

B
9(1)25

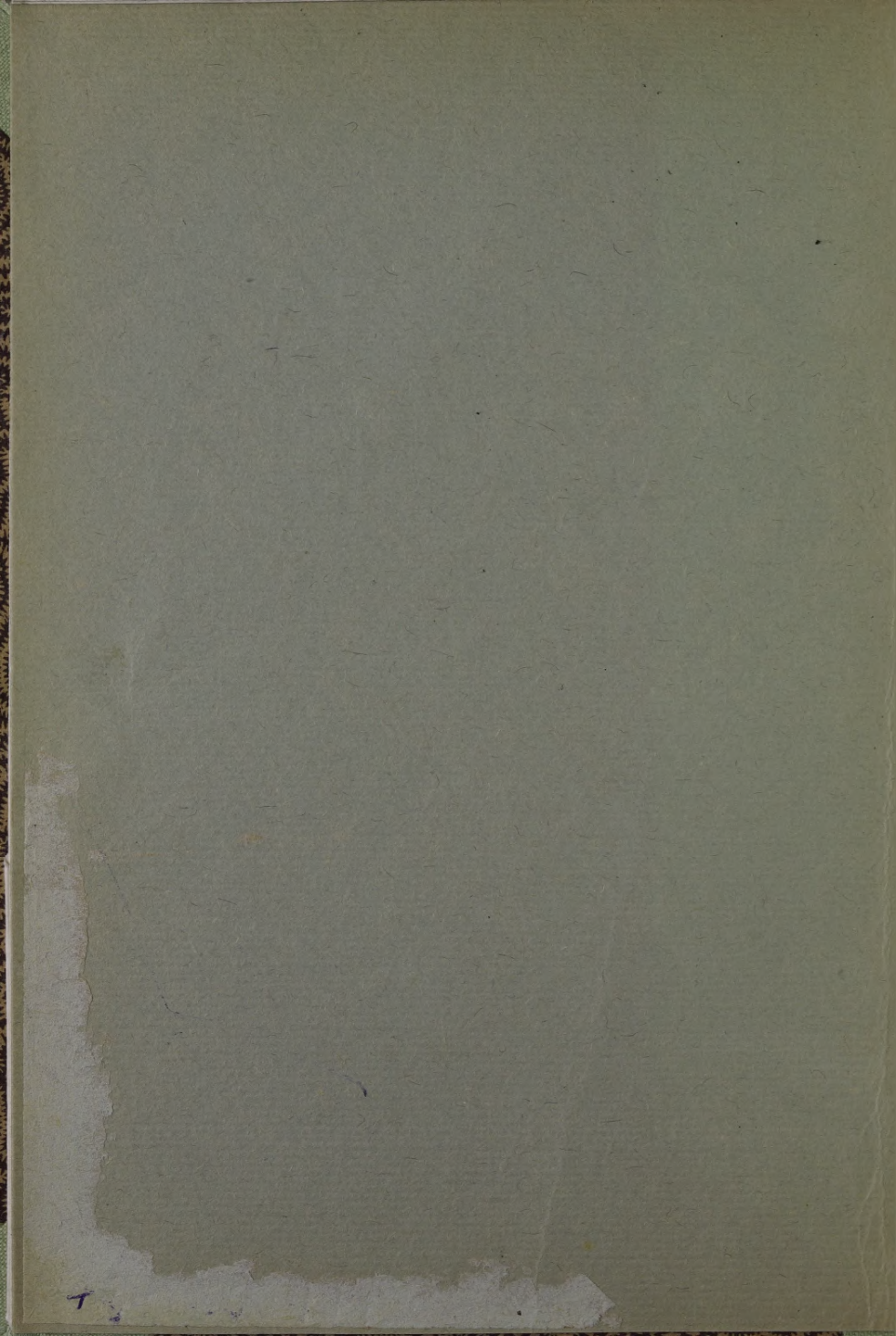
15. MAIJA
LATVIJA

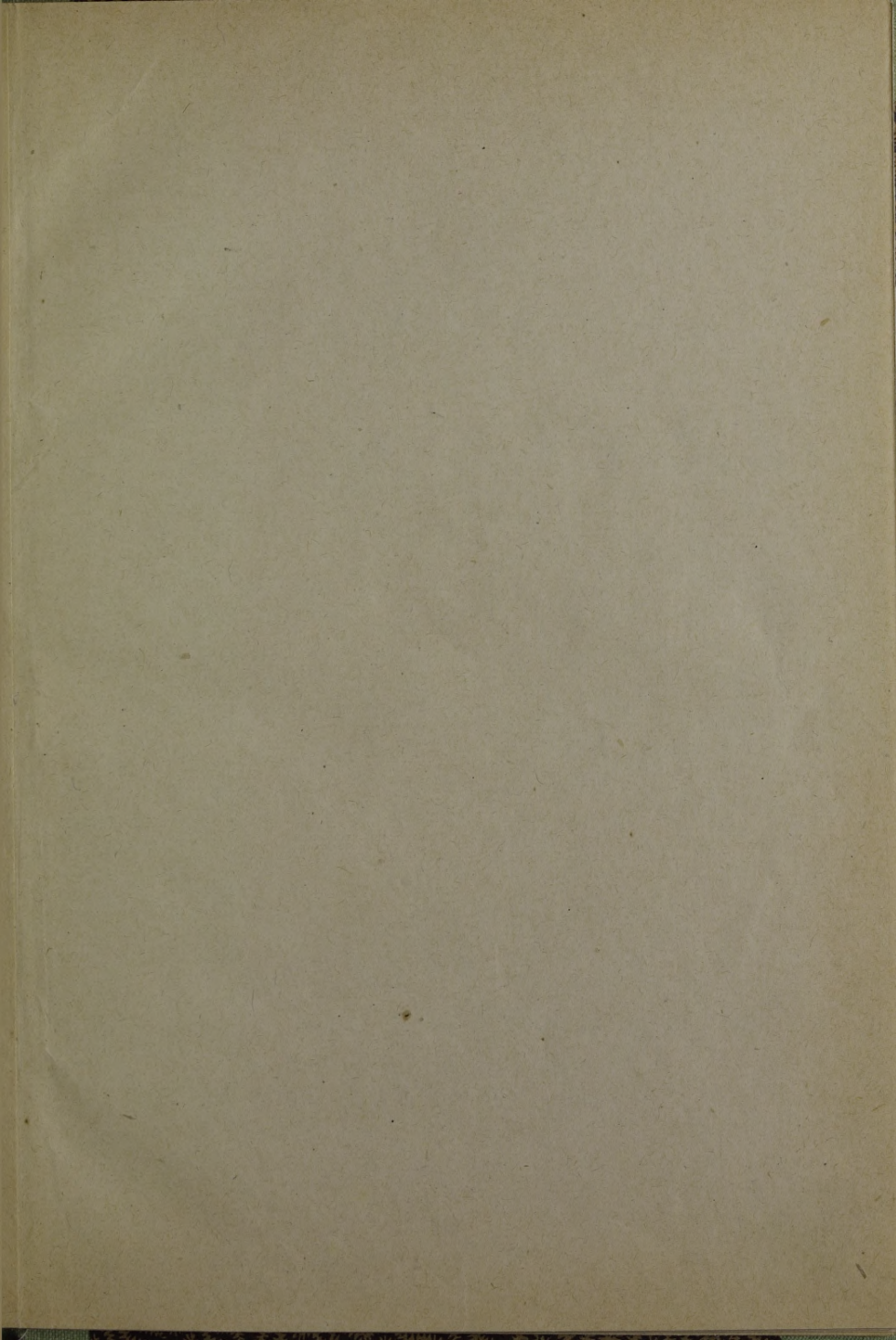

10

1939

LATVIJAS SOCIALISTISKĀS STRĀDNIĒKU-ZEMNIEKU PARTIJAS
IZDEVUMS

Printed in France
Impr. RHENUS Paris XI

84-127

B
9(L)25
36

B

15. MAIJA

LATVIJA

1939

LATVIJAS SOCIĀLISTISKĀS STRĀDNIKU-ZEMNIEKU PARTIJAS
ĀRZEMJU KOMITEJAS
IZDEVUMS

4

L-
B-

24

Vija Lāča Latv. PSR

Veļete bibliotēka

272 - 25.471

Priekšvārds

Ar grandarijumu varam celt lasītājam priekšā šo anonīmā autora darbu. Nelegālo apstākļu dēļ grāmata tikai apm. gadu pēc viņas sarakstīšanas nonāks pie lasītāja. Par to, protams, nav vainojams autors.

Ja šī darba bagātīgo faktu un skaiļu virknē nebūs sastopami daži jaunākie notikumi 15. maija Latvijā (dažas redakcijas piezīmes pie-spraustas zem teksta un iekavās tekstā), tad tas nekādā ziņā nemazina viņa nozīmi. Grāmatas vislielākā vērtība ir autora marksistiskā pieeja 15. maija notikumiem un šo notikumu rūpīga analīze vēsturiskās attīstības gaitā un sakarībā ar pārdzīvojamā laikmeta notikumiem ārpus Latvijas.

Ir bijuši visos laikos un arī tagad Eiropā netrūkst sociālistu, kas parasti domā, ka viņa laika notikumi nav izskaidrojami ar «sastingušām marksistu domām». Šis grāmatas autors pie tiem nepieder, bet konsekventi turās pie ieskata, ka marksisma pētīšanas metodes nemirstība taisni ir tā, ka ar viņas palīdzību (protams, to pareizi saprotot) var vislabāki izskaidrot katru sabiedrisku laikmetu un viņa notikumus. Tāpēc arī glezna, ko šī grāmata sniedz par 15. maija Latvijā, ir patiesa, spilgta un iespaidīga.

15. maija režīma patiesā seja un viņa attīstības tendences, kādas autors sniedz, dibinoties uz fašisma diktatūras valdīšanas pirmo triju gadu pieredzējumiem, ar visjaunākajiem notikumiem vēl vairāk tiek apstiprinātas. Ulmaņa režīma spilgtais šķiras raksturs, viņa maskēšanās panēmieni, viņa politiskās un saimniecības rezultāti, kas daudziem sākumā vēl likās neskaidri, tagad, režīma piektajā pastāvēšanas gadā, kļūst skaidri redzami un saprotami katram galīgi jēgu nepazaudējušam cilvēkam.

Lai uzsāktu sekmīgu revolūcionāru cīņu pret fašisma režīmu Latvijā, nepietiek ar neskaidru nojautu, ka šis režīms ir netaisns. Netaisna pret strādniekiem un visiem mazajiem ļaudīm, lielākā vaj mazākā mērā, bijusi arī t. s. pilsoniskās demokrātijas iekārta. Bet katram pretfašistam jāiegūst skaidrs un noteikts jēdziens par notie-

košo: kas ir fašisms salīdzinot ar pilsoniskām demokrātijām, kādi viņa dzīvījspēki, nolūki un kur meklējami pretspēki fašisma gāšanai. Idejiska skaidrība ir nepieciešams priekšnoteikums cīņā pret fašismu. Šo skaidrību lieliski rāda lasītājam šī grāmata un tāpēc tā jāzin visiem, kas grib būt nevien apslēpti nemiera gari 15. maija Latvijā, bet arī aktīvi cīnītāji pret fašismu.

Nav vēl pienācis laiks mierīgai vēstures rakstīšanai par Latvijas demokrātijas laikiem, nedz 15. maija apvērsumu. Mēs piederam šīs vēstures dzīviem veidotājiem un šis uzdevums uzliek mums lielu atbildību. Autors to labi sapratis un darījis to, kas stāv viņa spēkos.

Fašismam gūstot uzvaru par pilsoniskām demokrātijām daudzās Eiropas zemēs, sociālistu priekšā izvirzās divi svarīgi idejiski uzdevumi: 1) pārbaudīt savu agrāko taktiku un ar paškritikas palīdzību teorētiski nospraust savu turpmāko taktiku un uzdevumus un 2) uz iegūto teorētisko slēdzienu pamata radīt skaidras un stipras idejiskas pozīcijas cīņā pret fašismu, atsedzot masām viņa patieso, reakcionāro sociālpolītisko saturu un marksistiskas politikas gaismā pārvēršot to par spēcīgas propagandas līdzekli pret fašismu.

Pirmais uzdevums tiek veikts partijas kongresos, platformās, deklarācijās. No sociālistiskām aprindām atklātībā par to plašāks darbs vēl latviešu valodā nav parādījies. Priekšā liktā grāmata stāda sev otro uzdevumu un spīdoši to veic. Tas autoram iespējams tāpēc, ka viņa darbs dibinājas uz Latvijas apstākļu un revolūcionārās cīņu vēstures labu pazīšanu.

Autors savā grāmatā runā par fašistisko diktatūru kā par Latvijas lauku pelēkā barona un viņa dvīņu brāļa — pilsētu lielpilsonības — valdību, kas caur 15. maija apvērsumu nākusi kārtot šīs lielpilsonības šķiras lietas, cenšoties lielpilsonības šķiras intereses nostādīt par visas tautas interesēm. Tāds pēc savas vēsturiskās «sūtības» arī vispārējā uztrūrumā ir katras fašistiskas diktatūras uzdevums. Tā to arī Latvijā gribēja saprast pati šī lielpilsonība, kas no demokrātijas jutās apdraudēta savās interesēs. Nebūt neapstrīdot šo pilnīgi pareizo lezi, tik gribūs aizrādīt uz dažām niansēm paša fašisma dzenošo spēku lēģeri.

Vērojot fašistiskās diktatūras attīstību citās zemēs un arī Latvijā pa vairākiem gadiem, jānāk pie slēdziena, ka arī ar šo savu uzdevumu fašistu diktatūra netiek galā un ar laiku diezgan plaši lielpilsonības slēģi jūtās viņā vīlušies.

Arī lielpilsonības šķiras valdībai, lai tā ilgstoši par tādu varētu palikt, jāatzīst zināmas kontroles tiesības un iespējas no dažādu šīs pilsonības grupu puses, saprotams, nemaz jau nerunājot par «trešās šķiras» liberālisma idejām franču revolūcijas izdevumā, ko buržuāzija aizmirsusi kā jaunības maldus.

Fašisma diktatūra nevar savai sociālai bāzei — lielpilsonībai — garantēt visminimālākās kontroles tiesības par savu valdību, tāpēc,

ka katras neaprobežotas diktatūras dabīgā tendence ir izvērsties šaurā personālā diktatūrā, pilnīgā bezkontroles kliķes valdīšanā. Tas jo sevišķi sakāms par Latvijas ulmanisko diktatūru, kur t. s. «taulas vadonis» ar viņa piemītošām personīgām īpašībām, formēli atbrīvojies pat no tās partijas kontroles un līdzrunāšanas, kuŗas tiešā uzdevumā un ar kuŗas palīdzību tas varu sagrāba. Ulmaņa politika, reizē ar savu neapšaubamo šķiras raksturu, ir arī vēl īsta ģimilijas padarīšana, bez kādiem formēliem norēķiniem, bez kādas formēlas atbildības pat savējo priekšā. Tiesa, Ulmanis ar visiem spēkiem cel latviešu lielpilsonību, bet to viņš grib radīt no tik šaura savu personīgo draugu un glaimotāju lēģera un ar tik uzkrītoši kliķiskiem paņēmiem, ka taisni šīs lielpilsonības celšanas veids viņu nostāda naidīgās attiecībās ar ievērojamu daļu latviešu vecpilsonības pilsētās un lielu daļu vecsaimnieku uz laukiem.

Ulmanis gan cenšās kā īsts lielpilsonības aģents uzlvert un ievērot vecsaimnieku un viņu dvīņu brāļu šķiras prasības un vēlēšanās, bet šī viņa uzvere bieži vien nesakrīt ar lauksaimnieku un pilsētas vecpilsoņu uzveri. Un kameras, kā ne no vienām aprindām nevēlētas, Ulmaņa zēdākpucētāju iestādes, nedrīkst «vadonim» ne lāg padomus dot. Tā piem. Ulmaņa grandiozā celtniecības programma, kuŗu viņš pats bij izgudrojis, kā savu «jaunā laikmeta» galveno ideoloģisko saturu, varēja apmierināt tikai nedaudzus tuvākos krustdēlus, kas uz būvēm labi nopeinīja un kam pēc sava amata stāvokļa «vadoņa» darbi jāslavē, kā mēr rospiedošā vairumā pilsonībā un sevišķi lauku saimniekos šī celtniecības programma sacēla vislielāko sašutumu, kā Latvijai nepanesamu un lieku izšķērdība. Tā tas ir ar daudziem Ulmaņa politikas stūreskmeņiem — plašo dzīrošanu un reprezentēšanos, «dabprātīgajiem» zēdojumiem u. t. t. Rezultātā no šādas politikas milzīgs vaists luāzēls un smaga nodokļu nasta tiek uzvelta visai pilsonībai, bet šīs politikas praktiskos augļus plūc tikai nedaudzas, pie «ģimilijas» piederošas personas. Nabaga Latvijas silīte arī nav tik plaša un dzūla, ka no viņas varētu bāpoties visi, kas pretendē uz tautisko lielpilsoņu stāvokti. Tikdaudz akciju sabiedrību nevar nodibināt par valsts naudu, lai visiem kandidātiem iznāktu katram pa vairākām direktoru vietām. Tāpēc opozīcija pārkonkrustiešos, bergīstu aprindās, plašās pilsētu namsaimnieku, rūpnieku, aizmīrstu tirgotāju un lauksaimnieku aprindās

Bez tam šīs aprindas labi saprot, ka Ulmaņa švaukstiskā politika ved valsti pie sabrukuma, par ko tām jāsamaksā un galu galā būs jānes arī politiska atbildība.

Zināms, no strādnieku šķiras cīņas viedokļa raugoties, mēs nedrīkstam šo tautiskās lielpilsonības nemieru un opozīciju pārvērtēt un samānīt fašistu režīma gāšanu ar fašistu politikas kļūdu labošanu. Lielpilsonības opozīcijas motīvi pret Umani bieži vien ir strādniecībai

tikpat naidīgi kā pats *Ulmaņa režīms*. *Fašisma diktatūras gāšana ir un paliek visu patiesi revolūcionāro spēku — strādnieku šķiras, darba zemnieku, pilsētu mazpilsoņu un darba inteliģences uzdevums, vienoti, revolūcionārā tautas frontē un strādnieku šķiras politiskā vadībā, nepārvēršot tautas fronti par tautas viskopas lietu.*

Bet autora darbs runā pats par sevi tik skaidru valodu par 15. maija Latviju, ka uz siltāko varam to ieteikt katram pašam izlasīt un, ņemot vērā sociālistiskās literatūras grūtos izplatīšanas apstākļus Ulmana valstībā, rūpēties arī par grāmatas tālākizplatīšanu.

1938. g. septembrī.

R. GRANTS.

Pasaules saimnieciskā krīze un Latvija

1929. gadā izbeidzās straujais uzplaukums pasaules saimniecībā un 1930. g. iestājās smaga krīze, kuŗas lielais vilnis vēlās pār pasauli, nospiežot augsti sakāpušās preču cenas, sašķobot tirgotāju saistības pret rūpniekiem un kredītiestādēm, sagŗaujot bankas, aizvelot te pusvīrus, te cieti vārtus rūpniecības uzņēmumiem un fabrikām, izsviežot no ražošanas procesa desmitiem miljoniem darba roku un ieŗrūžot tās bezdarba postā, sagŗaujot sabiedrības slāņiem un šķirām viņu sociālās dzīves balstus un izmetot sociālās grupas no parastās dzīves gultnes. Visur ieviešas nemiers un nedrošība, zūd drošības apziņa par rīdīenu, visi jūtās vairāk vai mazāk apdraudēti. Kas bija licies mūžīgs un pastāvīgs, tas sašķobijās un grīļojās. Pastāvošā kapitālistiskā iekārta šķita pārdzīvojām savu bojā eju. Šķietamās bojā ejas procesā pastiprinājās fašistiskas kustības, kuŗas dažās zemēs nāca pie varas.

Smagā krīze izcēlās lielās nesamērības dēļ starp ražošanas aparāta produkcijas apjomu un masu pirktspējām. Ne par daudz tika ražots, ko cilvēce nebūtu varējusi izlietot un patērēt; vēl vairāk varēja ražot, lai miljoniem lielas masas varētu vest cilvēcīgāku un kulturālāku dzīvi. Bet šīm masām trūka un trūkst pirktspējas. Miljoniem mirst gadā aiz bada, citi miljoni dzīvo pusbadā, kamēr miljardu lielas vērtības patvarīgi iznīcina... cenu uzturēšanai. Pie Tautu Savienības Zenevā darbojas sevišķa komiteja ziņu vākšanai par saimniecisko krīzi. Pēc šīs komitejas ziņojuma 1933. g. visā pasaulē apm. 2.300.000 cilvēku nomiruši badā, kamēr tai pašā laikā iznīcināts 2.560 tonnas cukura, 568.000 vagonu labības, 144.000 vagonu rīsa, 207.000 maisu kafijas. Visas šīs vērtības iznīcinātas, lai nebūtu jāpazemina pārtikas produktu cenas. 1935. g. pēc tās pašas komitejas ziņojuma nomiruši badā 2.400.000 cilvēku, trūkuma dēļ izdarījuši pašnāvību 1.250.000 cilvēku, bet tai pašā gadā cenu uzturēšanas nolūkā iznīcināti 2.500 ton-

nu cukura, 144.000 vagonu rudzu, 267.000 maisu kafijas, 432.000 vagonu kviešu, 1.830.000 pudu konzervētas galas. 1935. g. iznīcinātas vērtības par Ls. 42.839.150.600. — Ar šīm iznīcinātām pārtikas vielām būtu varējuši iztikēt 3 gadus tie miljoni, kuŗi 1935. g. aizgāja badā nāvē.

Miljardu vērtības jāiznīcina, miljoniem laužu jāmirst badā, lai kapitālistiskā ražošanas iekārta varētu pastāvēt. Ne cilvēku vajadzību apmierināšana, bet peļņa ir kapitālistiskās ražošanas procesa dziņņjspēks.

Kapitālistiskajā sabiedrībā ražošanas process ir divejāds: vispirmā kārtā tas ir *darba process*, t. i. muskulu, nervu un smadzeņu lietderīga darbība tādu ražojumu un mantu izgatavošanai, pēc kuŗām sabiedrībā ronams pieprasījums un vajadzība. Ražojumi un mantas noder gan tieši cilvēku vajadzību apmierināšanai, gan ražošanas paplašināšanai un atjaunošanai, gan bruņošanai u. c. tml. vajadzībām. Lai gūtu noņēmējus un tirgu saviem ražojumiem, kapitālistiskais uzņēmējs ir spiests ražot sabiedrībai un vērā nemt tās prasības un vajadzības. Šis faktors tomēr ir tikai priekšnoteikums, bet ne izšķirošs kapitalistiskajā produkcijā.

Izšķirošs faktors te ir *kapitāla izvērtēšana*: katrs uzņēmējs iegulda ražošanas procesā kapitālu, ja viņam izredze ne vien to atgūt, bet vīrs kapitāla gūt vēl peļņu. Tagadējā sabiedrībā kapitālistiskajam uzņēmējam ražošanas process ir kapitāla izvērtēšanas process: viņš ceļ fabrikas, iegādājas mašīnas, izej- un jēlvielas un pērk darba spēku, lai darba procesā gūtos ražojumus pārdotu un gūtu sev peļņu. Jo lielāka peļņa, jo lielāka uzņēmēja tieksme paplašināt un intensīvēt darba procesu; peļņai sarūkot, uzņēmējs sašaurina un samazina produkciju. Ražošanas process notiek sabiedrības vajadzību apmierināšanai, bet darba augļus piesavina privāts uzņēmējs. Šī iekšējā pretruna starp darba procesu un izvērtēšanas procesu, starp sabiedrisku ražošanas veidu un privātu piesavināšanās veidu, starp ražošanas spēku attīstību un ražošanas līdzekļu kapitālistisko īpašumu, rada pa zināmiem laikmetiem nesamērību starp augošo preču bagātību un tai iepakaļ palikušo masu pirktpēju.

Pēc pasaules kara nesamērīgi pieauga ražošanas aparāta produkcijas spējas apjoms. Šis process sākās jau kara gados. Eiropas karojošās valstis pārkārtoja savu rūpniecību kara vajadzībām, kuŗas bija lielas jo lielas un prasīja kāpināt produkciju. Peldošu līdzekļu un darba spēka trūkums spieda vietvietām atvietot akmeņogli kā dziņņjspēku ar naftu un elektrību, ar pastāvīgām mobilizācijām radīto darba spēka trūkumu centās novērst, racionālizējot ražošanas procesu un intensivējot darbu, t. i. piespiežot strādnieku zināmā laika

vienībā patērēt vairāk muskuļu un nervu spēka. Daudz straujāk šis process norisinājās Amerikas Sav. Valstīs, Kanādā un Japanā, kuŗas apgādāja kuŗa materiāliem un rūpniecības ražojumiem Vakar- un Dienvidēiropas kuŗojošās valstīs. Kuŗa gados Am. Sav. Valstis palielināja savu produkciju par 65 proc., Japana divkāŗšoja savā rūpniecībā nodarbināto strādnieku skaitu, Kanāda uzcēla savu nacionālo rūpniecību. Tanīs pašos 1914.-1918. g. aizjūŗas agrārzemes, nevarēdamas novietot savus lauksaimniecības ražojumus un nesaņēmot nepieciešamos rūpniecības produktus, stājās pie savas zemes rūpniecības celšanas: Dienvidāfrika, Austrālija, Čile, Brazīlija, Indija un Ķīna uzcēla sevišķi tekstilfabrikas, mazākā mērā—ādu un metalfabrikas. Kad 1918. g. rudenī izbeidzās kuŗš un kuŗojošās valstīs demobilizēja rūpniecību un pārkārtoja to miera laika vajadzībām, tad, pateicoties ražošanas aparāta produkcijas spēju pacelšanai kuŗa gados, kuŗa sistās materiālās brūces sadziedēja vien-divi gados, lai gan bija jāapmierina liels preču bads, bija jāatjauno kuŗa gados nolietoto ražošanas līdzekļi un saimnieciskā ziņā no jauna jāuzcel plaši, nepostīti apgabali Beļģijā, Francijā, Polijā, Latvijā, Balkānos un Itālijā. Jau 1920. g. iestājās saimnieciskā krīze un tā tiek 1923. g. pārrārēta, pateicoties lētajam un plašajam starptautiskam kreditam. Kuŗa gados Am. Sav. Valstis un Eiropas neitralās zemes, kā Skandināvijas valstis, Holande un Šveice, iedzīvojās uz kuŗojošo valstu rēķina un uzkrāja miljardus, kuŗi, neronot novietojumu un izvērtējumu savā zemē, plūda uz kapitāliem nabagām zemēm, vispirms uz Vācijas, kas viena pati aizņēmas 13,8 miljardus Vācijas marku (VM), nomaksāja no šīs summas sabiedrotiem ap 9 miljardus reparācijas un parējos miljardus izlietāja savas rūpniecības racionālizācijai.

Kapitālistiskajā pasaulē notikušās lielās pārgrozības solīja nākotnē asas konkurences cīņas. Kapitālistiskās zemes un valstis steidzās racionālizēt savu rūpniecību, lai padarītu to pēc iespējas konkurences spējīgu pasaules tirgū. *Racionālizācijas process pavēra jaunu tirgu,* radīja pieprasījumu sevišķi pēc ražošanas līdzekļiem, dažādām mašīnām, strauji paplašinājās smagā rūpniecība, lieli bezdarbnieku kadri atgriezās ražošanas procesā, cēlās algas, auga pieprasījumi pēc precēm, produktiem un pakalpojumiem, uzplauka arī citas rūpniecības nozares, uzlabojās arī vidusšķiru sociālais stāvoklis. Pasaules saimniecība pārdzīvoja uzplaukumu, no kā guva arī Latvija, kuŗas eksports strauji pieauga i daudzuma, i vēr ba ziņā, sasniedzot 1928. g. 1.285.240.129 kg. vērtībā Ls. 261.359.459, kamēr 1926. g. tas bija vēl tikai 517.877.269 kg. vērtībā Ls. 188.503.537.

Augstas bija preču cenas, kuŗas bija kāpušas caurmērā par 50 pr. Ja 1913. g. cenas pieņemam par 100, tad 1925.-1929. g.g. caurmēra ce-

nas bija 150. Tāds apmēram bija cenu līmenis arī Latvijā. Bet pasaules ražošanas procesā preču produkcija augsto cenu dēļ pieauga straujāki, nekā strādnieku algas un plašu tautas slāņu pirktspējas, tās palika tālu iepakaļ. Racionālizācijas procesam izbeidzoties nesamērība jūtami pieauga un beidzot izvērtās smagā jo smagā krīzē.

Krīzes apstākļos radās saimnieciskas tieksmes, kuņas vēl vairāk traucēja normālo gaitu pasaules saimniecībā, vēl vairāk sašaurināja preču apmaiņu starp zemēm un valstīm un padziļināja saimniecisko krīzi. Nevarēdama rast saviem ražojumiem tirgus ārpus savas zemes robežām, ikviens valsts centās vispirmā kārtā nodrošināt savu iekšējo tirgu pret ārzemju konkurenci, uzceļot augstus muižu vaļņus, ievēdot ārējā tirdzniecībā kontingentus un maksājumu kārtošanai ārzemēm kliringa sistēmu un valūtas ierobežojumus. Kreditējošas, kapitāliem bagātas zemes dabūja smagu triecienu: aizņēmajas valstis liedzās maksāt savām kreditorēm augļus un nomaksas par aizņēmumiem. Arī Sav. Valstis nesaņēma vairs nekādus maksājumus par saviem aizdevumiem Francijai, Itālijai, Beļģijai un citām karojošām valstīm. Zviedrija, Holande, Šveice aizdeva Vācijai tās rūpniecības racionālizācijai katru simtiem miljonu, bet Vācija nemaksā vairs nekā. Starptautiskā kredīta sistēma, kas priekškaŗa krīzi un 1920.-1923. g. krīzes pārvarēšanai spēlēja lielu lomu, tagad sabrukusi. Nav vairs drošības un izredzes atgūt citās zemēs izvestos un ieguldītos kapitālus un citām valstīm izsniegtos aizdevumus. Ja pirms 1930. g. izveda un ieguldīja caurmērā gadā ap 2.000 miljonu VM kapitāliem nabadzīgās zemēs, tad 1933. g. vairs tikai ap 300 miljonu VM. Tagad starptautiskā naudas tirgū var aizņemties zem aizdevējas valsts valdības garantijas. Vēlī fašistiskās Latvijas valsts galva K. Ulmanis uzņēmas nokārtot Rīgas pilsētas, no pasaules kara laikiem iesalušo parādu Lazara Bankai Londonā, cerēdams iegūt uzticību starptautiskās finansistu aprindās un pacelt Latvijas kredītspējas. Varbūt, 15. maija Latvijas varasvīri saņēma par savu pakalpojumu kādu atzinību vārdos vai skanošā, bet uzvēla Rīgas pašvaldībai lielas finansiēlas nastas un piespieda to apcīrpt saviem kalpotājiem un ierēdņiem algas, lai varētu maksāt cara laika parādus kādai starptautiskai bankai.

Lai izveidotu savu saimniecību tā, ka tā varētu pēc iespējas apmierināt zemes un valsts vajadzības un nodrošināt zemei zināmu saimniecisku neatkarību un noslēgtību, katrs valsts lielākā vai mazākā mērā sāka piekopt t. s. autarkijas politiku: kapitālistiskās valstis ceļ un veido savu lauksaimniecību, agrārvalstis atkaļ — savu rūpniecību, neraugoties uz jēl- un izejvielu trūkumu uz vietas. Autarkijas tieksmes stipras sevišķi fašistiskās lielvalstīs, piem. Vācijā un Itālijā, kuņas gatavojas karam. Bruņošanās un gatavošanās karam prasa

izveidot autarkiju līdz visaugstākai pakāpei un padarīt nacionālo saimniecību spējīgu ražot iekšzemē visus vajadzīgos bruņošanās un kara materiālus. Autarkija ir postošs faktors pasaules saimniecībā un politikā: viņa sašaurina un paasina starptautiskās saimniecības attiecības un samazina miera izredzes.

Izvēstā racionālizācija pacēla kapitālistiskās ražošanas aparāta produkcijas spējas tālu pāri iekšzemes tirgus vajadzībām, tālu pāri pasaules tirgus normalajām vajadzībām. Valstu spertie iekšējā tirgus aizsardzības soļi sašaurināja pasaules tirgus agrāko normālo apjomu, autarkijas tieksmes un starptautiskās kredītzistēmas sabrukums izslēdza paredzamā nākotnē varbūtību atjaunot kaut cik normālas starptautiskas saimnieciskas attiecības. Pastāvot tagadējai kapitālistiskai iekārtai brīvās sacensības laiks pasaules tirgū aizgājis. Bet ražošanas procesā ieguldītais kapitāls un neieguldītais, brīvais kapitāls ir jano-darbina: finansisti prasa procentus un dividendes, uzņēmējs prasa peļņu, strādnieki prasa darbu, vidus-šķiras — savu ražojumu un pakalpojumu izlietāšanu. Lai neceļtos saspilējumi sociālās attiecībās, saspilējumi, kuri varētu novest pie revolūcijas, kapitālistiskās lielvalstu valdības ir spiestas meklēt izeju un to *rod imperiālistiskā politikā*. Tā ir ekspansijas politika, kas grib iekļaut savas zemes robežās jaunas zemes vaj pakļaut savas valsts virskundzībai citas valstis un tautas. Imperiālistiskā politika prasa savu panākumu labad stiprus bruņotus spēkus i sauszemes, i jūrās un gaisā. Jo imperiālistiskā kāda lielvalsts, jo straujāka viņas bruņošanās un gatavošanās karam. Sai ziņā fašistiskā Vācija iet priekšgalā un piespiež arī citas valstis bruņoties. Tagad bruņojas visas valstis, bruņojas pat miermīlīgā Sveice, miermīlīgā Skandināvijā. Bruņošanās un gatavošanās karam norisinās lielā sacensībā. Var minēt un apšaubīt kara izcelšanās momentu un laika sākumu, bet ne pašu karu: tas šķiet nenovēršams. Kara draudi sagādā tautām bažas par rītdienu, atbaida tās ieguldīt savus brīvos līdzekļus ražošanas procesā un pilnīgi nodoties ražīgam saimnieciskam darbam. Jauns pasaules karš vēl vairāk satricinās kapitālistiskās sabiedrības iekārtu un nevar iet secen arī Latvijai, kas atrodas uz starptautiskā satiksmes lielceļa starp Rietumiem un Austrumiem.

Tagadējo rūpniecības krīzi padziļina agrārkrīze: arī lauksaimniecības ražošanas aparāts ir audzis nesamērīgi ar masu pirktspējām. Kara gados Eiropā lauksaimniecības produkcija stipri samazinājās, sevišķi darba spēka trūkuma dēļ; pastāvīgas mobilizācijas atrāva strādnieku no arkla. Kanāda un Am. Sav. Valstis apgādāja karojošās valstis Vakar- un Dienvidēiropā ar lauksaimniecības ražojumiem, stipri pacēla savu produkciju, paplašinot sējas platību, mēchanizējot

un racionālizējot lauksaimniecību, pielietājot augstvērtīgu sēklas materiālu, mākslīgus mēsļus un audzējot augsti ražīgus sugas lopus. Augstas labības cenas, kuņas bija par 200 proc. augstākas, nekā priekš pasaules kara, pamudināja aizjūras zemes izveidot savu graudkopību un pacelt tās ražu gandrīz par 11 milj. tonu. Argentīna peldošu līdzekļu trūkuma dēļ šai produktu eksportā uz Eiropu nepiedalījās; viņas lauksaimniecības ražojumi parādījās Eiropas tirgū pēc kara un ievadīja cenu krišanu, kas tomēr drīzi apstājās. Eiropa, izņemot Krieviju, tuvākos pēcvara gados ievāca par 14,6 milj. tonnu labības mazāk, nekā pirms 1914. g.; arī Vakār-Āzija un Indija ievāca kādas 7,4 milj. tonnu mazāk. Šo iztrūkumu Austrālija un Amērika nespēja segt, neskatoties uz lauksaimniecības produkcijas stipru kāpinājumu kara gados. Kad 1924. g. pasaules saimniecībā iestājās jauns uzplaukums, lauksaimniecības ražojumu cenas sāka atkal kāpt, kas pamudināja Eiropas zemes un valstis atjaunot lauksaimniecības produkciju revien priekšvara apmērā, bet pāri tam. Pēcvara gados piem. Vācija ievēda caurmērā gadā 3 milj. tonnu, 1933. g. vairs tikai 300.000 tonnu-tagad droši vien vēl mazāk.

Augošas lauksaimniecības ražojumu cenas darīja savu iespaidu arī uz aizjūras zemēm, sevišķi uz Am. Sav. Valstīm, kuņas vienas pašas paplašināja savu sējas platību pār 3,6 milj. ha. Līdztekus šim procesam norisinājās lauksaimniecības ražošanas aparāta tālāka racionālizācija. Zirgu izspieda smagais auto un traktors. Am. Sav. Valstīs vien šādā ceļā izskauda kādus 9 milj. zirgu un atbrīvoja lauksaimniecībā maizes labības ražošanai ap 10—12 milj. ha zemes, kuņas līdz tam izlietāja zirgu barības iegūšanai. Drīzi pasaules tirgū jūta maizes labības pārprodukciju un viņas cenas sāka strauji krist. Piegriežas vairāk lopkopībai: uz maizes labības kultūras rēķina paplašināja lopbarības labības (auzu, miežu, kukurūzas) un pakšaugu kultūras. Stipri pieauga lopkopības produkcija un pasaules tirgu pārpludināja ar gaļu, sieru un sviestu. Arī šo produktu cenas strauji slīdēja un izsauca vispārēju lauksaimniecības krīzi. *Agrārkrīzes ir ilgstošas krīzes*; pag. gadu simtenī tās ilga katra 17—20 gadus. Rūpniecība ar kustīgu kapitālu spēj ātrāki piemēroties jaunradītiem apstākļiem pasaules tirgū un drīzāki pārvarēt nesamērību starp ražošanas aparāta produkcijas apjomu un masu pirktspējām; lauksaimniecība nav uz to spējīga. Neražas dēļ vienā otrā svarīgā agrārzemē, kā tas bija 1936. g. Amerika, var uz vienu otru gadu uzlaboties lauksaimniecības ražojumu cenas pasaules tirgū, bet tam ir gadījuma raksturs. Tāpat gatavošanās karā un pārtikas vielu rezervu uzkrāšana var uz laiku radīt lielāku pieprasījumu pēc agrārproduktiem, bet tā ir īslaicīga, pārejoša parādība. Pirmais nosacījums lauksaim-

niecības krīzes pārvarēšanai ir rūpniecības atzelsana, desmitu miljonu lielu bezdarbnieku masu uzņemšana ražošanas procesā un strādnieku algu uzlabošana. 1936. g. beigās bija pasaulē vēl ap 20 milj. liela bezdarbnieku armija; ja dažās zemēs, piemēram Vācijā un Anglijā, dažus miljonus darba roku iesaistīja darbā, algas tomēr palika tās pašas agrākās, nosistās. Kā lauksaimniecības krīze padziļina rūpniecības krīzi, tā pēdējā savukārt agrārkrīzi. Pasaules lauksaimniecības stāvoķklis dziļi ietekmē lauksaimniecību Latvijā, kas kā agrārvalsts nevar iztikt bez sava sviesta, bekona, labības, linu un sēkļu izveduma.

Ikviena saimnieciska krīze agrāk vaj vēlāk izbeidzas, izzūdot nesamēribai starp ražošanas aparāta produkcijas apjomu un masu pirktspējām. Precu krājumi ar laiku tiek laisti apgrozībā, noliktavas iztukšotas, ronas pieprasījums pēc jaunām precēm. Ražošanas procesā pa krīzes laiku nodarbinātie ražošanas līdzekļi ir nolietojušie un tie jāatjauno, jāatjauno arī nolietojušie satiksmes līdzekļi. Ronas jauni, prāvi pieprasījumi un tie rada zināmu rosību saimnieciskā dzīvē, paplašina produkciju, pieprasa kreditus, iesaista ražošanas procesā bezdarbnieku pulkus u. t. t. Bez šaubām šis faktors iedarbojas arī tagad, bet ja notikušo pārgrozību dēļ kapitālistiskā iekārtā un pasaules saimniecībā manāms tagad atplaukums, dažās valstīs pat uzplaukums, tad to pa daļai izsaucis cits faktors, proti: visu zemju bruņošanās un gatavošanās karā. Šim nolūkam izdots vienā pašā Eiropā 10 galvenās valstīs: Padomju Savienībā, Vācijā, Anglijā, Francijā, Itālijā, Polijā, Čehoslovākijā, Dienvidslāvijā, Rumānijā, Beļģijā un Austrijā — 50 miljardu latu¹⁾. Ja šos miljardus iegulda ražošanas procesā, tad vajaga kaut uz laiku rasties uzplaukumam. No tā profitē sevišķi smagā rūpniecība: dzelzs-terauda un ķīmiskā rūpniecība ir tās nozares, kuŗas uzrāda lielu produkcijas pieaugumu. Bruņošanās un gatavošanās karā izpumpē no tautas finansiēlus līdzekļus, apcērp tautas ienākumus un izlietā tos neproduktīviem nolūkiem, tautu slaktiņu nolūkam; viņa novājina tautsaimniecības organismu un ilgu laiku nav izturama, viņa var nobeigties ar karu vaj saimniecisku sabrukumu. I vienā, i otrā gadījumā kapitālistiskai iekārtai veŗas pretīm tās tālākā dezorganizācija un tālākais sabrukums. Nav izredzes, ka kapitālists varētu atgūt savu citreizējo stabilitāti: *agrākā starptautiskā darba dalīšana starp zemēm un valstīm ir izjukusi aiz augšā aprādītām pārgrozībām kapitālistiskajā pasaulē*; to varēs atjaunot tikai sociālistiskajā sabiedrībā, kad augstie muiŗi tiks nojaukti un «šķēpi pārkalti lemešos». Tagad kapitālistiskās valstīs gatavojas cīņai ne par darba dalīšanu pasaulē, bet par valstu un tautību robežu pārstatīšanu. Tagadējā saimnieciskā

¹⁾ *Pēc starptautiskā statistiskā biroja Ženevā ziņojuma par 1937. g.*

krīze izvērtusies kapitālistiskās iekārtas krīzē. *Aizgājis ir augošā kapitālisma laikmets*, kad mierīgas ekspansijas ceļā kapitāls varēja vairot savu peļņu un tai pašā laikā celt tautas masu materiālo un kulturālo līmeni; *ir sācies kapitālisma pagrīšanas laiks*, kad peļņu var noturēt un vairot tik tautas masu apspiešanas un bruņotas ekspansijas ceļā. Kapitālisms vēsturiskās attīstības procesā beidzis būt progresa spēks un kļuvis regresa un reakcijas spēks.

Latvijas saimniecība, sevišķi viņas lauksaimniecība, atrodas stiprā mērā pasaules saimniecības katrreizēju apstākļu varā. Latvijas liktenis ir nevien pašas Latvijas nācijas darinājums, bet atkarīgs arī no pasaules likteņiem. Straujais uzplaukums pasaules saimniecībā sekmēja uzplaukumu Latvijas saimniecībā; smagā pasaules saimnieciskā krīze, kas iestājās 1930. g. skāra arī Latviju (1932. g. eksports nokrita uz Ls 90,5 milj. un imports — uz Ls 84,6 milj.) un izsauca tās pašas parādības kā citās zemēs. 1933. g. atplaukums pasaules saimniecībā rada tai pašā gadā zināmu rosību Latvijas saimniecībā, kas turpmākos gados pastiprinājas. Tā pati saimnieciskā krīze, kas Central-Eiropā stiprināja fašistiskās kustības un sekmēja fašistisko valsts iekārtu nodibinašanos, raisīja arī Latvijā, sevišķi lielsaimniecībā un dzimstošā nacionālā lielpilsonībā (abas šīs grupas ir pārkreditējušās) fašistisko noskaņojumu un zem fašistu uzvaras iespaida Vācijā noveda Latviju 15. maija fašistiskos žņaugos. Latvijas saimnieciskais un politiskais stāvoklis, viņas saimnieciskās un politiskās attīstības iespējamības jāvērtē kopskarībā ar pasaules saimniecības stāvokli un vismaz ar kaimiņzemju — lielvalstu politiku un tās iespējamībām.

15. maija apvērsums

Pasaules smagās saimnieciskās krīzes vilnis 1931. g. atvēlās līdz Latvijai un sašķobīja tās saimniecību: notrieca par 51-71 proc. cenas lauksaimniecības ražojumiem, apdraudēja lielizemniecībai renti un peļņu, sašaurināja darba zemniecībai darba ienākumus, nospieda par 10 - 30 proc. cenas rūpniecības ražojumiem, noveda firmas un kredītiestādes maksāšanas grūtībās vai sabrukumā, samazināja liegpilsonībai peļņu un dividendes, sašaurināja ražošanas procesu, izsvieda no darba kādus 30.000 strādniekus, iegrūda tos bezdarba postā un ierobežoja mazpilsonībai un brīvo profesiju darbiniekiem darba ienākumus. Visi sabiedrības slāņi jūta zem kājām šķobamies savas sociālās dzīves pamatus un vērās nedrošības pilnajā nākotnē. Sabiedrības skati vērsās uz Saeimu un gaidīja no tās izšķirošus lēmumus un likumus, kuri ievadītu dzīvi atkal normālā gultnē. Saeimā nodibinājās pilsonības vienota reakcionāra fronte un uzsāka uzbrukumu strādniecības sociāliem ieguvumiem, organizācijām un algām: sakroploja slimo kasu pārvaldes likumu, samazināja tām valsts piemaksas uz 1 pr., slēdza SSS savienību, likvidēja Strādnieku un zemnieku frakciju Saeimā, arestējot tās locekļus un apcīrpa ierēdņiem algas par 25 pr. Tas bija zīgnāls privātiem uzņēmējiem nosīst algas savos rūpniecības un tirdzniecības uzņēmumos un lielizemniecībai savās lauku saimniecībās. Tāda bija politika, ko savā laikā Latvijas pilsonība ar tagadējiem varas vīriem priekšgalā un nacionālā lielizemniecība izveda pret strādniecību nacionālās saimniecības glābšanas vārdā: apdraudētā peļņa un rente norāva sociālām attiecībām pilsonības pārklāto interešu kopības masku un parādīja tās nesamierināmās pretešķības.

Algu nosīšana samazināja strādniecības algas daļu ražojamos priekšmetos un palielināja tajos buržuāzijas piesavināmās virsvērtības daļu, no kuras sedz peļņu, renti, dividendes, procentus un nodokļus, ciktāl tie nav segti no darba ienākumiem. Pieaugošā strādnieku

izsūkšana pacēla virsvērtības masu un bezdarba ienākumus. Bet algu nosīšana vien nespēja vest Latvijas mantīgo pilsonību uz zaļa zara: prāvas strādnieku masas bija izslēgtas no ražošanas procesa un radās robs virsvērtības masas pieaugumā, darba tautas pirkspējas samazināšanās kavēja kāpināt produkciju un pilnā mērā izvērtēt kapitālu. Bija jāķeras klāt darba zemniecības, mazpilsonības un citu vidusšķiru darba ienākumiem un tie jāapcērp buržuāzijas labā. Tas bija panākams cietām cenām, muižām un netiešiem nodokļiem, no kuriem varēja segt piemaksas un pabalstus «nacionālai tautsaimniecībai» jeb, saucot lietas istā vārdā, rentes, peļņas un dividendu celšanai. Un tiešām, Zemnieku Savienība ar K. Ulmani priekšgalā, izdabū Saeimā piemaksas sviestam, bekonam, liniem un augstas cietas cenas maizes labībai, — ieguvēja bija lauku buržuāzija; pilsētas buržuāzijai atlīdzības veidā paaugstināja muižu rūpniecības ražojumiem un uzcēla tiem augstus muižu vaļņus pret ārzemju konkurenci. Šāda politika smagi skāra nevien strādnieku kā masu patērētāju un netiešu nodokļu maksātāju, bet arī maz- un jaunsaimniecību un vidusšķiras pilsētās. Centra partijas, kā vidusšķiru pārstāves, nevarēja uz ilgāku laiku ar tādu politiku samierināties. Sākās pilsoniskā blokā nesaskaņas un šķelšanās: kā pirmais no tā aiziet dēmcents; tai pašā laikā lielpilsonība, sevišķi pelēkais barons, kuņš sastāda lielzemniecības virsslāni, nejūtas vēl diezgan apmierināta savos ienākumos un grib kļūt viena pati par noteicēju valstī un izmantot tās finansielos līdzekļus un varu pilnīgi savās interesēs, neieejot nekādos izlīgumos ar citām šķirām. Beidzot, Zemn. Savienība 1934. g. martā jocīgā kārtā gāž Bļodnieka ministru kabinetu un 16. martā viņas līderis K. Ulmanis, balstoties uz nacionāliem vieniniekiem, kristīgajiem un minoritātēm, sastāda tipisku lielpilsonības valdību; ārpus tās palika sociāldēmkراطي un centra partijas, kā dēmcents, Progr. Apvienība, «Sikbļodnieki», Leikarta un Trasuna grupa. Latvijas nacionālā lielpilsonība nāca pie varas ar žīdu, krievu, vācu un poļu mantīgās pilsonības atbalstu, un parlamentāriskā Latvijā varēja noturēties pie varas, veicinot nevien savas, bet arī cittautiešu lielpilsonības intereses un uzturot saimnieciskā laukā brīvas sacensības principu. Latvju buržuāzija nevarēja un negribēja ar tādu stāvokli samierināties, viņas nolūki sniedzās daudz tālāk: viņa izturejās noraidoši pret cittautiešu brīvas sacensības cīņu, kas tai rūpniecībā, tirzniecībā un kreditlaukā nebija pa spēkam; viņa noraidīja cittautiešu tieksmes izmantot valsts kreditus un finansielus līdzekļus, kurus tā gribēja sev vienai pašai nodrošināt; viņa ar nepatiku vēroja cittautiešu un sociālistu piedalīšanos valsts un pašvaldības darbā, kamēr tai pašai bija savi bezdarbnieki, dēli, meitas un citi radi, kuri prasīja sev darbu ārpus konkurences un nodrošinātas vietas valsts

un pašvaldības iestādēs. Reiz latvju mantīgā pilsonība varēja aiz-
sevis nojaukt tiltus, kuri to vienoja ar latvju vidusšķiru partijām, tad
daudz vieglāki bija nojaukt tiltus, kuri to veda uz cittautiešu manti-
gās pilsonības nometni, jo faktiskā vara valstī atradās viņas rokās:
ideoloģiski un radnieciski pāvedieni šķetinājās no nacionālās lielpil-
sonības uz daļu virsniecības, sevišķi uz augstāko virsniecību armijā;
aizsargu organizācija bija un ir viņas privātais bruņotais spēks; po-
licija sastāvēja no lielpilsonībai padevēīgiem gariem, tāpat administrā-
cijas svarīgākie posteņi atradās lielpilsonības piekritēju rokās. Reālais
spēku samērs Latvijā 1934. g. bija tāds, ka uz darba tautas, sevišķi
strādniecības pasivitātes rēķina, latvju mantīgā pilsonība varēja no-
dibināt savu virskundzību valstī, celt un rakstīt savu satversmi. Bet
lai 14-16 proc. lielas aprindas varētu uzspiest savu gribu 84-86 proc.
iedzīvotāju masai, tad jāiznīcina katra tautas patiesa pārstāvība,
jāsagrauj politiskās tiesības un brīvības un jātur tauta kara stāvokļa
žņaugos.

Nolikvidēt demokrātiju un Saeimu — tā nav tikai Ulmaņa un
viņa kompanijas ideja, to skaļi un nekautrīgi zemnieku sanāksmēs
Rīgā prasīja Zemgales lielsaimnieki, kuri grasījās dakšām un izkap-
tīm rākt uz rezidenci. Zemn. Sav., kā pelēko baronu interešu pārstāvēi
un gribas izpildītājam, atlikās tik šo prasību uzvert un iesniegt 1933.
g. rudenī satversmes grozījumu projektu, kuŗa nolūks bija legālā ceļā
izvest to pašu, ko panāca nelegālajā 15. maija apvērsumā: nacionālās
lielpilsonības legālās diktatūras iemiesotājs sauktos tad valsts
prezidents, kamēr tagad nelegālās diktatūras iemiesotājs saucās
«tautas vadonis». Saeima izgāza satversmes grozījumu projektu cauri,
zemsaviešu prese sacēla lielu kņadu un putekļus nolūkā radīt
trauksmi mantīgās pilsonības aprindās.

Kad K. Ulmanis nāca 1934. g. martā parlamentārā ceļā pie valsts
stūres, tad viņa pirmais uzdevums bija iekšlietu ministrijas atbildī-
gajās vietās atlaist tam neuzticamos ierēdņus un ielikt savus cilvēkus,
pēc kam paveica citus priekšdarbus pelēko baronu diktatūras nodroši-
nāšanai. Viss tika rūpīgi sagatavots savērēstībai pret demokrātiju.
Beidzot, naktī no 15. uz 16. maiju 1934. g. Zemnieku Savienības va-
došās personas, piedaloties bijušam Progresīvās Apvienības liderim
M. Skujeniekam, izveda apvērsumu, balstoties uz armijas reakcionāro
virsniecību un aizsargu korpusu. Sociāldemokrātu aktīvie biedri i gal-
vas pilsētā, i provincē tika arestēti, lai priekšlaikā novērstu katru
mēģinājumu organizēt kādu protestu darba tautā, uz pēdām ievada
kara stāvokli, lai iebiedētu tautas masas nesarikot kādu protesta sa-
pulci, streikus un demonstrācijas, tāpat uz pēdām slēdza opozīcijas
presē, slēdza visas politiskās partijas, sociālistiskās organizācijas un

tām tuvu stāvošas biedrības, lai izjauktu katru legālu iespējamību organizēt kādu spēku pret 15. maija Latviju, formas pēc slēdza arī Zemn. Savienību, bet tās nodaļu valdes uz vietām darbojās joprojam, tagad zem lauksaimniecības biedrību nosaukuma.

Lai radītu iekšzemē un uz ārieni iluziju par 15. maija apvērsumu kā par tautas gribas papildījumu, tad kā uz burvja mājienu sāka birt apsveikumi, padevības un uzticības apliecinājumi K. Ulmanim, kurš vienā naktī bija kļuvis par «tautas vadoni». Sos apsveikumus un uzticības apliecinājumus sūtīja lauku pašvaldības un organizācijas kurās sēž un ir noteicēji katrā pagastā vieni un tie paši zemsavieši, sūtīja no opozīcijas elementa iztīrītās pilsētu pašvaldības. Ja kādā pilsētu un lauku sabiedriskā organizācijā un kādā pagasta pašvaldībā bija 15. maija Latvijai nelabvēlīgi noskaņoti darbinieki, tos izmeta ārā un atvietoja ar saviem ļaudīm vaj padevīgiem līdelīgiem gariem, sevišķi no sīkblodnieku aprindām: te prasīja ne zināšanas un piedzivojumus, ne godprātību un citas morāliskas īpašības attiecīgā sabiedriskā darbā, bet zemsaviešu biedru karti, vai lokanu muguru un padevību. Daudzās lauku pašvaldībās un sabiedriski-saimnieciskās organizācijās darbinieku intelektuālais un moraliskais līmenis stipri pazeminājies, tas tomēr nekavē «tautas vadoni» par viņiem balamutēt:

«Tagad pagastu priekšgalā stāv vīri, kas darbiem ieguvuši cieņu un atzinību savā pagastā un bieži vien pāri par savām pagastā robežām.»

Ja pašu pagasta ļaudis neizrāda šiem ļaudīm nekādu cieņu, drīzāk tos nonievā, tad viņi jāsūmīna tam, kurš tos iecēlis. Kas nezina, ka lauku pašvaldībās, kooperatīvos, piensaimnieku s-bās, krāj-aizdevu s-bās, apdrošināšanas biedrībās un pāri palikušajās kulturālās biedrībās sēž zemsavieši un tiem padevīgi gari, tas varēja tiešām iedomāties, ka 15. maija apvērsums atradis tautā piekrišanu.

Kad K. Ulmanis uzstājas lielās sanāksmēs un runā par 15. maija apvērsumu, tad nostājas lielmanīgi «tautas vadoņa» pozā un dedzīgi izkļiedz: «Par Latviju! Visu par Latviju!» bet kad tas pats Ulmanis uzstājas un runā zemsaviešu lielsaimnieku sapulcē, tad lielmanīgais «tautas vadonis» izvēršas par pakalpīgu garu un komiju, kurš saimniekam norēķinājas par savu darbu, ko tas veicis. Uzstājoties 1934. g. 21. nov. Jelgavas Latviešu Biedrībā «tautas vadonis» taisnojas Zemgales pelēkājai baroniem, ka 1933. g. nov. nav varējis dot viņiem noteiktu un skaidru atbildi uz jautājumu: ko Zemn. Sav. darīs, kad Saeima satversmes grozījumu projektu noraidīs. Taisnojās, ka bijis jārūnā «pirms viena gada te jūsu priekšā dažkārt mīklās un līdzībās» un nevarējis vēlāk 10. dec. uz vietas apmierināt viņu uz Rīgu sūtīto pārstāvi, kurš atvedis Zemn. Sav. valdībai uzdevumu: «Mēs Jelgavnie-

ki sakam, ka nedrīkst vairs atpakaļ iet un vajaga izvest to, kas nodomāts.» Pelēko baronu aģents taisnojās, ka viņš tad varējis «jelgavnieku sūtnim» tik aizrādīt: «Visam ir savs laiks un sava vieta un sava stunda». Kad sazvērestības pavedieni zemē bija risināti, nodrošināts tai atbalsts armijā un aizsargu korpusā un 15. maijā Rīgā bija savākti aizsargi no apkaimes, tad Zemn. Sav. vadošām personām bija pienācis laiks, vieta un stunda izpildīt pelēko baronu uzdoto uzdevumu. Un «tautas vadoņa» aicinājums «Par Latviju! Visu par Latviju!» gūst apjauzamu saturu, pelēko baronu Latvijas saturu.

15. maija apvērsumā K. Ulmanis un kompanija izveda un piepildīja Zemgales pelēko baronu gribu, bet lielās sanāksmēs, plašu masu priekšā K. Ulmanis un kompanija liekuļo un ir spiesti liekuļot, ka 15. maija apvērsums esot tautas gribas piepildījums: «15. maija naktī notika tikai pašas tautas gribētais un cerētais.» 15. maija apvērsuma izvedēji bija tikai rīki un padevīgi gari lauku lielpilsonības rokās, bet Latvijas nācījas priekšā viņi tēlo šo lielpilsonību kā tautu, viņas gribu kā tautas gribu un viņas gribas aģentu un padevīgus garus kā tautas vadonius:

*«To nopelnis, kas izveda 15. maija darbu, vispirmā kārtā ir tas, ka viņi ne tikai uzminēja tautas apzinīgo gribu, ne tikai uzminēja, ka pienācis likteņa brīdis, kad jāsākas jaunam posmam tautas augšanā un attīstībā, bet ka viņi uzņēmas atbildību, ka viņiem bija drosme un prasme izdarīt nepieciešamo, kas pa ilgjiem gadiem bija izaudzis tautas apziņā un pārvērties stiprā, karstā gribā atjaunot valsti.» **

15. maija apvērsums lika pamatus fašistiskai Latvijai: uz apvērsuma pamata izveidojās valsts iekārta, līdzīga fašistiskās Itālijas un nacionālsociālistiskās Vācijas valsts iekārtai, demokrātiski iestādījumi nolikvidēti, likumdošanas vara apvienota ar izpildu varu, valsts priekšgalā stāv savā varā neaprobežots «tautas vadonis» — Itālijā Musolini, Vācijā Hitlers un Latvijā K. Ulmanis, valstī pastāv izņemuma stāvoklis, vaj viņam līdzīgi izņemuma likumi, zemē valda policijas un politiskās pārvaldes terors; ārpus armijas un policijas, kuras pēc sava sastāva nav diezgan drošas un uzticamas fašistiskām aprindām, ir tikušas noorganizētas sevišķas militāras organizācijas fašistiskas varas balstīšanai: Itālijā fašistiskā milicija, Vācijā Hitlera miesas sargi, Latvijā «tautas vadoņa uzticības organizācija» — aizsargi. Līdztekus politiskai aizgādībai pār tautas masām veidojas saimnieciskā un kultūrāla aizgādība; līdzās nebrīvībai veidojas vadīta saimniecība un barbarisms. 15. maija Latvija izveidojas par fašistisku valsti. Interesanta šai ziņā ir liecība, ko nodod par 15. maija «va-

**)No K. Ulmaņa radiofona runas 1935. g. 15. maijā.*

roņiem» Itālijas fašistiskā prese, kuŗas pārstāvis Vitorio Foskini ilgāku laiku uzturējās pēc 15. maija notikumiem Latvijā:

«Fašistisks bija 15. maija uztvērums un fašisms pēc būtības ir tas gars, kuŗš, vada latviešu patriotus, kas tagad beidzot apvienoti vienā vienīgā «Fascio.»

Itālijā fašisms nodibināja savu varu ilgstošu cīņu ceļā, balstoties uz dīzciltīgājiem, lielburžuāziju un daļu mazpilsonības; Vācijā fašisms nāca pie varas tautas nobalsošanas ceļā; Latvijā fašistiski noskaņotas Zemr. Savienības aprindas uzcēla savu diktatūru, izmantojot tos varas līdzekļus, kuŗus valsts deva rokās Ulmaņa 16. martā sastādītai vaidībai, proti: valsts pārvaldes aparātu, valsts kasi, policiju, armiju un aizsargus. Tagad kuŗa tehnika ir tādā mērā progresējusi, ka valsts vara nelieliem bruņotiem spēkiem var turēt tautu paklausībā, kamēr pār zemi neveļas spēcīgas revolūcijas brāzmas; zemes saimnieciskās dzīves kārtošana un normēšana kļūst valsts varas rokās par līdzekli pakļaut sev sabiedrības grupas un slāņus; tāpat valsts varai kalpo prese, radio, kino, teatrs, skola, baznīca, plašas sanāksmes un sports. Tie ir līdzekļi pakļaut tautas masas fašistiskai ideoloģijai.

Fašisms ir kuŗš pret savu tautu, pie kam šim kuŗam nebūt nav jāizpaužas sākumā bruņotās cīņās un sadursmēs, ložmetēju tarkškos un lielgabalu grāvienos; pagaidam tas var norisināties klusi un izpaužas kā kuŗš, ko ved pret savu tautu ar spiegiem un melnešiem, ar policiju un politisko pārvaldi, ar naudas un cietuma sodiem; tas ir kuŗš, ko ved ar policijas un aizsargu rungām, kuŗas pret ārpasauli noslēgtajās politiskās pārvaldes telpās danco pa muguru politiskiem arestētiem; tas ir kuŗš, ko ved ar augstām cietām cenām un piemaksām, ar nodokļiem un pabalstiem, tas ir kuŗš, ko nebrīvības zemē ved ar presi, baznīcu, u. c. tml. līdzekļiem,— tas ir kuŗš, ko pelēko baronu valsts vara ved, lai iekaltu darba tautu saimnieciskās, politiskās un garīgās važās un izspiestu no tās pēc iespējas lielāku virsvērtību. Ja kāds uzdrošinājas uzstāties pret šo kuŗu, tad tas fašistiskajā Latvijā skaitas noziedznieks: uzstāšanās pret pelēko baronu diktatūru ir 15. maija varas vīriem noziegums pret valsti; uzstāšanās pret pašu pelēko baronu un lielpilsonību pilsētās ir noziegums pret tautu:

«Valdība stāv par vienotu latvju tautu un valsti un ar visu bardzību uzstājas pret savas tautas un valsts noniecinātājiem. Tas nav vērsti pret strādniekiem, bet pret katru, kas noziedzas pret savu tautu un valsti. Tā nav apspiešana. Valdība negrib ļaut kultivēt un izplatīt to, kas ārdā tautas vienību.»

Lai kuŗš pret savu tautu sekmētos, tad tā jātur beztiesības stāvoklī, jātur kuŗa stāvoklī, jāiekļauj plašā spiegošanas tīklā, jāterorizē ar atlaišanu no darba, jāterorizē ar policijas, naudas un cietuma sodiem,

jāterorizē ar politiskās pārvaldes arestiem un rungām. 15. maija režīms ir brutālas varas sistēma. Fašistiskās Latvijas varas nesēji cenšas sanāksmēs to noliegt un ņemas sevišķi strādniekiem iegalvot, ka nekādas rupjas varas neesot:

«Lai pasaka, kur tā rupjā vara, kuŗa būtu vērsta pret strādniekiem vaj Latvijas jebkuru iedzīvotāju.»)*

Min. A. Bērziņa loma Ulmaņa fašistiskajā valdībā pastāv strādnieku masu apvārdošanā un muļķošanā. Nevar teikt, ka viņam nebūtu bijuši savi panākumi: Latvijas strādniecībā ir vēl diezgan antiņu, kuri nav paraduši domāt, nav spējīgi izprast notikušās pārgrozības valstī un pienācīgi novērtēt Ulmaņa nerra uzstāšanos. Bet kad šie antiņi reiz modīsies, tad vai bērziņiem un ulmaņiem!

Fašistiskās Latvijas nodibināšanās un izveidošanās norisinājās saimnieciska atplaukuma un uzplaukuma apstākļos. Tas 15. maija apvērsuma izvedējiem liels ieguvums, jo zināmā mērā stiprināja viņu varu valstī: saimnieciskā rosība iesaistīja bezdarbniekus ražošanas procesā, pavairoja sīk-maz-un jaunsaimniecībai izpelņas iespējamības, palielināja vidus šķirām pilsētās pieprasījumu pēc viņu ražojumiem un pakalpojumiem, pacēla lielzemniecībai ienākumus un renti, lielpilsonībai pilsētā peļņu un dividendes. Pelēcīgās, neapzinīgās tautas aprindas varēja uzskatīt saimnieciskās dzīves atzēlumu par Ulmaņa un kompanijas nopelnu, par fašistiskās Latvijas sasniegumu. «Tautas vadonis» un viņa ministri centās to izmantot savas autoritātes pacelšanai un katrā gadījumā klaigāja, ka tas esot viņu panākums, ka «ārējās tirdzniecības bilance pieaug un līdzsvarojas», budžets izpildas bez traucējumiem», «valūtas rezerves pieaug», «būvniecība uzrāda strauju pieaugumu», «cenas iekšzemē ir izlīdzinātas un ārējā tirgū uzlabotas», «dauksaimniecības un rūpniecības ražošana ir attīstījusies», «saimnieciskās lietās mēs esam gājuši uz priekšu uz visas līnijas.»

Saimnieciskās dzīves atplaukums un uzplaukums patiesībā nav neiz Ulmaņa un viņa ministru, nedz fašistiskās Latvijas iekārtas nopelns, bet stāv sakarībā ar atdzīvināšanos pasaules saimniecībā, ar atdzīvināšanos, kas iesākās 1933. g. un atsaucās arī uz Latviju, kuŗa jau tad varēja uzņemt ražošanas procesā ap 7.000 bezdarbnieku. Ja 1935. g. rudenī un 1936. g. Ulmanis varēja iztukšot valsts labības noliktavās uzkrājušos labību un citus lauksaimniecības ražojumus pārdot bez ierobežojumiem uz ārzemēm, tad te svarā krita 1935 g. un 1936. g. neražas aizjūras agrārzemēs, itāļu - abesīņu karš un Vācijas straujā gatavošanās karām, uzkrājot starp citu pārtikas vielu rezerves. Ir vēl citi demokrātiskās Latvijas radīti faktori, kuŗi kādreiz

*) No min. A. Bērziņa runas kādā strādnieku sanāksmē 1935. g.

palīdzēja ātri sadziedēt karā sistās materiālās brūces, ātri uzcelt karā izpostītos apgabalus Latvijā un tagad palīdzēja ātri pārvarēt saimniecisko krīzi un ievirzīt saimniecisko atplaukumu straujā tempā. Šie faktori ir muižniecībai bez atlīdzības atsavinātie meži un tāpat bez atlīdzības atsavinātās valsts fonda zemes. Tie ir faktori, pret kuriem tagad valdošās aprindas ar K. Ulmani priekšgalā cīnījās ar visu krūti, aizstāvot muižniecības privatīpašumu tiesības uz zemi un pieprasot par to taisnu atlīdzību baroniem. Kāds gan būtu tagad latvju tautas saimnieciskais un sociālais stāvoklis, ja šī baronu interešu aizstāvju politika būtu uzvarējusi?

Meži ieņem ievērojamu vietu ieņēmumu budžetā, ārējā tirdzniecībā un iekšējā saimnieciskā dzīvē; pirms 1931. g. krīzes tie devuši valsts budžetā līdz Ls 13 milj. ieņēmumu, tagad līdz Ls 8 milj.; ārējā tirdzniecībā viņu eksporta vērtība citreiz sasniegusi Ls 98 milj., tagad piem. 1936. g. Ls 37 milj.; iekšējā saimnieciskā dzīvē meži izveduma sagatavošanas procesā devuši agrāk pat līdz Ls 75 milj. meža strādniekiem, vedējiem, pludinātājiem, dzelzsceļiem, kokzāģētavām un ostas strādniekiem, tagad līdz Ls 28 milj.. Tās ir summas kuņas iepudinātas galvenā kārtā strādnieku un darba zemnieku—zirdzinieku ienākumos, cēla un ceļ šo sabiedrisko grupu pirktspējas iekšējā tirgū. Tie paši baroniem bez atlīdzības atsavinātie meži deva iespēju izsniegt jaunsaimniecībām meža būvmateriālus par 1/5 takses cenas vai to vietā pabalstus ugunsdrošu ēku celšanai. Baroniem bez atlīdzības atsavinātās zemes valsts zemes fonds varēja zem labvēlīgiem noteikumiem piešķirt jaunzemniecībai, nodrošinot tās saimniecisko stāvokli un viņas pirktspējas valsti. Uz muižniecības rēķina gūtās izpirkšanas maksas par zemi un meža būvmateriālu deva Saeimai iespēju strīpot ap Ls 30 milj. no zemniecības parādu nastas, dzēšot katrai saimniecībai V. Z. Bankā Ls 300 no aizdevuma zumas, atcēl uz 4 gadiem termiņnomaksas un ievadīt parādu pārjaunošanu par Ls 24 milj.. Visas šīs kredita operācijas atviegloja krīzes gados un tai sekojošos gados parādu nastu un padarīja zemniecību jo vairāk pirktspējīgu. Ja tagad 15. maija varoņi dižojas ar saimniecisku uzplaukumu, zemniecības parādu nastas atvieglošānu un V. Z. B. sekmīgu darbību šai ziņā un nostāda visu to kā savu nopelnu, tad viņi grib pļaut, kur paši nav sējuši: nosacījumi saimnieciskās dzīves uzplaukumam, ciktāl tie zīmējas uz mežiem un valsts fonda zemēm, ir radīti pret Ulmaņa un viņa partijas biedru gribu un politiku. Ar citu nopelniem dižojas un plātās politiski šarlatāni. Tagad tie paši šarlatāni savas nacionālās lielpilsonības celšanas politikas balstīšanai izcērt mežas par vairākiem gadiem (10—12 g.) uz priekšu un tā steidz izsaimniekot šo Latvijas «zaļā zelta» fondu.

Saimnieciskais uzplaukums un rosība parasti atsaucas uz visu šķiru ienākumiem, paceļot tos. Vaj tas piepildās arī fašistiskajā Latvijā? «Tautas vadonis» gan meļš: «Tā saule, kas uzlēca 15. maija rīta, spīdēs par visiem vienlīdzīgi, viņa nerrs min. A. Bērziņš gan nemas strādniecībai iegālvot, ka pēc 15. maija

«valdība neredz vairs atsevišķas grupas vai šķiras, bet cenšas, lai visas iedzīvotāju šķiras pilsētās un laukos, ierēdņi, inteliģenti, zemnieki, strādnieki — lai visi baudītu taisnību, kādu vien kāda valsts iekārta var sagādāt šeit zemes virsū.»

Sinīs Ulmaņa un A. Bērziņa deklarācijās min. Gulbis izdara zināmu izlabojumu:

«Netiek izceltas tikai kautkādas vienas šķiras intereses, bet katrai šķirai tiek dots tas, kas tai pēc tās saimnieciskā stāvokļa svarīguma un nozīmes pienākas.»

Kuŗas nu ir 15. maija Latvijā tās šķiras, kuŗām pēc sava «saimnieciskā stāvokļa svarīguma un nozīmes» pienākas vairāk?

Zemniecība fašistiskajā Latvijā

Zemn. Savienības vadošās aprindas izveda 15. maija apvērsumu, izpildot lielzemniecības virsslāņa gribu un uzdevumu. Pelēkais barons varēja cerēt un gaidīt, ka viņš kļūs par zemes saimnieku un viņa intereses par valsts interesēm. 1936. g. 7. u. 8. marta zemnieku sanāksmē min. J. Birznieks fašistiskās valdības vārdā, apliecina, ka tai nav sveša

«ideoloģija par zemnieka padarīšanu par saimnieku mūsu zemē, par zemnieka domu pamatā likšanu visam mūsu darbam... Ja mums viņu dažreiz dažu gadu atpakaļ vajadzēja uzskatīt tikai kā cerību..., tad šodien un vakar mēs dzirdējām, ka zemnieks mūsu zemē visās mūsu aprindās, no strādnieka pilsētā, no valsts darbinieka, no katra inteliģenta darbinieka pilsētā vai uz laukiem ir atzīts savā darbā».

Zemnieks resp. pelēkais barons ir 15. maija Latvijā atzītais zemes saimnieks.

Lielzemniecības varu un lomu fašistiskā Latvijā, viņas garīgais un politiskais pārstāvis, K. Ulmanis, mēģināja teorētiski-filosofiski pamatot savā akadēmiskā runā, savā ticības apliecinājumā Latvijas augstskolā 1934. g. 15. nov., kad pakalpiegie pilsoniskie profesori piešķīra viņam Dr. agr. et oec. h. c. grādu. Līdz maija pārgrozībām K. Ulmanis nevarēja un nebija cienīgs iegūt šo zinātnisko grādu, bet viņam vajadzēja kļūt par Latvijas diktatoru un «tautas vadoni», par Latvijas varas vīru, lai kļūtu pilsonisko patentēto zinātnieku acīs par lauksaimniecības un tautsaimniecības doktoru. Ulmaņa ticības apliecinājuma pamattezes ir:

1. *Lauksaimniecība ir tiklab cilvēces visizplatītākā un fundamentālākā, kā arī viņas visstabilākā nodarbošanās.*

2. *«Zemniecība un lauku iedzīvotāji... bijuši un paliek lielais enerģijas rezervuārs, kas aizsargā tautas no izdilisšanas un izmiršanas fiziski un garīgi, materiālā un sociālā ziņā.»*

3. *«Valsts pārmērīgā industrializācija palēnām iznīcina tautas*

dzīvo spēku, ved uz tautas deģenerāciju, pazeminot veselību un ienesot bīstamas svārstības demogrāfiskā un sociālā nostāņojumā.»

Sīs tezes nav Ulmaņa paša idejas, bet patapinātas no Šveices zeml. sav. līdera prof. Laura; var redzēt, ka K. Ulmanis kādreiz virinājis šī Ciriķes profesora klausītavas durvis. Laura tezes, varbūt, pareizas tiem laikiem un tām valstīm, kad un kur strādniecība nebija spējīga atvairīt pārmērīgu izsūkšanu un apspiestību, — tādos laikos un zemēs strādnieku masas pilsētās izvirta sociālā postā un nebrīvībā tāpat, kā savā pārpilnībā un valībā izvirta valdošās mantīgās aprindas. Jaunlaiku demokrātiskās zemēs un valstīs, kur strādniecība neatlaidīgā šķiru cīņā ir guvusi un gūst sasniegumus materiālā, sociālā, politiskā laukā, ir cēlusi un ceļ sevi fiziski, garīgi un ētiski, un savā kultūrā dažā labā zemē pārsniedz zemniecību, aizsoļojot tai priekšā, — tādās zemēs un valstīs Laura un viņa mācekļa Ulmaņa tezes ir kaut kas pārdzīvots un iederas novecojušos ideju krātuvē. Industriālizēta, dzīves spējīga, varena Anglija, kur tikai 6,7 proc. iedzīvotāju nodarbojas ar zemkopību, ir kļiedzoša pretruna visai Laura un Ulmaņa sociālai «filosofijai».

Savā agrārpolitikā fašistiskās Latvijas valsts vara iet pa Zemn. Sav. pēdām un nekautrīgi izsaka to Ulmaņa norādījumā:

«Mums jāceļ lauksaimniecības stāvoklis; citiem vārdiem sakot mums lauksaimnieki jānodrošina, cik iespējams paceļot viņu ienākumus.»

Nevis celt cilvēces «fundamentālāko» un «visstabilāko» nodarbošanos, proti: *lauksaimniecību*, bet celt un vairot *lauksaimnieku resp. lietzemniecības* un sevišķi viņas virsslāņa ienākumus ir 15. maija Latvijas agrārpolitikas būtība; tā ir tā pati agrārpolitika, ko parlamentāriskajā Latvijā piekopa pelēko baronu pārstāvība — Zemn. Savienība. Izvedot šādu politiku jāatmet druskas arī maz- un darba zemniecībai; lauksaimniecības ražošanas procesā nav iespējams pilnīgi norobežot šos slāņus no lielzemniecības un nav arī lietderīgi grūst tos vieglprātīgi opozīcijā. Lietderība prasa vest tādu agrārpolitiku, kas dod iespēju nostādīt uz citu sabiedrības slāņu rēķina vesto lielzemniecības interešu politiku par visu lauksaimnieku un pat visas tautas interešu politiku. Un tādu politiku piekopj 15. maija Latvijas varas nesēji: dažus miljonus plašajai darba un mazzemniecībai, desmitus miljonus nelielajai lielzemniecības grupai! Dažus miljonus darba- un mazzemniecībai un tos pašus miljonus, un pat vēl vairāk, izpūnēt no viņas muižu akcīžu un monopolcenu veidā! Ar vienu roku dod, ar otru vēl vairāk ņem. Vienīgā ieguvēja paliek lielzemniecība.

Celt lauksaimniecību, t. i. zinātnizēt to un celt viņas tehniku un

tādā kārtā celt lauksaimnieku ienākumus ir viena lieta; celt un vairot tieši ienākumus un pie tam tos celt un vairot cietām cenām un piemaksām ir gluži cita lieta. Pirmā gadījumā tiešas lauksaimniecības celšana ir visas tautsaimniecības ieguvums, kamēr otrā gadījumā tiešu ienākumu celšana kavē lauksaimniecības attīstību un nāk par labu tikai šaurām sociālām aprindām. Ar augstu cenu un augstu piemaksu politiku K. Ulmanis panācis, ka lielsaimnieki neizīl vajadzību aktīviem būt un nav spiesti padomāt par savas saimniecības racionālizēšanu un tās nostādīšanu uz augstākas organizācijas un tehnikas pakāpes; ir panācis to, ka ražojumu pašizmaksa ir joprojām samērā augsta un ražojumu kvalitāte atkal samērā zema, jo omūsu lauksaimniecība — norāda min. Birznieks — nav atkarīga no ražojumiem, bet gan no šo ražojumu cenām.

Piemaksu un cietu cenu politiku Zem. Sav.—ba izveda jau parlamentāriskajā Latvijā; citu sociālu šķiru un grupu politiskas pārstāvības pretestības dēļ viņa nevarēja to izvest tādā mērā, kā to grībēja un prasīja lielizemniecība. 15. maija Latvijā piemaksu un cietu cenu politika gāja plašumā un dziļumā, pie kam no piemaksām pārgāja uz cietām cenām: piemaksas zināmām organizācijām, cietas cenas zemturiem. Tagad lauksaimniecībā ir cietas cenas visiem pat mazsvarīgākiem ražojumiem, izņemot gaļu. Bekona Eksporta cietās cenas bekonam un gadījuma cenas speķa cūkām un liellopiem maz ietekmē cenas vietējā tirgū. Tagad pastāv cietas cenas i maizes, i barības labībai, cukurbietēm, sviestam, sieram, olām, bekonam, liniem, ābolīņam un zāļu sēklām. Cietas cenas galveniem ražojumiem samērā ar agrākājām ir gan pazeminājušās, bet 1934. un 1935. g. g. augušas samērā ar krītošām cenām pasaules tirgū: nesamērība starp cietām cenām un eksporta cenām kļuvusi fašistiskajā Latvijā 2 pirmajos pastāvēšanas gados lielāka. Cietas cenas un eksportcenas sviestam bija kilogramā:

	Ciet. cenas	Eksp. cenas	Starpība
1933. g.	Ls 2,50	Ls 1,35	85 proc.
1934. g.	2,25	0,90	110 proc.
1935. g.	1,90	1,10	73 proc.

Cietas cenas un eksportcenas kaltētiem rudziem bija kvintālā:

	Ciet. cenas	Eksp. cenas	Starpība:
1934. g.	Ls 15,3	Ls 6,60	132 proc.
1935. g.	15,3	5,90	159 proc.

Cietas cenas kaltētiem kviešiem 1934-1935. g. g. bija Ls 20.—kvintālā, kamēr pasaules tirgū kvintāls kviešu maksāja tikai Ls 5. Cietas cenas sviestam bijušas gandrīz 2 reiz, rudziem — gandrīz 2,5 reiz un kviešiem 4 reiz augstākas, nekā pasaules tirgū. 1934. g. un

1935. g. valdība uzpirkusi labības 329.000 to kopvērtībā Ls 50 milj.; no šīs summas vismaz 2/3, t. i. apm. 34 milj. pārmaksāts. Cukurbietēm cietu cenu 1934. g. pazemināja no Ls 37 uz Ls 34 tonnā, tomēr arī šī cena vismaz divreiz augstāka, nekā V. Eiropā. Tad ir ražojumi, kuriem cietās cenas paceltas: miežiem pacēla cenu no Ls 14 uz Ls 16 kvintālā, auzām — no Ls 12 uz Ls 15; pacelta cena arī bekonam. Uz galveniem lauksaimniecības ražojumiem 1934.—1935. g. g. pārmaksāts un piemaksāts:

uz labības	Ls	34	milj.
» sviesta	»	41	»
» cukurbietēm	»	10	
» bekona		2	»

Kopā Ls 87 milj.

Divu gadu laikā fašistiskā valsts vara pār- un piemaksājusi uz labības, sviesta, cukurbietēm un bekona vien Ls 87 milj. No šīs summas ap 2/3, izejot no opozīcijas aprēķiniem Saeimā, saņēmušas lauksaimniecības ar platību virs 27 ha, t. i. 20 proc. no visa saimniecību skaita (220.000) un iztaisa 44.000 saimniecību. Tā tad šīs 44.000 liel- un vidējās saimniecības saņēmušas Ls 58 milj. un pārējās 176.000 sīk-, maz- un jaunsaimniecības saņēmušas Ls 29 milj. caurmērā uz katru liel- un vidējo saimniecību iznāk Ls 1318, kamēr uz darba saimniecību Ls 165.

Cukura pašizmaksa Latvijā ir Ls 0,32 kg., bet valdība pārdod cukuru lieltirdzniecībā par Ls 0,65 kg. un peļņa uz šī masu patēriņa ražojuma Ls 0,33 uz katra kilograma. Ciktāl cukuru, labību un pārējos lauksaimniecības ražojumus patērē iekšzemē, pārmaksas un piemaksas sedz masu patērētājs: strādnieks, ierēdnis un vidussķiras. Ciktāl labību, bekonu, sviestu un citus piemaksu ražojumus izved uz ārzemēm, pārmaksas sedz no valsts kases un iekasē tās no nodokļu maksātājiem muižu, akcižu un monopolistisku (cukura) cenu veidā. 1934.—1935. g. eksportēts sviests un rudzi:

	Tonnas	Kopvērt.	Eksp. cena	Cietā cena	Zaud. Kopvērt
Sviests	32.517	Ls 32,8 milj.	Ls 1.02 kl.	Ls 2,25 un	Ls 36 milj.
				1,60-2 kg.	
Rudzi	135.258	» 8,228 »	» 6,1 kvint.	15,3 kv.	» 12 »
Zaudējumu kopsumma					Ls 48 milj.

Uz sviesta un rudzu izveduma vien divu gadu laikā zaudēti 48 milj., kuŗi jāmaksā nodokļu maksātājam. Pārmērīgi augstas cietas cenas pirmās nepieciešamības ražojumiem noplicina strādnieku, ierēdni, mazpilsoņus un pa daļai arī darba zemnieku, gan kā nodokļu maksātāju, gan kā patērētāju un noplicina viņus par labu nelielai sociālai grupai — lielzemniecībai.

Augstu piemaksu un cietu cenu politikas dēļ Latvijas lauksaimniecības ražojumu cenas bij daudz augstākas, nekā citās zemēs, viņas bij vairāk kā par 50 proc. augstākas, nekā lauksaimniecības ražojumu cenas mūsu kaimiņu zemēs: Igaunijā, Lietuvā un Polijā, kur rudzu cenas nepārsniedza Ls 10 un kviešu cenas Ls 12 kvadrātā. Augstas cenas cēla lielsaimniecībai renti, peļņu un padarīja cilvēces «fundamentālāko» un «stabilāko» nodarbošanos par ienesīgu ienākumu avotu uz citu sabiedrības slāņu rēķina. Stipri paplašinājās lauksaimniecības kultūru sējumu platība, tā aprēķināta 1.000 ha bija:

	1929. g.	1935. g.	Pieaugums	1936. g.
Rudzi	237,6	270,4	13,8 proc.	257,9
Kvieši	58,9	140,5	138,5 proc.	129,0
Mieži	182,9	193,1	5,6 proc.	189,3
Auzas	303,1	332,5	9,7 proc.	339,2
Kartupeļi	80,2	123,7	54,2 proc.	119,8
Cukurbietes	1,7	15,3	800,0 proc.	11,7
Lini	55,9	67,9	21,5 proc.	67,2
Mistrs	46,8	70,5	50,6 proc.	77,1
Zirņi	30,7	41,0	36,5 proc.	39,4
Sakņaugi	47,8	50,4	5,4	52,4
Ābol- un timotiņu zālāji	443,9	508,7	14,6	557,7
Kopā	1459,5 ha	1814,0 ha	24,3 pr.	1840,7

Visu kultūru sējumu platības līdz 1935. g. ir augušas un augušas sevišķi Zemgales lielsaimnieku audzēto kviešu un cukurbietu sējumu platības, tās augušas augsto cietu cenu dēļ. Latvijas lauksaimniecības produkcija ir pāraugusi tirgus uzņemšanas spējas: nesamērība starp produkcijas apjomu un masu pirktspējām kļuva redzama 1935. g. sākumā, kad fašistiskās Latvijas valdība nezināja, kur novietot Latvijas lauksaimniecības ražojumus. No kļūmīgā stāvokļa Ulmani un viņa kompanjonus izglāba sausuma izsauktā neraža aizjūras zemēs 1935. un 1936. g. g.: pasaules tirgū radās labvēlīgi nosacījumi lauksaimniecības ražojumu novietošanai un cēlās viņu cenas. Ari kapitālistisko lielvalstu gatavošanās karām izsauca lielāku pieprasījumu pēc agrārproduktiem. Ulmanis guva iespēju likvidēt krājumus un eksportēt lauksaimniecības ražojumus un varēja aicināt zemturus ruzot atkal cik vien iespējams. Bet pārtikas vielu rezervu uzkrāšana ir ātri pārejoša parādība; neražai Amerikā un Austrālijā ir gadījuma raksturs; viena laba rāža aizjūras zemēs spēji pārgroza apstākļus pasaules tirgū un atkal visā pasaulē rada agrārkrīzi. Ari uz iekšzemes tirgu jūtamu uzlabšanos nav izredzes, jo 15. maija Latvijas politika neizlet celt un nevar celt masu patērētāja pirktspējas pašu zemē. Lauksaimniecības krīze Latvijā drīzi vien kļūs atkal jūtama, drīzi

vien Ulmanis būs atkal spiests žēloties lauksaimniekiem: «*gaļai... pasaulē vietas nav,*» «*dabību ir grūti pārdot,*», «*kviešus tikpat kā nemaz nevar pārdot,*» «*vairāk par 82.000 cūkām «Bekona Eksports» iepirk! nevarēs.*» Drīzi vien Latvijas diktators atkal būs spiests uzaicināt zemturus lietot cukuru — «*divi karotiņas — vienas vietā*» un pamācīt tos: «*pats dari, pats atbildi,*» «*katrs saņem augļus, ko viņš pelnījis.*» Zemkopības min. Birzniekam būs atkal jāgriežās pie zemturiem ar uzaicinājumu kaut pa suķim uz Vasaras svētkiem. Tāda ir Ulmaņa «*viengabalaina,*» «*vienota,*» «*skaidri saskatāma*» un «*noteikta*» lauksaimniecības politika. Tā ir politika, kas dzīvo šai dienai, dzīvo no rīkas mutē.

Kad 1935. g. sākumā noliktavas bija labības pilnas un fašistiskā valstīs spekulanti cenu uzturēšanai tieši iznīcina labības krājumus, pārstrādāt spirtā 3.000 *to* rudzu un 10.000 *to* kviešu, lai gan visizdevīgāk spirtu ražot no kartupeļiem, kuru toreiz netrūka. Ja aizjūras valstīs spekulanti cenu uz turēšanai tieši iznīcina labības krājumus, tad fašistiskajā Latvijā «*daulas vadonīs*» tos pārvērš spirtā, lai nebūtu darba cilvēkam. Kad 1935. g. pirmajos mēnešos grūti nācās novietot Latvijas rudzus pasaules tirgū un kviešus pavisam nē, Ulmanis saņēms drosmi paziņot Valmieras zemnieku sanāksmē, ka

«*dieta ir šāda: visām trim labībām — kviešiem, miežiem un rudziem — turpmāk cena būs vienāda un labībai var atļaut' piemaksas līdz zināmāi robežai.*»

Un par tādu robežu zemk. ministrs vēlākās zemnieku sanāksmēs atzina Ls 10 kvintālā. Bet «*daulas vadonīs*» un viņa ministri bija pieņēmuši atzinumu bez 15. maija Latvijas īstā saimnieka — pelēkā barona ziņas un dabūja tā priekšā kapitulēt: atzinumi izskanēja tik vārdos, bet dzīvē palika labībai agrākās cietās cenas: kaltētiem rudziem Ls 15,30 kvintālā, kaltētiem kviešiem Ls 20,30. Citādi tas bija ar cenām kartupeļiem, kurus Zemgales lielsaimnieks ražo tīk savām vajadzībām, bet Latvijas jaun- un maz- zemniecība — tirgus vajadzībām. Tāda ir Ulmaņa noteiktā «*nacionālā lauksaimniecības politikā*», proti: lielzemniecības ražojumiem augstas cenas, darba zemniecības ražojumiem — zemas cenas.

Pasaules tirgū 1936. g. dēļ neražas aizjūras agrārvalstīs un gatavošanās karām lauksaimniecības cenas stipri cēlās; viņas cēlās par 100 proc. un vēl vairāk, un zināmā mērā nolīdzināja nesamērīgi augstās cietās cenas Latvijā; tai pašā virzienā iedarbojās lata devalvācija, kas varēja Latvijā nomināli celt no Latvijas izvedamo ražojumu cenas līdz 67 proc.: 1936. g. beigās Latvijas lauksaimniecības ražojumu cietās cenas bija tomēr vēl caurmērā par 25 proc. augstākas, nekā pasaules tirgū. Neskatoties uz visu to, cietās cenas visai

labībai uz 1937/38. saimniecības gadu paaugstināja par 7 — 21 proc., kamēr labības ražošanas pašizmaksa pēc V. St. Pārvaldes datiem stipri samazinājusies. Cietas cenas labībai un tās pašizmaksa kvintālā sāda:

	1936-37. g.	1937-38. g.	Pašizmaksa	Pārmaksas
Rudzi	Ls 15,3	Ls 19,6	Ls 11,6	66 proc.
Kvieši	» 20,3	» 22	» 13,34	65 proc.
Mieži	» 16	» 17,5	» 8,59	103 proc.
Auzas	» 15	» 16	» 6,27	130 proc.

Samērā ar pašizmaksu jaunās cietās cenās ir traki augstas: miežiem un auzām cietās cenas ir pat vairāk kā divreiz augstākas par pašizmaksu.

Latvijā ir viens svarīgs lauksaimniecības ražojums, kas palicis ārpus cietu cenu sistēmas un nav pakļauts normēšanai, proti gaļa: liellopu gaļa, teļa gaļa, aitu gaļa un cūku gaļa. Vienīgi bekons un pa daļai spekcūku cenas ir normētas un normētas tā, ka pastāvīgi atskān sūdzības par Bekona Eksporta aģentu rīcību pie noņemšanas. Gaļu nav iespējams eksportēt: tai trūkst pasaules tirgū noņēmēju. Viņas cenas maz atšķiras no pasaules tirgus cenām un ir pilnīgi atkarīgas no iekšzemes tirgus apstākļiem: no strādniecības, ierēdniecības un pilsētas vidus šķiru (sīktirgotāju, sīkražotāju, kalpotāju un brīvu profesiju darbinieku) pirktspējām. Aug šo aprindu algas un izpeļņas, aug pieprasījums pēc gaļas produktiem, kuŗu cenas tad kāpi, pazeminas šo aprindu pirktspējas, pazeminas pieprasījumu pēc gaļas, kuŗas cenas tad krīt. Latvijā pirms krīzes un pēc tās bija svaigai gaļai šādas cenas sīktirdzniecībā kg—ā:

	1930. g.	1933. g.	1935. g.	Cenu pazem.	1936. g.	1937. g.
Cūkas gaļai	Ls 1,89	Ls 0,96	Ls 0,76	60%	Ls 0,93	Ls 1,39
Aitas "	" 1,31	" 0,61	" 0,57	44%	" 0,59	" 0,74
Teļa "	" 1,01	" 0,46	" 0,45	45%	" 0,49	" 0,78
Liellopu "	" 1,44	" 0,62	" 0,60	58%	" 0,63	" 0,68

Kā no datiem redzams, 1930. g., t. i. gadā pirms krīzes, gaļai bijušas augstas cenas, pēc kam tās sākušas krist, un nokritušas par 55—60 proc., sasniedzot viszemāko līmeni 1935. g. Nākošā, 1936. g. gaļas cenas uzrāda tendenci kāpt, sevišķi pēc lata kursa pazemināšanas. Cenas kritušas pat 1934—1935. g. g., kad saimnieciskā dzīve uzrādīja uzplaukumu un uzņēma ražošanas procesā vairāk kā 20.000 bezdarbnieku. Strādniecības ienākumu kopsumma pieauga, bet, paliekot algām uz krīzes gados nosistā līmeņa, algotu strādnieku un darbinieku pirktspējas nevarēja diez cik celties, tādēļ maz cēlās arī mazpilsonības jenākumi. Bet šo masu patērētāju pirktspējas nosaka pieprasījumu pēc gaļas produktiem un to cenas. Zemas plašu aprindu

pirktspējas un svārstīgas gaļas cenas ir fašistiskās saimnieciskās politikas sekas, kuras panākušas vēl to, ka gaļas ražošanas pašizmaksa palikusi augsta augsto cieto labības cenu dēļ.

Būvniecība fašistiskajā Latvijā «sociālās taisnības» vārdā pielīdzināja vecsaimniekus jaunsaimniekiem: kā vieni, tā otri bauda tagad tiesības saņemt būvmateriālu no valsts meža par 1/5 taksas cenas, tikai tas jādara zem strādnieku dzīvokļu celšanas izkārtnes; kā vieni, tā otri bauda tiesību saņemt neatmaksājamus pabalstus celtām ugunsdrošām ēkām, pie kam šie pabalsti, samērā ar zemes platību, vecsaimniecībām ir daudz prāvāki, saasniedzot pat Ls 6000 uz saimniecību. Būvniecībā, vecsaimniecību resp. lielsaimniecību atbalstīšanā, fašistiskās Latvijas valdība gājusi vēl tālāk, izsniedzot neatmaksājamus pabalstus šifera plāksņu iegūšanai jumtu segšanai un ķieģeļu iegūšanai ēku stāvu celšanai un iekšizbūvei. Šie pabalsti ir diezgan prāvi: 1936/37. g. budžetā bija paredzēts izsniegt Ls 2 milj. piemaksām par puscenu izsniedzamiem 50 milj. ķieģeļu un 2 milj. šifera plāksņu. Lai transports ķieģeļus nesadārdzinātu, tad valdība sedz pusi no veduma maksas pāri 50 klm attālumiem. Teorētiski ņemot, ķieģeļus un šifera plāksnes par pazeminātām cenām var saņemt ikviens zemturis, bet praksē šo tiesību izmanto lielsaimnieki, kuri stāv tuvāk attiecīgām valsts iestādēm. Tas pats ir ar drenu caurulēm, kuras arī izsniedz par puscenu un pārvadā par pazeminātu maksu. Ne labāki sastāv ar mākslīgiem mēsliem un lauksaimniecības mašīnām, kuŗām pēc lata kursa pazemināšanas ievada piemaksas viņu cenu stabilizēšanai. Makslīgos mēslus izlieto galvenā kārtā cukurbiešu, kviešu, sakņaugu un zālāju audzētājas saimniecības, kuŗas ir atkal lielsaimniecības. Mašīnas iegādājas lielsaimniecības, retums kāda darba saimniecība. Piemaksas mākslīgiem mēsliem ir prāvas — 30-40% ārzemēs iepērkamiem un ap 20 proc. iekšzemēs, ražotiem. Piemaksu kopsumma mākslīgiem mēsliem 1937. g. bij tuvu pie Ls 2 milj.

Pateicotiem šādai piemaksu summai, var dižoties, ka *«jaunās mākslīgu mēslu cenas iznāk ievērojami, pat līdz 50 proc. zemākas nekā tuvāko kaimiņu valstīs — Igaunijā un Lietuvā»*. Bet šīs *«ievērojami zemākās»* cenas Latvijas lielsaimniecībai ir panāktas galu galā uz visu Latvijas nodokļu maksātāju rēķina.

Lauksaimniecības mašīnu cenas stabilizētas uz pēdējo gadu cenu līmeņa. Tas prasīja arī prāvas piemaksas svarīgākajām mašīnām. *)

Parlamentāriskā Latvija veicināja uz laukiem mašīnu koplietošanas punktu ierīkošanu, mašīnu koplietošanas biedrību noorganizēša-

*) 1938. g. naudas trūkuma dēļ piemaksas mākslīgiem mēsliem atceltas un lauksaimniecības mašīnām tiek segtas tikai pa daļai. RED.

nu, sedzot piemaksām pusi mašīnu tirgus vērtības, viņa palīdzēja punktiem un biedrībām iegādāties visiem zemturiem noderīgas un pieejamas labības tīrīšanas un šķirošanas mašīnas, dažos punktos bij arī pa rindu sējmašīnai, pļavu ecēsām un celmlauzējam. Fašistiskā Latvijas valdība līdztekus šiem punktiem sākusi saviem līdzekļiem ierīkot speciāli lielsaimniecības vajadzībām sevišķus traktorū. un smago auto punktus, lai — Ulmaņa vārdiem runājot — «*varētu panākt, ka vienu daļu lauksaimnieku darba var padarīt par piemērotu samaksu ar spēkiem no ārienes*».

Agrāk ierīkotie mašīnu koplietošanas punkti apkalpoja pēc iespējas visu zemniecību, ne tikai kādu viņas grupu; viņi nevarēja sniegt jūtamu labumu lielzemniecībai, kuras intereses pārstāvē Ulmanis

«Es pateikšu to, ka visa mašīnu koplietošanas lieta ir ļoti maz labuma nesusi... ja mēs palīdzēsīm 100 vai 1.000 zemniekiem, tad atbrīvosies dzīvais spēks un arī citiem palīks vieglāki».

Lai dzīvo uz valsts pabalstu rēķina tie 100 vai 1.000 pelēko baronu, no tā arī citiem palīks vieglāki! Līdztekus traktorū un auto punktiem ierīko lielsaimniecības vajadzībām speciālas laukstrādnieku skolas, kuras sagatavo priekšstrādniekus lielsaimniecībām.

Krizes gados sociāldemokrātija veda cīņu par parādu dzēšanu V.Z.B.—kā jaun- un mazzemniecībām, bet pilsonisko frakciju pretesības dēļ maz ko panāca. Pieņēma tik likumu, kas paredzēja dzēst Ls 300 katrai saimniecībai no tās aizņēmuma V.Z.B.—kā. Ko sociāldemokrātija parlamentāriskajā Latvijā nevarēja panākt darba zemniecībai, to fašistiskā Latvijā valsts vara plašā mērā, zem dažādām izkārtņēm, izveda lielzemniecībai: dzēsa parādus kara izpostītām saimniecībām, kuras ir Zemgales un Daugavas labā krasta lielsaimniecības, dzēsa parādus draudzības vekseļu izpirkšanai, kuri, domājams, ir Zemn. Sav. aprindu vekseli Union-bankai, Zemnieku bankai, «Latam» un citiem zemsaviešu izputējušiem uzņēmumiem: dzēsts K. Ulmanim par Ls 500.000, netaikim Alberingam par Ls 100.000, u. t. t. Dzēsa parādus vecsaimniecībām uz jaunā būvniecības likuma pamata. Pēc zemk. min. J. Birznicka norādījuma*) dzēsti un paredzēti dzēst parādi

Karā izpostītām saimniecībām	Ls 10 milj.
draudzības vekseļu izpirkšanai	» 3,5 »
pēc jaunā būvniecības likuma	» 4 »
pēc tā paša likuma par ugunsdroš. ēkām	» 3 »
pēc ugunsdroš. ēkām, celtām pēc 18.9. 1918. g.	» 10 »

Dzēsto un dzēšamo. parādu kopsumma Ls 32,5 milj.

*) Sk. «J. Z.» Nr. 109. no 14. 5. 36. g.

Pie šiem Ls 32,5 milj. jāpieskaita vēl tās summas, kuras izsniedzamas un dzēšamas tām karā izpostītām saimniecībām, kas bija iztikušas bez aizņēmumiem V.Z.B-kā. Šīs summas, kā domājams, ir tie Ls 2 milj. kuri V.Z.B-ai bija vēl jādzēs karā izpostītām saimniecībām.

Lauksaimniecībai nepieciešams algots darba spēks; parlamentāriskajā Latvijā tas rekrutējās galvenā kārtā no vietējiem strādniekiem un latgaliešiem, ārzemju strādniekus ievada samērā maz. Pirms 1931. g. algas turējās diezgan augstu, bet krīzes gados sāka krist un nokrita par 30 — 40 proc. sasniedzot viszemāko līmeni 1933./34. g., pēc kam sāka celties. Algu strauju krišanu izsauca gan bezdarbs, gan pastiprināta strādnieku ievēšana, kas pieņēma plašus apmērus sevišķi fašistiskajā Latvijā, 1936./37. g. nodarbināja 48.000 poļu un leišu strādnieku un 30.000 latgaliešu strādnieku. Lētais un mazkultūrālais polis un leitīšs bija un ir nacionālajam pelēkam baronam milāki, nekā pašu tautības strādnieks, kurš prasa lielāku algu, labāku uzturu, nokārtotu darba laiku un piedienīgas dzīvojamās telpas, kamēr mazkultūrālais, peticīgais ārzemju strādnieks apmierinās ar mazāku algu, sliktāku uzturu, nenokārtotu darba laiku un sliktākiem dzīvokļa apstākļiem.

Ulmaņa « *nacionālā lauksaimniecības politika* » pēc 15. maija apvērsuma ņemās lielā mērā izpildīt pelēkā barona prasības pēc lēta, patēvīga un peticīga darba spēka, pasliktināja algotu strādnieku dabu un dzīves nosacījumus uz laukiem un padzina no turienes pašus vietējos strādniekus, kuri plūda projām uz pilsētām, bēgdami no pelēkā barona valstības un izsaukdami mazu algu celšanos. To pašu sliktu darba apstākļu dēļ no lielsaimniecībām izvairās tās brīvās darba rokas (tās rēķina uz 30.000), kuras ronamas maz- un jaunsaimnieku ģimenēs. Arī viņas labāk traucās prom uz pilsētu un tur sameklē darbu, nekā strādā pie pelēkā barona. Lauksaimniecības kameŗu vadošo personu un zemk. ministŗa runas un aicinājumi lauku liepilsonībai uzlabot laukstrādnieku darba un dzīves nosacījumus palīks tikai skaisti vārdi, kamēr plašā mērā ievēdīs, no ārzemēm lētu un mazkultūrālu darba spēku. Un kurš uz pilsētu aizgājis un radīs tur darbu, to uz laukiem neatdabūs ne ar kādiem solījumiem, ne ar kādiem pabalstiem, kamēr algoto strādnieku darba un dzīves nosacījumi lielsaimniecībās neuzlabosies. Nelīdz nekādi pabalsti tiem precītiem pilsētas strādniekiem, kuri ar mieru izlīgt kaut uz gadu kā deputātņieki, nelīdz te arī piemaksas to pilsētas strādnieku algām, kuri kaut uz gadu izlīgtu kā puiši un nodzīvotu pie viena resp. pie diviem saimņiekiem, 15. maija Latvijā pelēkais barons uzcēla savu virskundzību valstī, viņš ceļ to arī savā saimniecībā un grib neapro-

bežoti valdīt par darba cilvēku, pārmērīgi to izmantot. Kad pēc laša kursa pazemināšanas Latvijas lielsaimnieks sāka bažīties, ka ārzemju strādnieku algas varētu celties, tad «*tautas vadonis*» pasteidzās savu saimnieku nomierināt, ka algas paliks tās pašas. Poļu strādnieks toner gribēs saņemt vismaz to pašu zlotu summu un leišu strādnieks to pašu litu summu, ko līdz šim (tas ticis viņam arī garantēts). Ulmanis un kompanija spiesti izdarīt no valsts kases piemaksas, lai nedrošinātu pelēkam baronam ārzemju laukstrādniekus ar agrākām algām.

Lauku pašvaldību ieņēmumu budžetos ievērojamu vietu ieņem pašvaldības nodoklis. Tas savā ziņā ir papildu nodoklis nek. īpašuma nodoklim un bija domāts personas nodokļa nastas atvieglošanai. Pašvaldības nodokļa likums paredz, ka sīksaimniecības līdz 10 ha maksā visaugstāko nodokļa likmi — no hektara: amatnieku saimniecības maksā pat Ls 4-5 no hektara, saimniecības platībai pieaugot, nodokļa likme no ha aizvien vairāk samazinās; vismazāko likmi maksā lielsaimniecības pāri 100 ha un maksā ja nemaldos, Ls 0,40 no ha. Lai izlīdzinātu šo brēcošo netaisnību, Saeima savā pēdējā sesijē pieņēma pie pašvaldības nodokļu likuma papildinājumu, kas noteica pagasta pašvaldībām aprēķināt visām saimniecībām: i liel- i mazaaimniecībām vienādu nodokļu likmi no platības vienības. Kad notika 15. maija apvērsums, tad viens no pirmajiem fašistiskās Latvijas likumdošanas aktiem bija atcelt Saeimas pieņemto papildinājumu un atjaunot veco netaisno pašvaldības likumu, pēc kura lielsaimnieki maksā daudz zemāku nodokļa likmi no ha, nekā jaun- un mazaaimnieki. Tāda ir fašistiskajā Latvijā tā daudzīnātā zemniecības slāņu vienlīdzība, ko min. V. Gulbis iegalvo zemniecībai: «*Zemniecība tagadējā laikmetā netiek vairs mākslīgi šķīrta un skaldīta*», ko apliecina min. J. Bīrznieks: «*Visi smagumi, kas gulstas uz mūsu tautas, uz mūsu valsts iedzīvotāju pleciem, ir sadalīti pēc iepējas vienlīdzīgi*», ko apstiprina «*tautas vadonis*»: «*Nebūs nekādas šķīrošanas, nekādas partejības. Latvijai jābūt latviešu valstij*».

Zem lauksaimniecības veicināšanas, zemniecības aizsardzības un nacionālās lauksaimniecības politikas izkārtnes fašistiskās Latvijas valsts vara izved nekautrīgu lielzemniecības interešu politiku un izved to lauksaimniecības ražojumu tirgū, ražošanas procesā, būvniecībā, kredīta laukā, laukstrādnieku jautājumā un nodokļu sistēmā. Visas šīs politikas nolūks celt un vairot lielzemniecības ienākumus, viņas mantu un bagātības, celt viņas dzīves līmeni un pielīdzināt to pilsētas lielburžuāzijas dzīves līmenim. Šādas politikas sekas, zīmējoties uz pašu lauksaimniecību, ir «*cilvēces fundamentālākās un visstabilākās nodarbošanās zinātnizēšanas lēna gaita un viņas tech-*

celšanās. Pēc L.L.K. ģen.-sekr. agr. K. Saliņa datiem caurmēra raža no 1 ha 1925-1935. g.g. Latvijā bija kvintālos: rudziem — 11,5 kv, kviešiem — 17,3 kv, miežiem — 9,82 kv, auzām — 9,78 kv, zirņiem — 9,34 kv. Tās ir zemas ražas. Ja tomēr pēc Statist. Pārvaldes datiem *labības ražošanas pašizmaksa* pēdējos 7 gados stipri palētinājusies, proti kvintālā:

	1927. g.	1935. g.	Salētin pr. pr.
Rudziem	Ls 25,65	Ls 11,60	54
Kviešiem	» 23,76	» 13,34	44
Miežiem	» 17,60	» 8,59	51
Auzām	» 13,35	» 6,27	53

tad vismaz 2/3 palētināšanās procentu, t. i. 30-36 proc. jāliek uz algu rēķina, kuras tai laikā bij kritušas par 30-40 proc., un uz mākslīgo mēsļu rēķina, kuri minētā laikā bija palētinājušies par 28-59 pr.; arī darba rīki, mašīnas un tāpat zirgu spēks stipri palētinājušies. Palētināšanās pārējās 14-18 proc. izskaidrojamas ar tehnikas progresu, izlietojot sevišķi labāku sēklas materiālu.

Lai pelēkā barona vara un godība būtu pilnīga, tad tā bija jāceļ arī pašvaldībās un sabiedrībā: par pilsētu galvām iecēla Zemnieku Sav-bas aprindu vai tām tuvu stāvošus cilvēkus; pašvaldību iestādes iztīrīja no kreisāki noskaņotiem darbiniekiem un pieņēma viņu vietā savus ļaudis, sevišķi lielzemniecības jauno paaudzi un citus viņas līdzdarbniekus; uz laukiem pagastu pašvaldībās atjaunoja cariskās Krievijas pagasta vecākā amatu un tajā iecēla tipiskus pelēkus baronus. Pagasta valdēs, padomēs un revīzijas komisijās padzina sociāldēmkreatus, progresistus un pat «sīkblodniekus» un to vietā ielika Zemn. Sav-bas vīrus vai tiem padevēigus un līdīgus garus. Šīs pārgrozības skāra gandrīz visās pagastu pašvaldībās; pēc min. V. Gulbja ziņojuma lauku pašvaldību vecāko sanāksmē 1934. g. decembrī tikuši iecelti 263 pagastu vecāko, 659 pag. valžu locekļu, 130 pag. padomju priekšsēdētāju, 2094 pag. padomju locekļu un 416 pag. revīzijas komisijas locekļu. Tādu pašu tīrīšanu izveda sabiedriski-saimnieciskās organizācijās un kulturālās biedrībās, kuras tika galīgi nodotas bijušo zemsaviešu aprindu vai tām tuvu stāvošu personu ziņā un rokās. Kā citreiz cariskajā Krievijā dīzciltīgais baronsdzimtskungs, tā tagad fašistiskajā Latvijā pelēkais barons ir pagastā neaprobežots noteicējs sabiedriskajā un kulturālajā dzīvē, pakļauj un veido to pēc sava ģimja.

15. maija Latvijā noorganizēja it kā lauksaimniecības veicināšanai Lauksaimniecības Kameru, kuras darbība praksē pārvērs' to par pastāvošās fašistiskās sistēmas varas ieroci: darbs, ko viņa veic, ir

darbs, kas iziet zem «nacionālās politikas lauksaimniecībā» izkārtnes, izvest pelēkā barona saimniecisku interešu politiku valstī, iekļaut zemniecības slāņus fašistiskās Latvijas saimnieciskajā un politiskajā sistēmā un ideoloģijā. Lai to varētu panākt, tad zemniecības «parlaments» netiek vēlēts, bet iecelšanas kārtībā sastādīts no tiem pašiem lielsaimniekiem un tiem padevējiem gariem. Starp pēdējiem ir daži jaunsaimnieki un bezzemnieki, kuŗi noder kā dekorācijas šīs lielzemes saimniecības varas organizācijas fasadei. Pašas Lauks. Kameras algotie darbinieki savā masā ir tiklab fašistiskās Latvijas agronomi, kā tās politiski aģitātori.

Fašistiskajā Latvijā pelēkais barons ir savas varas augstums. Tomēr uz laukiem vērojamas parādības, kuŗas dienu no dienas atgādina, ka Ulmaņa «nacionālajā lauksaimniecībā» kaut kas nav kārtībā. Viena tāda parādība ir laukstrādnieku bēgšana uz pilsētu. Lai uz priekšu to novērstu, tad 15. maija Latvijas skolotāji un Lauks. Kameras agronomi tiecas ieaudzināt skolu jaunatnē, sevišķi mazpulkos, pieķersanos zemei un lauku dzīvei. Pakalpīgie gari sicina: «Pie zemes lai saistas mūsu doma un sirds.»! Pats «tautas vadonis» deklarē: «Lauksaimniecība ir mūsu tautas pamats»; izgl. min. Tentelis pamāca: «Zemes darbs-svēts darbs». Bet dzīves īstenībā izrādas, ka no mūsu «tautas pamata» un «svētā darba» bēg un vairs paša Ulmaņa lielsaimnieki: «Saimnieku skaits, kas strādā, put tāpat, kā put to saimnieku piederīgo skaits, kas strādā savās saimniecībās.» (K. Ulmanis). Rekerdu lielsaimnieku bēgšanā uz pilsētu uzstādījuši Bauskas un Jelgavas apriņķi, kuŗi abi ir pelēko baronu citadeles. Par šo sociālo parādību K. Ulmanis solas padomāt, viņa min. Birznieks teicās spert soļus, lai izbeigtu saimniecību vadīšanu pa telefonu no Rīgas. Bet neviens nevar liegt pelēkam baronam patērēt pilsētā savus «darba augļus», ienākumus un renti tāpat, kā to darīja dižciltīgais barons. Neviens nevar liegt pelēkam baronam ņemt dalību fašistiskās Latvijas jaundibinātās nacionālās akciju sab-bās, tirdzniecībā un rūpniecībā. Neviens nevar liegt pelēko baronu dēļiem un meitām pamest lauku sētu un stāties valsts vai pašvaldības dienestā, kad fašistiskā Latvija ir viņu Latvija. Lielzemes un viņu jaunās paaudzes plūšana uz pilsētu ir dabīgas sekas tai saimnieciskai un nacionālai politikai, ko ievadīja 15. maija apvērsums.

Pilsonība fašistiskajā Latvijā

Priekš kara pilsonība, tiklab Rīgā, kā provinces pilsētās Kurzemē, Zemgalē un Latgalē, savā vairumā sastāvēja no cittautiešiem: žīdiem, vāciešiem un krieviem. Vienīgi Vidzemes pilsētās latvju pilsonība bija pārsvarā un tā pati bija mazpilsonība: sīktirgotāji, amatnieki, mazu namu īpašnieki un viens otrs mazs rūpnieks. Kaut cik ievērojama nacionāla lielpilsonība bija Rīgā; maznozīmīga viņa bija Jelgavā un Liepājā. Latvju lielpilsonība sastāvēja sevišķi no lieliem namīpašniekiem, nedaudziem banku direktoriem, dažiem lieltirgotājiem un viena otra uzņēmēja rūpniecībā. Kara sākumā tirgotājus un uzņēmējus izputināja, kara radītā inflācija atsavināja mazpilsonībai tās noguldījumus kredītiestādēs, ieguldījumus vērtspapīros un krājumus zekēs. No kara un inflācijas ieguvēji uz laukiem bija vecsaimnieki, pilsētās namīpašnieki; viņi tika vaļā no saviem parādiem. Kad suverenā Latvijā stājās pie saimnieciskās dzīves atjaunošanas, tad amatniecība un sevišķi rūpniecība bija jāceļ gluži no jauna. Plašus valsts kreditus šim nolūkam izmantoja gan cittautieši, bet vēl lielākā mērā pašu tautas brālību. Nodibinājās un izveidojās daudzi sīki un mazi uzņēmumi i tirdzniecībā i rūpniecībā. 1936. g. tirdzniecības uzņēmumu skaits sasniedza 40,238 (ik uz 1000 iedzīvotājiem 20 tirgotavas), no kuriem tikai 1237 bija lieluzņēmumi ar gada apgrozījumiem pāri par Ls 100.000. 1935. g. amatniecības un rūpniecības uzņēmumu bija 49.774; no tiem 41.096 (82,57 proc.) uzņēmumi bija bez mehāniska dzinējspēka un nodarbināja mazāk par 5 algotiem strādniekiem,— tie ir tipiski amatniecības uzņēmumi. Rūpniecībai paliek 8678 (17,43 proc.) uzņēmumu; no tiem mazu uzņēmumu ar 0-4 strādniekiem skaitījās 6732 (73,3 proc.); ar 5-19 algotiem strādniekiem 1593 (18,4 proc.), ar 20-99 strādniekiem 538 (6,1 proc.); ar simts un vairāk strādniekiem bija tikai 172 (2,2 proc.),— pēdējie ir lieluzņēmumi. Mazos un vidējos uzņēmumos, i tirdzniecībā, i rūpniecībā, dominē latvju mazpilsonība, kamēr lielajos uzņēmumos— cittautiešu lielpilsonība.

Pēc kara tirdzniecībā, amatniecībā un rūpniecībā ieplūda daudz un dažādas personas, kuŗas nebūt nebija visās šajās nozarēs nodarbojušas, sīktirdzniecībai piegriezās deklasētas aprindas, kuŗas kara un

juku gados bija mazās spekulācijās uzkrājušas savas valūtas rezerves vai paglābušas tās no agrākiem gadiem; amatniecībai un mazrūpniecībai, pateicoties valsts pabalstiem Latvijas pastāvēšanas pirmajos gados, piegriezās daudzas personas, kuŗas priekš kara nebūt nebija šais nozarēs strādājušas kā uzņēmēji, bet kā meistari, priekšstrādnieki vai kā vienkārši strādnieki un guvuši vajadzīgās zināšanas. Sīkajos un mazajos uzņēmumos uzņēmēja galvenie ienākumi ir viņa paša un ģimenes locekļu darba ienākumi, un ģimenes iztika te ir dzinēj-spēks darba procesā. Citādi tas ir lieluzņēmumos, kur uzņēmēja galvenais ienākums ir bezdarba ienākums-peļņa un dzinēj-spēks ražo-saras procesā ir kapitāla izvērtēšanas iespējamības. Lieluzņēmumos replūda nevien agrākie viņu īpašnieki un vadītāji, bet daudz arī tādu, kuŗi nekad lieltirdzniecībā un rūpniecībā nebija strādājuši, bet kuŗi gribēja ātri iedzīvoties mantā un bagātībā. Sevišķi daudz tādu nāca no lielzemniecības aprindām; pēckara latvju lielpilsonība ir lielā mē-rā augusi kā otrs stumbrs uz lielzemniecības celma, kuŗa pirmais stumbrs ir pelēkais barons. Suverenā Latvijā topošais lielpilsonis un pelēkais barons ir divu brāļi. Ja agrākie lieluzņēmumu īpašnieki un vadītāji nāca ar zināmām tradīcijām un zināmu ētiku tirdzniecībā un kredītlietās, tad jaunā latvju lielpilsonība nāca bez pagātnes mo-rāliskiem valgiem, bez pagātnes zināšanām un piedzīvojumiem, — viņas tieksme bija jo ātrāk jo vairāk nu ieraust un gribēt aizvien vairāk un vairāk, «kaut liķiem pāri ietu», kā to savā laikā pauda K. Ulmaņa rediģētais «Zemes Spēks». Svešs viņai bija jēdziens «solids uzņēmums», solida kredītiestāde; labs tai bija katrs līdzeklis ierauša-nai un savas mantas un godības celšanai. Nākot pie valsts varas vai gūstot tajā iespaidu, pateicoties saviem radnieciskiem un politiskiem sakariem, topošā lielpilsonība uzskatīja un izmantoja valsti kā savas partijas plašu privātu uzņēmumu; zem K. Ulmaņa protektorāta sagan-dīja Latviju visādām valsts panāmām tās pirmajos pastāvēšanas gados: norisinājās lielas panamas valsts pasūtījumos, Apgādības ministrijā, spirta monopolā, linu monopolā un armijas intendantūrā; izcēlās un saistījās panamas sakarībā ar dažādiem starptautiskiem blēzēm. Ulmaņa pirmajā valdības laikā bija panamas panamu galā; tās smirdēja i pašu zemē, i pāri valsts robežām. Valsts panamas ātrāk vai vēlāk bija jāizbeidz un jāatrod cits līdzeklis, kā valsti izmantot, lai kļūtu ātri bagāts. Sākās visādu uzņēmumu dibināšanas drudzis: kā sēnes mežā pēc lietus, tā Latvijā, tai nostiprinoties, izauga visādi uzņēmumi, akciju sabiedrības un bankas. Pašiem dibītājiem kapī-tāla nebija, — kredīti un finansiēli līdzekļi bija jāgūst no valsts: uzausa garantiju laiks, uzausa nesegtu čekū, viltotu vekselu un nenodrošinātu aizdevumu laiks. Šo laiku izmantoja arī viens-otrs cittaui-

tietis, bet viņa galvenie izmantotāji bija dižtautieši no lielzemniecības celma Saeimu viņi, ar Zemr. Sav-bu priekšgalā, pārvērta par tirgošanās arēnu: tirgojās dēļ ministru portfeļiem, viceministru un direktoru vietām; tirgojās dēļ pabalstiem savām organizācijām un kredītiem savām aprindām. Tā kā nereti valdības sastādīšana un pastāvēšana atkarājās no 1—2—3 balsim, tad šīs izšķirošās balsis varēja daudz ko izkaulēt priekš sevis un savu aprindu ļaudīm. Latvju nacionālā pilsonība saskaldījās daudzās sīkās grupās un katra grupa centās iedabūt Saeimā savu deputātu. Sikas partijas Satversmes Sapulcē un pirmajā Saeimā vēl nebija tik daudz; viņas savairojās sevišķi garantiju, nesegtu čeku un nesegtu kredītu laikā un izauga Saeimas neveselīgajā tirgošanās atmosferā. I zemi, i atmosferu sīku partiju un vieninieku rašanai un uzzeļšanai sagatavoja Ulmanis un viņa ļaudis. Tagad fašistiskās Latvijas varas vīri piesplauj šo bļodu, no kuņas viņi paši, kā zemsavieši, pilniem malkiem bija strēbuši un ko paši bija sagandījuši.

Pelēkā barona dvīņu brāļa uzņēmumi sāka putēt jau priekšlaikā, pirms krīzes; liels sabrukums iestājās, kad izbeidzās saimnieciskais uzplaukums: daudzi veikali, akciju sabiedrības un bankas bankrotēja vai nonāca maksāšanas grūtībās. Latvju nacionālās lielpilsonības aprindās ieviesās fašistisks noskaņojums un gaidas pēc mesija, kas nāca 15. maija apvērsumā. Pelēkais barons un nacionālā lielpilsonība ir šī apvērsuma sociālā bāze; šo aprindu lielas kreditsaistības un pār-mērīgā parādu nasta — apvērsuma dzinēj spēks.

Kad 1931. g. iestājās saimnieciskā krīze, tad cenas rūpniecības ražojumiem sāka krist, un nokrita pat zem priekškaŗa cenām; bet šī krišana drīzi vien izbeidzās. Latvijas cittautiešu lielpilsonība palīdzēja Zemr. Sav-bai Saeimā izdabūt piemaksas un cietas cenas lauksaimniecības ražojumiem, un kā atalgojumu guva augstas aizsargu muitas rūpniecības ražojumiem, kuŗu cenas sāka atkal kāpt, sasniedzot ievērojamu līmeni: ja 1913. g. cenas pieņēmam kā 100, tad piem.

	1930. g.	1932. g.	1933. g.	1935. g.
tekstilpecēm bija	156	98	104	131

Augstu maitu valņu pavēnī rūpniecības uzņēmumi guva aizsardzību no ārzemju konkurences, pacēla saviem ražojumiem cenas, iztukšoja noliktavas un sāka paplašināt produkciju. Aiz tiem pašiem valņiem un kontingentiem nodibinājās un izauga daudzi jauni rūpniecības uzņēmumi, sevišķi metal-, tekstil-, kok-, apģērbu-, apavu-, pārtikas vielu rūpniecībās un būvdarbībā; izveidojās pat rūpniecības nozares, kuŗām Latvijā trūkst dabisku nosacījumu. Jaundibinātie uzņēmumi

ir sīki un mazi uzņēmumi, - to liecina sekoši dati:

	1930. g.	1933. g.	1935. g.	1936. g.	Pieaug.
uzņēmumu skaits					
	3013	3788	5312	5565	2552
nodarbināto pers. skaits	72,882	70,387	93,793	100,682	29,800

Samērā ar 1930. g. uzņēmumu skaits 1936. g. bij pieaudzis par 2552 uzņēmumiem, kamēr nodarbināto personu skaits — par 29800. Kā no datiem, redzams, savā lielā vairumā jaundibinātie uzņēmumi izcēlušies saimnieciskā atplaukuma gados, kad mazliet audzis arī akciju sab-
bu skaits: 1930. g. to bija 381 un 1935. g. — 393. Bet jaunizaugušās rūpniecības nozares un uzņēmumi var pastāvēt tikai aiz augstiem maitu vaļņiem un kontingentiem; iestājoties brīvākai saimnieciskai politikai viņiem dabīgi jāsabruk. Un tādu politiku prasa tās zemes un valstis, ar kurām Latvijai ir stipri aktīva tirdzniecības bilance; to prasa sevišķi Anglija un prasa, ne vairāk ne mazāk, kā atcelt viņas ražojumiem kontingentus un nojaukt augstos maitu vaļņus. Latvija revarēs Anglijas prasībai pretoties, ja negribēs zaudēt galveno tirgu saviem lauksaimniecības ražojumiem.

Saimnieciskais atplaukums 1933.-1936. g. g. iesaistīja rūpniecības ražošanas procesā ap 30.000 bezdarbnieku, paplašināja rūpniecības produkciju, pacēla tirdzniecības apgrozījumu un banku operācijas, reizē pavairoja, sevišķi liepilsonībai, bezdarba ienākumus: peļņu un dividendes. Saimnieciskais atplaukums nevarēja paiet secen arī mazpilsonībai; skāra arī viņu, bet skāra to mazā mērā un mazā mērā pacēla viņas ienākumus. Tirdzniecībā 1935. un 1936. gg., t. i. atplaukuma gados, mazo uzņēmumu skaits uz laukiem pieauga par dažiem simtiem un pieauga pateicoties zemrniecības ienākumu celšanai; pilsētās mazo uzņēmumu skaits par dažiem simtiem samazinājās, kamēr lieluzņēmumu skaits par 200 pieauga, un pieauga pateicoties apgrozījuma pieaugumam tirdzniecībā. No apgrozījuma pieauguma Ls 147,1 milj. uz sīktirdzniecību krīt Ls 65,8 milj., kuri izdalās uz 38001 uzņēmumu, un uz lieltirdzniecību krīt Ls 81,3 milj., kuri izdalās uz 1237 uzņēmumiem; sīktirdzniecībā uzņēmuma caurmēra apgrozījuma pieaugums ir Ls 1700, kas pie 10 proc. uzcenojuma virs preču pašizmaksas dod Ls 170 brutto ienākuma; lieltirdzniecības uzņēmumos caurmēra apgrozījuma pieaugums ir Ls 65.720, kas pie 5 proc. uzcenojuma virs preču pašizmaksas dod Ls 3286 brutto ienākuma. No tirdzniecības pieauguma lauvas daļu gūst lieltirdzniecība; sīktirdzniecības ienākumi pilsētās varēja celties gan uz zemniecības augošo iepirkumu rēķina, gan uz tās strādniecības kopienākumu pieauguma rēķina, kas radās saistot prāvus bezdarbnieku kadrus ražošanas procesā.

Paliekot strādniecības un ierēdniecības algām uz krīzes gados nostāta līmeņa, nevarēja diez cik celties ienākumi arī tai mazpilsonības daļai, kas nodarbināta amatniecībā un sīkrūpniecībā. 1935. g. amatniecības uzņēmumi bija ražojuši mantas kopvērtībā Ls 50 milj.; izrēķinot no šīs summas vismaz 40 proc. izejvielu, pusfabrikātu iegādāšanai, darba rīku nolietošanai, darbnīcu telpu īrei, apgaismošanai un apkurināšanai, paliek pāri Ls 30 milj. izpeļņas, kas uz 41.096 amatniecības uzņēmumiem iztaisa Ls 730 uz katru vai uz šaīs uzņēmumos 54,827 nodarbinātām personām — Ls 549 darba ienākumu gadā uz personu.

Mazpilsonības pakalpojumus un ražojumus izmanto un izlietā galvenā kārtā strādniecība, kalpotāji un ierēdņi. Šo darbinieku algu lielums nosaka mazpilsonības ienākumu lielumu pilsētās; necēlās viņu algas 1934.-1936. g. g., nevarēja šajos atplaukuma un uzplaukuma gados mazpilsonības saimnieciskais stāvoklis jūtami uzlaboties fašistiskajā Latvijā; pēc lata devalvācijas tam jāpasliktinas.

Saimnieciskās dzīves atplaukums un uzplaukums pacēla peļņas kopsummu tiklab latvju nacionālai, kā arī cittautiešu lielpilsonībai; abas šīs grupas bija ieguvējas no saimnieciskās rosības, tāpat abas viņas pelnīja no fašistiskās Latvijas likumdošanas akta, kas atcēla daļu īres likuma un atcēla taisni to daļu, kas skāra visvairāk lielos namu īpašniekus. Bet nacionālā lielpilsonība bija atbalstījusi 15. maija apvērsumu ne tadēļ, lai dalītos ar žīdu, vācu un krievu pilsonību peļņu un sacenstos ar to brīvas konkurences cīņā, bet lai uzceltu savu kundzību i tirdzniecībā un rūpniecībā, i kredītlaukā; viņa grib kopot savās rokās tautsaimniecības nozares un reizē peļņu un dividendes. Fašistiskā Latvija sarķcionē un realizē šīs tieksmes; sākumā to izsaka kautrīgi:

«Mēs visi, kas esam latvieši, no sirds varam vēlēties, lai latvietis būtu kungs savā zemē ne tikai tur, kur jākārto administratīvi jautājumi, bet lai pamazām latviešu darbs un enerģija izspiestu tos svešos kapitālus, kuri līdz šim stiprā mērā pārvaldīja visu mūsu saimniecisko dzīvi».

Tā runāja min. A. Bērziņš 18. aug. 1934. g., kad fašistiskās Latvijas valsts vara bija uzsākusi savas gaitas, kurās latvju lielpilsonības « darbs un enerģija izspiestu ... svešus kapitālus » un gūtu noteikšanu saimnieciskā dzīvē. Pagāja laiks: līdzās pelēkam baronam latvju nacionālā lielpilsonība izvērtās fašistiskajā Latvijā par tautu un viņu intereses par valsts interesēm. 1937. g. 4. febr. « tautas vadonis » ņemas jau nekautrīgi attaisnot savu nacionālās lielpilsonības interešu politiku ar latvju tautas skaitlisko pārsvaru valstī; ar to pašu pārsvaru attaisno lielpilsonības nākšanu pie neaprobežotas valsts varas

un viņas kurdzību pār tautas masām:

« Ir radīta iespēja politiku un saimniecību veidot tām 75 proc. mūsu valsts pilsoņu, kam valsts vara pienākas uz taisnības un taisnīguma pamata. Tāpēc: labāk būtu, ja neapstrīdētu mūsu tiesību no politiskā viedokļa kārtot saimniecību, tā mums pieder. Uz ārieni mēs jau agrāk bijām brīvi, bet mēs bijām ļoti nebrīvi iekšienē. Šis slogs mūs tagad vairs nespiež. Tagad mums iespējams apzinīgi un skaidri veidot savu saimniecisko politiku ».

Parlamentāriskajā Latviešu Zemn. Sav. varēja izvest pelēko baronu un nacionālās lielpilsoņības politiku, ieejot kompromisos ar cittautiešu lielpilsoņību un nacionālām centra partijām; kompromisi vilka pastāvīgi zināmas robežas zemsaviešu politikai valstī un panāca, ka *« mēs bijām ļoti nebrīvi iekšienē »*. 15. maija apvērsums darīja šai nebrīvībai galu; Zemn. Sav.-bas aprindas kļuva neaprobežotas noteicējās valstī un ieguva pilnīgu rīcības brīvību zemē.

Kāda nu ir tā saimnieciskā politika, ko fašistiskās Latvijas varas vīri leicās veidojam *« tām 75 proc. mūsu valsts pilsoņu? »*. Fašistiskās Latvijas sociālā taisnība prasīja vispirms izvest pilnētas nacionālai lielpilsoņībai tādu pašu parādu dzēšanu, kādu to izveda lauku nacionālai lielpilsoņībai. Fašistiskās Latvijas sociālā taisnība te saskanēja ar viņas nacionālo taisnību: tā prasīja atbrīvot paputējušo un grūtībās nonākušo latvju lielpilsoņību no pagātnes parādu un saistību sloga, palīdzot viņai tikt uz kājām un padarīt to, vairāk vai mazāk, cīņas spējīgu *« izspiest svešus kapitālus »*, t.i. cittautiešu lielpilsoņību, pašai viņas vietu ieņemt un uzcelt savu saimniecisko varu zemē, levis vairs parlamentāriskās Latvijas, bet 15. maija Latvijas nosacījumos. 7. dec. 1935. g. Ulmaņa fin. min. L. Eķis paraksta rīkojumu Latvijas Kreditbankai, dzēst

- 1) L. L. Centrāl-bas Savst. Kreditbiedrībai,
Cēsu " " "
Latv. Tirdzn.-Rūpn. Bankai
draudzības vekselus kopsummā Ls 1,229,234, 13
- 2) L. L. Centr-bas Savst. Kreditbiedrībai,
Lauks. Centrālbankai,
Balt. Savst. Kreditb.-bai,
Liepājas " " "
Cēsu " " "
Latv. Tirdzn.-Rūpn. Bankai
dubultvekselus kopsummā Ls 183,111, —

3) L. L. Centr-bas Savst. Kreditb-bai,		
Baltijas	»	»
Liepājas	»	»
garantiju vekselus kopsummā	Ls	791,313, —

4) L. L. Centr-bas Savst. Kreditb-bai,		
Baltijas	»	»
Liepājas	»	»
Rīgas Latv. Tirg. »	»	»
uzkrātos agrāko gadu zaudējumus	Ls	598,308, 13

Dzēsts kopsummā Ls 2,751,963,31

Bez šīm bankām un savstarpējām kredītbāzēm, Latvijas Kredītbankai uzdots likvidēt un pārņemt vēl paputējušās un bankrotējušās 6 bankas, 6 savstarpējas kredītbiedrības un 11 tirdzniecības un rūpniecības akciju sabiedrības. Arī šajās kredītiestādēs un sabiedrībās daudzi miljoni jānoraksta skursteni un jāatbrīvo akcionāri no draudzības, garantiju un dubultvekseliem. Bet ar to vēl nav gana: lai noguldītāji un privāti kreditori neceltu traci, ka akcionārus atbrīvo no saistībām, tad Latvijas Kredītbanka, kas strādā ar krājkašes un dzīves atjaunošanas fonda līdzekļiem, uzņemas apmierināt viņu prasības un uz tā rēķina pat pirms likvidācijas izsniedza avansus. Līdz 15. nov. 1936. g. 19 likvidētās un likvidējamās kredītiestādēs bija dzēsti draudzības vekseli, dubultvekseli, papildatbildības vekseli un citas nepiedzenamas prasības par Ls 3,245,600 un neatmaksāto prasību kopsumma vēl bija Ls 4 534,535. Kuŗš no likvidēto un likvidējamo sabiedrību akcionāriem būtu nomaksājls savu papildatbildību vai daļu no tās, tam atmaksā nomaksātās summas atpakaļ.

Atbrīvojot nacionālo lielpilsonību no pagātnes apgrūtinājumiem un nostādīt to atkal uz kājām, bija pirmais solis, ko fašistiskās Latvijas valsts vara spēra nacionālajā tirdzniecības un rūpniecības politikā. Otrs viņas solis bija radīt tādus nosacījumus dižtautiešu uzņēmumiem, ka tie neciestu no cittautiešu konkurences un baudītu monopoltiesības, nodrošinot šiem uzņēmumiem i preču-ražojumu kontingentus, i tirgu. Dažas nacionālas monopolistiskas paju un akciju sabiedrības nodibinājās jau parlamentāriskajā Latvijā un tās, kā Bekona eksports, Centrālais sēklu eksports un Centrālais sviesta eksports, pārņēmuŗas savās rokās attiecīgu lauksaimniecības ražojumu eksportu: viņas vienīgās bauda tiesību uzpīrkt un eksportēt bekonu, sēklas un sviestu, un saņemt šiem ražojumiem piemaksas. Fašistiskā Latvija gāja tālāk un nodibināja nacionālas monopolistiskas akciju sabiedrības arī importa un iekšzemes tirdzniecībā un rūpniecībā.

cībā. Tādas jaundibinātas organizācijas ir « Ogle », « Ādu un vilnas centrāle », « Ķieģelniķis » un « Kaļķis ». « Ogle », domājams, piegādās pašvaldību un valsts iestādēm un uzņēmumiem kurināmo materiālu; « Ādu un vilnas centrāle » vienīgā var uzpirkt ādas un vilnu un tās tālāk pārdot vai eksportēt; « Kaļķis » piegādās zementu-riem drenu caurules, kuŗām ir valdības piemaksas; « Ķieģelniķis » ražos un uzpirks tos būvmateriālus ugunsdrošām ēkām, uz kuŗiem valdība izsniedz neatmaksājamus pabalstus. Kāds cits līdzeklis izvirzīt dižtautiešu firmas priekšgalā un nostādīt tās privilīģētā stāvoklī ir importa atļaujas, piešķirot tās izredzētu aprindu uzņēmumiem un apejot vecas solidas firmas.

Bez pastāvošām monopolistiskām sabiedrībām dibinās vēl citas: «pat valsts autonomie uzņēmumi — norāda K. Ulmanis — pamazām pārvērtīsies akciju biedrībās». Tā tad, Liepājas kaŗa ostas darbnīcām, Valsts elektrības piederumu fabrikai «VEF», Valsts mākslīgā šifera fabrikai un citiem tamlīdzīgiem valsts uzņēmumiem stāv prīckšā liktenis pārvērsties akciju biedrībās *). Kā dibinātās, tā jaundibināmās organizācijas domātas ne nacionālai lielpilsonībai kā tādai, bet tai viņas daļai, kas nākusi un nāk no lielzemniecības celma: minētās sabiedrības — pauŗ K. Ulmanis tālāk — «paver ceļu uz ražošanas un rūpnīcības nozarēm latviešu arājam un viņa dēļiem un brāļiem pil-sētās». Un ko nozīmē šī ceļa pavērsšana lielzemniecības aprīrdām, to viņu «tautas vadonis» vaļsirdīgi izklāsta:

«Latviešiem vajaga ieiēt rūpnīcībā un tirdzniecībā, kuŗu pa-mati ir droši, ieiēt tieši kā latviešiem. To panāksim, vispirmā kārtā iesaistot lielāku skaitu darbnīeku šajās akciju biedrības, arī valdēs un padomēs».

Tā, lai varētu iesaistīt lielāku skaitu darbnīeku un maksāt tiem vairbūt, vēl-lielas algas, tad akciju sabiedrībām jārada plaša sociāla

*) Redīgētāja piezīme:

Nododot «15. maija Latvijas» autora manuskriptu iespieŗšanai — 1938.g. sept. viņa kādu gadu iepriekŗ izteiktie pareŗojumi jau tiktāl piepildījuŗies, ka Ulmaņa krusstdēlu privātās rokās jau pārgājuŗas Liepājas kaŗa ostas darbnīcas, zem privātas akc. sab. «Tosmare» no-saukuma. Starp «Tosmāres» galvenajiem akcionāriem lasāms arī kāds Viļa Ulmaņa vārds (vaj nar «vadoņa» brālis?). Tāds pat liktens droŗi vien sagaida visus pārējos valsts autonomos uzņēmumus. Te atkrīt arī katra izruna par saimnieciskās varas atkarošānu cittautieŗiem, jo valsts autonomie uzņēmumi taŗu nepieder ne ņīdiem, ne vācieŗiem un kā paŗi ministri aplīecina, līdz ņim esot labi strādājuŗi un vadīti. Istaŗis vārds ņai poliŗikai ir — laupīŗšana gaiŗā dienas laikā.

baze un jāiesaista «diels akcionāru skaits». Kā citreiz tautiskie sīktirgotāji aicināja: «Nākat un pērkat tautiskas siļķes!», tā tagad «nacionālās tirdzniecības un rūpniecības politikas» cēlāji aicina: Nākat un pērkat tautiskas akcijas! Tikai Ls 100 gabalā!»

Visās nacionālās monopolistiskās akciju sabiedrības priekšgalā stāv vienas un tās pašas Zemn. Sav-bas šaurās aprindas: Uz nacionālās lauku un pilsētu lielpilsonības kundzības painata 15. maija Latvijā izvirzas sevišķa kliķe, kuŗas rokās valsts vara kopo svarīgas nozares tirdzniecībā un rūpniecībā un reizē nodrošina prāvus bezdarba ienākumus. Šī kliķe ir «tautas vadonim» un «tautas varonim» atzinīga un pateicīga; kad K. Ulmanis 27. janv. 1937. g. ziņoja Uzvaras lauku un izba-ves komitejas sēdē par jaunmodibinātām akciju sabiedrībām: «Ādu un vilnas centrāle», «Ķieģelnicks» un «Kaļķis», tad Lauks. Kāmeras priekšsēdis Dzērve tiešām varēja šīs kliķes vārdā pateikties: «Paldies jums, prezidenta kungs! Paldies jums, ģenerāļa kungs, par visu to, ko līdz šim esiet darījuši».

Daudzās cittautiešu akciju sabiedrībās piedalās dižtautieši un tie piedalās ne kā latvieši, bet kā akcionāri tāpat, kā citu tautību piederīgie, privatīpašuma akcijās nešķiro akcionārus pēc tautības piederības; 15. maija Latvijas nacionālās lielpilsonības «tautas vadonis» solas parūpēties, lai šādos jauktos uzņēmumos latvietis-dižtautietis sēdētu ne kā akcionārs, ne kā «persona», bet kā «latvietis»:

«Tiem latviešiem, kas jau ir dažādos uzņēmumos, mēs palīdzēsim, kur tas būs iespējams, lai viņi tiek pie lielākas teikšanas, lai viņi sēd šajos uzņēmumos ne kā personas, bet kā latvieši. Tikai viņiem vajadzēs to gribēt.»

Latvju lielpilsonim cittautiešu uzņēmumos vajadzēs tik gribēt, un pēc viņa gribēšanas «smalkas pārbaudes» no tiem, kam tā vara rokās, varēs kļūt par direktoru un, galvenais, saņemt direktora algu. Fašistiskajā Latvijā cittautiešu uzņēmumi varēs uz priekšu saņemt importa atļaujas, valsts pasūtījumus, valsts kreditus un atļauju savas ierīcības paplašināšanai tikai uz savu latviešu akcionāru ieteikšanu un atsauksmi un saņemt arī tikai tad, ja šie akcionāri uzņēmumā nebūs vienkāršas personas, bet kā «latvieši, kā kungi un noteicēji, kā to prasa «75 proc. mūsu valsts pilsonu».

Ir vēl kāds cits ceļš, kuŗu iet 15. maija Latvija nacionālās lielpilsonības ceļšanā. Šis ceļš ir cittautiešu uzņēmumu uzpirkšana un to nodošana dižtautiešu akciju sabiedrību rokās. 1936. g. rudenī Latvijas Kredītbanka ieguva par Ls 8,5 milj. valsts naudas Rīgā «Feniksa» un Tallinā «Dvigatela» fabrikas un nodeva tās tautiskai akciju sabiedrībai «Vairogs», kas ir tipisks lielpilsonības uzņēmums: katra akcija

Ls 10.000. Galvenās pasūtītājas «Vairoga» fabrikai būs: satiksmes, kara un zemkopības ministrijas; valsts pasūtīs un maksās, bet peļņu saņems privāti akcionāri. Latvijas Kreditbanka uzpirka vēl dažus cittautesu uzņēmumus, proti: Ilģeciema, Valdšleschena un Taunheizera alusdarītavas, tabakas fabriku «Asimakis», «Bell un Sell» munīcijas fabriku, Riegerta un «Laimas» saldumu fabrikas. Alusdarītavas pārņēma tautiskā akciju sabiedrība «Aldaris», kas laiž savu alu pārdošanā, kā tautisku «tumslēsi» un tautisku «gaišputi». «Aldaŗa» alu turēt un piedāvāt publikai droši vien uzliks par pierākumu visām butetēm, kuŗas atrodas valsts iestāžu un nacionāli-pilsonisku organizāciju telpās.

Nacionālās lielpilsonības radīšanai un celšanai ir nepieciešama nauda un atkal nauda. Šim nolūkam fašistiskās Latvijas valsts vara nodibināja Latvijas Kreditbanku, kuŗas finansiēlos līdzekļus vairākkārtīgi paplašināja līdz Ls 40 milj., izmautojot šim nolūkam pasta krājkases noguldījumus, dzīves atjaunošanas fonda ķilu zīmes un valsts prasības pret lauku un pilsētu pašvaldībām. Savā praksē Latvijas Kreditbanka izvērtusies par kredītiestādi, kas nacionālīzē dižtautesu uzņēmumu zaudējumus, nacionalizē šo uzņēmumu saistības uzpērk latvju lielpilsonībai cittautiesu uzņēmumus un izsniedz aizdevumus šīs lielpilsonības uzņēmumu finansēšanai. Ja agrāk, parlamentāriskajā Latvijā, nacionālā lielpilsonība varēja sūdzēties par kapitāla trūkumu, tad tagad, fašistiskajā Latvijā plīst mīļoni uz viņas pasākumiem un uzņēmumiem. Pēc Latvijas Kreditbankas un Zemnieku Kreditbankas izveidošanas «90 proc. no visa mūsu kapitāla nodēda K. Ulmanis — atrodas latviešu bankās». 15. maijā Latvija pavēra «latviešu darbam», «latviešu enerģijai» piseju pie valsts fondiem un noguldījumiem valsts iestādē, valsts finansiēliem līdzekļiem ceļ nacionālās lielpilsonības saimniecisko varu un ceļ to uz valsts riska.

Visas šīs nacionālās lielpilsonības radīšanas un celšanas politikas izvešanai dzīvē fašistiskā Latvijā radīja LTR — Kameru un Latv. Amatn. Kameru. Ja citās, dēmokratiskās zemēs šīs kameras kalpo uzdevumam pacelt tirdzniecību, rūpniecību un amatniecību uz augstāka, kulturālāka līmeņa, tad 15. maijā Latvijā viņas savā praksē izveidojas par lielpilsonības citadelēm un varas iestādēm: zem švaukstīgas nacionālas politikas izkārtnes tirdzniecībā un rūpniecībā, viņas piekōpj nekautrīgu lielpilsonības interešu politiku. Jeprētīm savām tautas masām ņemas šo politiku morāliski un idejiski attaisnot un nostāda to par latvju tautas politiku, lai varētu no tās izpumpēt brī-

vus naudas līdzekļus dižtautiešu uzņēmumiem un sagādāt tiem kundes; iepretim cittautiešiem kameras, pārņemot to valsts varas savās rokās tiesības apkarot « negodīgo » (kas ir plaši stiepjams jēdziens) konkurenci, izsniegt atļaujas uzņēmumu paplašināšanai un jaunu uzņēmumu atvēršanai, var visādi bremzēt cittautiešu kapitāla ekspansiju un pat apkarot šī kapitāla radītos uzņēmumus. Par sevi saprotams, ka saskaņā ar fašistiskās Latvijas « nacionālo politiku » tautsaimniecībā abas kameras var protežēt un veicināt tik latviešu uzņēmību, resp. lielpilsonības « darbu » un « enerģiju ».

Strādniecība fašistiskajā Latvijā

15. maija apvērsums nāca nacionālai lielpilsonībai, laukos un pilsētā, kā palīgs kārtot viņas saimniecisko dzīvi, strādniecībai — kā žandarms, kā apspiedējs, sagraujot viņas varas pozīcijas zemē un valstī, un nostādot strādnieku beztiesības stāvokli: 15. maija apvērsums sagrāva Latvijas strādniecībai tās politiskās, saimnieciskās un kulturālās organizācijas, sagrāva pārstāvību valstī un pašvaldībās, atņēma tautas namus, likvidēja tautas augstskolas, Strādnieku teatri un citas kultūras iestādes, iznīcināja runas, preses, sapulču un biedrošanās brīvības, ieslodzīja aktīvos darbiniekus cietumos un nometnē. Ko ilgās senās cīņās strādniecība bij izkaļojusi un panākusi, ko neatlaidīgā sabiedriskā darbā viņa gadiem ilgi bija cēlusi un audzējusi, to 15. maija Latvija atņēma, sagrāva un iznīcināja. Tas tomēr nekavē « tautas vadoni » nekautrīgi uzstāties strādnieku sanāksmēs un liekulīgi vēstīt: «*Pēc 15. maija strādniekiem ne pilsētās, ne laukos nekas nav atņemts* ». Šos K. Ulmaņa liekulīgos vārdus visādās variācijās atkāto viņa ministri dažādās strādnieku sanāksmēs. Iznīcināt darba tautai politiskas tiesības un brīvības, atņemt viņai kultūras iestādes — tas 15. maija varas vīriem nozīmē « nekas nav atņemts ». Nostādīt tautu beztiesības stāvoklī un iekļaut viņu karastāvokļa žņaugos — tā nav 15. maija « varoņiem » nekāda nebrīvība: «*Laudis, kas saka, ka mums nav brīvības — melo!* » iegalvo Ulmaņa nerrs min. A. Bērziņš, un to var iegalvot arī tikai nerrs. Vēl vairāk: 15. maija apvēršēji tiecas nostādīt tautas masām pašu apvērsumu kā pāreju uz patiesu tautvaldību un demokrātiju: savā manifestā viņi melš: «*Mūsu rīcība nav vērsta pret Latvijas demokrātiju* », un tiecas veidot «*Latviju, kur beidzot būs radīti droši pamati īstai tautvaldībai* ». 1934. g. 12. aug. Liepājā K. Ulmanis klāsta: «*Ja mūsu nodoms bija... radīt tādus apstākļus, lai mūsu tauta pati lemtu par sevi un valdītu savā valstī, tad to mēs esam panākuši* ». Ulmaņa nerrs savā 1934. g. 19. aug. runā strādniecībai iestāsta: «*15. maijs un vadonis atradis veidus, atradis cilvēkus, kas darbā piepildīs patieši lielos demokrātiskos valsts centienus... ideālus* ». Mantīgās pilsonības varas vīri grib slēpt 15. maija apvērsuma būtību aiz demokrātijas izkārtnes. Šos

pašus fašistiskās Latvijas varas pārstāvjus atmaskoja Rainis Satversmes Sapulcē, kad toreiz tie kā Zemu. Savības pārstāvji centās ierobežot tautas tiesības, uzstājoties kā demokrātijas aizstāvji:

« Tas, kas grib bagātāko šķiru valdību par tautu, kas grib tautas aizgādniecību, tas nevar būt demokrāts un tautas valdības piekritējs. Ka melnie saucas par demokrātiem, ir tikai viņu vājbās zīme: viņiem jāslēpjas, viņi vēl nedrīkst skaļi teikt, ka ir demokrātijas lielākie ienaidnieki ».

Kas zivij ūdens, tas strādniecības dzīvē un cīņā politiskās tiesības un brīvības, kuŗas tai nodrošina iespēju vest cīņu vismazākiem upuriem un gūt iespaidu un varu valstī un sabiedrībā. Pateicoties demokrātiskai republikai, demokrātiskām tiesībām un brīvībām, Latvijas strādniecība panāca valstī 8 st. darbā dienu, apdrošināšanu pret slimībām un nelaimes gadījumiem, divu nedēļu atvaļinājumu ar algas izmaksu, izveidoja arodbiedrības, kuŗās uz 1. janv. 1934. g. bija organizēti vairāk kā 29.000 strādnieku; radīja savu partiju ar 9-10.000 biedru, noorganizēja tautas augstskolas un tautas namus, palīdzēja bezzemniecībai izvest radikālu zemes reformu. Demokrātiskā Latvija plaši un dziļi pārveidoja tautas dzīvi un cēla to augšup uz augstāka kultūras līmeņa. Ulmaņa nerrs nespēj to izprast un savā nerra prātā ņemas iestāstīt strādniecībai: *« Pirms 15. maija valsts bija ņemusi savā aizsardzībā nevis tautu, bet demokrātiju. — 15. maija valsts ņēmc savā aizsardzībā tautu ».* Un tauta ko 15. maija Latvija ņemusi savā aizsardzībā, taču ir pelēkais barons un viņa dvīņu brālis lielpilsenis pilsētā. Min. A. Bērziņš kā nerrs izprot demokrātisko Latviju un kā nerrs izprot arī tautas jēdzienu.

Lai strādniecība nevērstu savu skatu nesenā pagātnē, neskumtu un neilgotos pēc demokrātiskās republikas, tad 15. maija apvēršēji ņemas strādniecībai noniecināt parlamentārisko iekārtu, nozākāt demokrātiskās brīvības un iestādījumus, vilto šim nolūkam datus un falsificē vēsturi. 1935. g. 28. jul. « strādnieku svētkos » pats « tautas vadonis melīgi klāsta: *« Vecos laikos no visiem strādniekiem arodorganizācijās bijuši apvienoti 7-8.000 strādnieku: bet tagad isā laicīņā apvienoti pāri par 30.000 ».* Vai tad nu Ulmanim trūka speciālistu ievākt ziņas par arodbiedrības organizēto strādnieku skaitu pirms 15. maija! « Tautas vadonim » jāvilto dati, lai varētu sapulcētai strādnieku masai izdzīt no galvas bijušās arodbiedrības un ieteikt fašistiskās arodbiedrības; ir jānoklusē, ka brīvajās arodbiedrībās organizētie 29.000 strādnieku bija ne brīva prāta, aiz savas apziņas iestājušies, lamēr fašistiskās arodbiedrībās strādnieks ir spiests iestāties, lai nezaudētu vai dabūtu darbu.

Lai strādnieku sirdis pukstētu « brīvās Latvijas » nebrīvībai, tad

15. maija Latvijas varas vīri un viņu literāriskie lakeji ņemas izkēmot brīvību un tautas pārstāvību; Ulmaņa nerrs pūš valā:

« Pirms 15. maija... mēs bijām iedomājušies, brīvība ir tā, ka mums tiesība visus lamāt, visu jaukt nost, nozākāt to, ko citas tautas un daudzi pilsoņi uzskata par svētu »)*

Var redzēt, ka min. A. Bērziņš ir kā nerrs izpratījis brīvību un tagad šo savu nerra izpratni par brīvību grib uzstiept kā visas tautas izpratni. Tāda pati izpratne ir min. A. Bērziņam par parlamentārisko iekārtu, parlamentārisko Latviju:

*« Pirms 15. maija valdīja neierobežota patvaļība: cilvēka, valsts un tautas gods bija nolikts novārtā; Saeimai vajadzēja būt valsts varas autoritātei, bet 100 vēlētie Saeimas deputāti dalīja savā starpā Latviju un izsaimniekoja tautas godu.»**)*

Lasot un izsekojot tagadējo varas vīru runas, bieži vien sev jā-jautā, vai tur augšgalā nesēž nerri? Ja pilsonība (strādniecības pārstāvji andelēs nepiedalījās), ar Zemn. Sav-bu priekšgalā, pārvērtā Saeimu par tirgošanās, Latvijas dalīšanas un izsaimniekošanas arenu, tad izskaidrojama šai parādībai meklējams ne parlamentārisma, bet pašā mūsu pilsonībā, kurai — aizrādīja ģēnis jau Satversmes Sapulcē — « valsts ir tikai paplašināta privāta saimniecība, kāds kopveikals, kāds konzums ». Ja demokrātiskajā Latvijā Zemn. Sav-ba savas varas nodibināšanai un uzturēšanai bija spiesta tirgoties un vienoties ar citām pilsoniskām partijām, tad fašistiskajā Latvijā viņas kundzība ir neaprobežota; ja pirms 15. maija Zemn. Sav-bas aprindas bija spiestas dalīties Latvijā ar citām sabiedriskām grupām, tad pēc 15. maija viņas vienas pašas pievāc un patērē valsts « pīrāgu ». Tāda ir tā starpība starp demokrātisko Latviju un autoritāro Latviju, starp Latviju pirms un pēc 15. maija.

Lai samierinātu strādniecību ar tagadnes nebrīvību, tad bija jānozākā pagātnes brīvība; lai strādniecību tuvinātu 15. maija Latvijai, tad ministris-nerrs lūko iestāstīt strādniecībai, ka tā jau pagātnē cīnījies par « latvisko » Latviju, un pārkrāso viņas lielo sociālo cīņu sarkano karogu nacionālās krāsās: « *Nacionālie jautājumi dzīna latvju strādnieku cīņā pret... carisko Krieviju* ». Ne nacionālie, bet sociālie jautājumi dzīna 1905. un 1917. g. revolūcijās latvju strādnieku, tāpat cittautu strādniekus cīņā pret carismu, par demokrātisko republiku; nacionālie jautājumi stāvēja otrā vietā. Kad Latvijas strādniecība ņēma dalību Latvijas atbrīvošanas cīņās, tad viņa lieodzās piedalīties tajās atbrīvošanas cīņās Kurzemē, kurās min. prez. K. Ulmanis un ģen. Balodis veda kopīgi ar muizniecību un tās bru-

*) No min. A. Bērziņa runas strādniekiem 19. aug. 1934. g.

***) No min. A. Bērziņa runas kokrūpn. strādņ. 2. jun. 1935. g.

notiem pulkiem pret lieliniekiem, lai, varbūt, vēlāk uzceltu dižciltīgo baronu un pelēko baronu kopēju kundzību Latvijā, bet metās ar visu sparū tajās atrīvēšanas cīņās, kuŗas bija vērstas tieši pret melno bruņinieku un tā bruņotiem spēkiem, lai nevis dižciltīgā barona vietā uzceltu nacionālo pelēkā baronu varu, bet lai nodibinātu un izveidotu demokrātisko Latviju. Tagad Ulmana nerrs mēģina Latvijas strādniecībai pasniegt uz tās seno sociālo cīņu paplūdes 15. maija Latviju:

«15. maijs... nav nekas cits, kā pīzaisīšanās kiāt tiem laikiem, kas guļ 16 gadus atpakaļ.»

1934. g. 21. nov. «tautas vadonis» griežās Jelgavā pie strādniecības:

«Strādnieki, jūs paši ziniet, ka... tagadējā valdība no jums nevēl nav paņēmusi, bet gan vienu otru lietu klāt pieliksu un tiks rīti klāb.»

Tiesības un brīvības tagadējā valdība paņēma; beztiesību un nebrīvību viņa pielika klāt. Bet kā sastāv ar algām? Varbūt, ka te tiešām «vienu otru lietu klāt pielikusi»? Apskatīsim algu kustību fašistiskajā Latvijā. Kad 1931. g. iestājās krīze, tad pilsonības bloks Saeimā izveda 1932.-1934. g. g. deflācijas (algu samāzinašanas) politiku: krīzes smagumu pilsonība uzvēla algotiem darbiniekiem un strādniekiem, samazinot viņu algas; taupību tautsaimniecībā izveda uz šo sabiedrisko grupu rēķina; algas vispirms samazināja valsts ierēdņiem un kalpotājiem par 25 proc., ieskaitot dažādus atvilkumus un pārkārtojumu pensiju piemaksās un izdienu laikā; pie kam algas apcirpa tirdzniecības un rūpniecības uzņēmumos un dažās vietās apcirpa līdz 24 proc.; ja tām pieskaita vēl klāt krīzes nodokli un atvilkumu par labu bezdarba apkarēšanas fondam, tad algu apcirpums vietvietām iznāca 36 proc. 1933. g. krīze izbeidzās un sākās atplaukums, kas 1934.-1936. g. g. pieaug. Varētu domāt un sagaidīt, ka līdztekus augošai rosībai saimnieciskā dzīvē, fašistiskās Latvijas valsts vara «diks vēl klāt» un sāks vispirms valsts ierēdņiem un kalpotājiem paaugstināt krīzes gados apcirtās algas, jo pēc 15. maija

«valdība neredz vairs atsevišķas grupas un šķiras, bet cenšas, lai visas iedzīvotāju šķiras pilsētās un laukos, ierēdņi, intelliģenti, zemnieki unstrādnieki — lai visi baudītu taisnību, kādu vien kāda valsts iekārta var sagādāt šeit zemes virsū.»

Sis vēstījums ir ministra-nerra vēstījums un kā tāds nav nopietni ņemams, jo 15. maija Latvijas sociālā taisnība ir pelēkā barona un viņa dvīņu brālā — lielpilsoņu šķiras taisnība. Sis taisnības dēļ strādnieku algas palikušas vislabākā gadījumā uz tā paša līmeņa, uz kuŗu tās pazemināja. Pēc Valsts Stat. Pārvaldes datiem, strādnieku vidējās dienas algas privātuzņēmumos, rūpniecībā un tirdzniecībā, pie 8 st. darba dienas, bija latos:

Strādnieku Kategorijas	Rīga			Kurzeme			Zemgale		
	1930.	1933.	1935.	1930.	1933.	1935.	1930.	1933.	1935.
Kvalif. str.	5,85	4,85	4,65	4,70	3,40	3,40	5,20	3,75	3,40
Nekval. str.	3,70	3,25	3,25	2,95	2,45	2,35	3,35	2,35	2,50
Nekval. str.-ces	2,35	2,15	2,15	1,95	1,60	1,35	2,35	1,60	1,45
Mācekļi	2,05	1,75	1,30	—	—	—	—	—	—

Tās pašas 1935. g. algas bij 1936. g. līdz lata kursa pazemināšanai un dāve- dārdzības sākumam.

Samērā ar 1930. g. izpelņu dienā, algas 1935/36. g. Rīgā, Kurzemē un Zemgalē, tirdzniecībā un rūpniecībā nodarbinātiem strādniekiem pazeminātas par 8-34 proc.; visvairāk pazeminātas kvalificētiem strādniekiem. Fašistiskajā Latvijā, kā no datiem redzams, divu gadu laikā, proti, 1934.-1935. g. g., kvalific. strādniekiem dienas izpelņa Kurzemē palikusi tā pati, kas bija pirms 15. maija apvērsuma, bet Rīgā pazeminājusies par Ls 0,20 un Zemgalē par Ls 0,35; nekvalific. strādnieku dienas izpelņa Rīgā palikusi tā pati, bet Kurzemē samazinājusies par Ls 0,10 un Zemgalē — par Ls 0,05; nekvalific. strādnieces dienas izpelņa Rīgā palikusi tā pati, bet Kurzemē kritusi par Ls 0,05 un Zemgalē par Ls 0,15; mācekļu algas Rīgā kritušas par Ls 0,15. Fašistiskajā Latvijā rūpniecības strādnieku algas uzrāda krītošu tendenci, bet tagadējie valdības vīri, viņu literāriskie lakeji un lakejiskā prese pauda un pauž, mulķoja un mulķo darba cilvēku, ka algas un izpelņa 15. maija Latvijā cēlušās. Šeit pievestos datus nevarēja nezināt «tautas vadonis», jo viņa rīcībā ir Stat. Parv. ierēdņi, bet K. Ulmanim, kā tautiskās lielpilsonības diktatoram ir jāpūš strādniecībai migla acis:

«Strādnieku stāvoklis ir uzlabojies. Man nebūs jāmin šeit atsevišķi skaitļi, jo tos mēs esam jau dzirdējuši vai arī dzirdēsīm citās vietās. Visi jau redz un saprot, ka strādnieku stāvoklis uzlabojies... Rūpniecības strādnieku stāvoklis ir uzlabots, ir uzlabojusies izpelņu kopsumma.»)*

Fašistiskajā Latvijā strādniecībai un ierēdniecībai jāsēdž no tām pašām, uz vietas stāvošām algām, vēl dažādas nomaksas, te aviācijai, te Uzvaras laukuma izbūvei, te dažādiem citiem Ulmaņa pasākumiem. No tām pašām algām līdz 1938. g. turpināja izdarīt atvilkumus priekš bezdarba apkarošanas fonda, lai gar. krīze sen jau bija izbeigusies un bezdarbs, izņemot sezonas bezdarbu, izzudis. Bezdarba apkarošanas fondā ikgadus ieplūda ap Ls 6 milj., no kuriem ap 4,2 milj. iemaksāja paši strādnieki, bet pārējos Ls 1,8 milj. ierēdņi, brīvo profesiju dar-

*) No K. Ulmaņa runas L. D. K. darbinieku sanāksmē 1937. g. janvārī.

finieki un lamsaimnieki. Bezdarbnieku pēc pašu fašistu apgalvojumiem sen jau vairs nav, un bezdarba apkarošanas fonda līdzekļus izlietā lielzemniecības pabalstiem. Strādniecībai jāpalīdz no savas algas celt un vairot pelēkā barona bezdarba ienākumus. Neliekulotus atzinības vārdus par šo palīdzību Ulmaņa nerrs vēlti strādniecībai:

„Jūs, mani draugi, esiet tie, kas ar savu darbu palīdziet veidot mūsu tautas un valsts nākotni... arī uz jūsu pleciem stāv mūsu valsts pamati”.

Krizes gados visstiprāki nosita algas laukstrādniekiem: tās tika samazinātas par 27-40 proc. Fašistiskajā Latvijā viņas mazliet kāpušas; pēc V. Stat. Pārv. datiem laukstrādnieku vidējās algas pie brīva uztura bija latos:

Strād. grupas	Vidzeme			Kurzeme			Zemgale		
	1930-31	1933-34	1936-37	1930-31	1933-34	1936-37	1930-31	1933-34	1936-37
	g.	g.	g.	g.	g.	g.	g.	g.	g.
Gada pušiem	531	313	344	506	312	345	475	332	345
Gada meitām	372	239	266	330	220	253	328	255	268
Vasaras pušiem	346	194	222	328	192	216	331	214	240
Vasaras meitām	245	153	173	223	155	163	228	166	187

Viszemāko līmeni laukstrādnieku algas sasniedza 1933-34. g., pēc kam sāka kāpt; pēdējos 3 saimniecības gados algas cēlušās: gada pušiem par 4-10 proc., gada meitām par 5-11 proc., vasaras pušiem par 12-28 proc., vasaras meitām par 5-13 proc. Neskatoties uz algu celšanos, 1936-37. g. algas aizvien vēl stipri zemākas par 1930-31. g. algām. Nelielu kāpjošu tendenci uzrāda arī dienas laukstrādnieku izpeļņas, kuŗas, piem., kulšanas laikā pie saimnieka uztura bija dienā latos:

Apgabali	Vīriešiem		Sievietem	
	1935. g.	1936. g.	1935. g.	1936. g.
Vidzemē	2,55	2,56	1,98	1,97
Kurzemē	2,05	2,14	1,57	1,63
Zemgalē	2,16	2,25	1,70	1,76
Latgalē	1,71	1,74	1,33	1,37
Latvijā	2,21	2,27	1,72	1,75

Algas un izpeļņas cēlušās dēļ laukstrādnieku lielā aizplūduma uz pilsētu un gadījumu darbos: pieprasījumi pēc algota darba spēka ļarsniedza piedāvājumus. Pelēkie baroni ar savu greizo politiku laukstrādnieku jautājumā padzina to laukiem vietējos strādniekus. Darba spēka iztrūkumu fašistiskā valsts vara mēģina novērst, ievēdot gan laukstrādniekus no Polijas un Lietuvas un sedzot tādā kārtā ap 30 proc. to vajadzīgā strādnieku skaita, ievēdot gan no Latgales un sedzot tādā ceļā vēl 20 proc. no Vidzemē, Zemgalē un Kurzemē uz laukiem nepieciešamām darba rokām. Bet jo vairāk strādnieku ticis ievests no ārienes un Latgales, jo lielāka ir kļuvusi vietējo laukstrādnieku izvairīšanās salīgt pie nacionālā pelēkā barona, kura sētā un druvā latvietis ar latvieti nevar saprasties, lai gan 15. maija Latvijas valdības nerrs aicina savus tautiešus uz saprašanos un vienprātību:

«Bija laiki, kad mūsu starpā sēja naidu un kurnēšanu, kad mēs bijām aizmirsuši, ka visi esam latvieši. Bet tie ir aizgājuši un tos nav žēl. Tagad jūsimies visi vienoti, jo vienprātība ir vienīgais pareizais ceļš, pa kuru kopā ejot mēs nonāksim pie labklājības».

Neviens nesēj tagad laidu un kurnēšanu, bet vietējais laukstrādnieks aiziet no latvju pelēkā barona saimniecības, nelīdz te nekādas ilggadīgu laukstrādnieku godalgošanas un diplomēšanas, nelīdz nekādas frāzes par latvju tautas vienotību un nacionālās valdības gādību par strādniekiem, nelīdz nekāds apgalvojums, ka fašistiskajā Latvijā « lauksaimnieks un laukstrādnieks atkal nosēdināti pie viena galda ». Bet vietējais laukstrādnieks bēg no lielsaimnieka « koptgalda » un bēg sevišķi Jelgavas un Bauskas apriņķos, kuŗi ir Latvijas lielzemniecības stīprās pils. Laukstrādnieku algas ir gan « atjaunotā Latvijā » mazliet cēlušās, bet pārējie darba nosacījumi kļuvuši ļaunāki: pie pelēkā barona strādnieks nav kungs pat par savu brīvo laiku un var to izlietot tikai ar viņa ziņu.

15. maija Latvijā valsts iestādēs un uzņēmumos, tāpat privātos uzņēmumos, tirdzniecībā un rūpniecībā, nominālalgas, t. i. izmaksājamās algas palika stāvam uz vietas, kamēr šo algu pirkspējas, t. i. tā sauktās reālalgas, 1934.-1935. g. g. bij mazliet cēlušās, pazeminoties cenām uz dažām pārtikas vielām. Preču vidējās cenas siktirdzniecībā Latvijā bija latos:

**) No min. A. Bērziņa runas Slokas ceļul. fabr. strādņ. 21. dec. 1934.g*

Preču nosaukumi	Vienība	1933. g.	1935. g.	1937. g. sept.	
Maize rūpja	1 kg	0,25	0,20	0,20	
Baltmaize	1 „	0,58	0,49	0,50	
Piens, svaigs	1 litrs	0,12	0,11	0,12	
Cūkas gaļa, svaiga	1 kg	0,96	0,76	1,39	
Aitas „ „	1 „	0,61	0,57	0,74	—
Tela „ „	1 „	0,46	0,45	0,78	—
Lieliopu „	1 „	0,62	0,60	0,68	—
Sviests, mājas	1 „	1,64	1,61	1,92	—
Cukurs	1 „	0,65	0,68	0,69	—
Sāls	1 „	0,07	0,07	0,10	—
Malka, bērza	1 stērs	6,—	7,—	8,10	—
Petroleja	1 litrs	0,17	0,18	0,22	—
Audeklis, nebalin.	1 mtr	0,67	0,65	0,72	—
Audumi, vilnas	1 „	11,55	10,85	11,48	—

1935. gadā rupja maize bij palētinājusies par 20 proc., baltmaize par 15 proc., cūkas gaļa par 21 proc. (1936. g. cūkgaļas cena sāka izlidzināties ar 1933. g. ceru un 1937. g. decembrī jau visas produktu cenas, izņemot maizi, pārsniedza 1933. g. cenas); citām gaļas šķirnēm, sviestam, svaigam pienam un nebalinātam audeklam, vilnas audumiem, cenas kritušas par 0-6 proc.; bet cukuram, petrolejai un malkai cenas kāpušas par 3-16 proc.; kāpušas arī dzīvokļu īres maksas. Dzīves dārdzība 1935. g., samērā ar 1933. g. bij samazinājusies par 5-10 proc.. Ja dažiem produktiem cenas bija zemākas par 15-21 proc., citiem par 0-6 proc., nekā 1933. g., tad tomēr arī pazeminātās cenas nestāvēja nekādā samērībā ar pasaules tirgus cenām: starpība starp iekšzemes un pasaules tirgus cenām lauksaimniecības ražojumiem bija 1934.-1935. g. g. daudz lielāka, nekā 1933. g. Uz ārzemēm par zemām cenām izveda rudzus, sviestu un cukuru, iekšzemes tirgū šos ražojumus laida pa augstām cenām: 1935. g. valdība pārdeva uz ārzemēm rudzus par Ls 5,9 kvintālā (100 klgr.), kamēr iekšzemē rudzi maksāja Ls 19 kv.; eksportsviestu izveda par Ls 1,10 kg, kamēr pašu tirgū vienkārša mājas sviesta cena bija Ls 1,61 kg; cukuru pārdeva uz ārieni par Ls 0,38 kg, bet saviem iedzīvotājiem par Ls 0,65 kg. Citām zemēm Latvijas lēto sviestu, lēto maizi un lēto cukuru, savā zemē — dārgo maizi, dārgo sviestu un dārgo cukuru tāda ir fašistiskās Latvijas nacionālā lauksaimniecības politika. Tiesām, kā ironija izklausās « tautas vadona » vārdi: « Nacionālā politika pie mums ir tā, kas stiprina latviešu tautu ». Dārgā maize, dārgais sviests un dārgais cukurs, stiprina gan pelēko baronu, bet noplicina un novājina tautas masas, kurām šie produkti jāpērk. « Tauta » 15. maija Latvijā

ir pelēkais barons.

Kad 1936.g. rudenī devalvēja latu un mūsu naudas kursu pazemināja par 40%, tad toreizējais fin. min. L. Eķis balamutēja: «*Par latu varēs uz priekšu pirkt to pašu, ko pirka līdz šim*». Eķa balamutība nebija beigusi izskanēt, kad jau sāka kāpt cenas, vispirms vietējo fabriku ražojumiem, sevišķi marufaktūrai un apaviem; ja cenas kādām precēm likās necelamies, tad tas notika uz preču labuma rēķuna. Ikviens, kam maz vien jēgas par tautsaimnieciskām parādībām, varēja droši pareģot cenu kāpšanu, jo kapitālistiskajā maiņas saimniecībā, kur visu pērk un pārdod, preču cenas tiecas, vairāk vai mazāk, izlīdzināties ar naudas maiņas vērtību, t. i. par cik tā pazeminās, par tik preču cenām tendence pieaugt; maiņas procesā preču vērtībai jāgūst līdzvērtību naudā. Pret šī saimnieciskā likuma iedarbību ir bezspēcīgs pats prezidentu prezidents K. Ulmanis un velti mēģina pārliecināt Darba Kameras darbiniekus 17. janv. 1937. g., ka

«ja, varbūt, tagad pēc mūsu naudas reformas, pēc tam, kad mums ārzemju preces jāpērk pēc jaunā kursa, kāds varētu iedomāties, ka te kaut kas jūtami grozīsies uz launo pusi, tad man jāpasaka, ka tas nevar notikt un nenotiks.»

Bet tas noticis jau 1937. g. pirmajos mēnešos, kad cenas, petrolejai, sāļij, silķēm, manufaktūrai, apaviem pacēlās par 20 proc.; paceļot eksporta sviesta cenu uz Ls 2,45 kg, pacēlās cenas arī mājas sviestam; sāka kāpt cenas arī gaļai un malkai, ieskatoties uz «tautas vadoņa» lielību, ka valdības rokās ir «noteikšana par 50 proc. izdevumu, t. i. par pārtiku». Cenu celšanos nav varējusi apturēt ne muitu likmju pazemināšana (tā aizturēja tikai cenu strauju celšanos), ne cenu inspektora cenu šķēres. Iznemot maizi un cukuru, visiem pārējiem pirmās nepieciešamības produktiem un priekšmetiem cenas cēlušās; bet Ulmaņa nerrs 1937. g. 29. martā, metalstrādnieku arod biedrības izrikojumā pavēstīja, ka valdība negrib un nepielaidīs glīdošu algu ieviešanu, t. i. paaugstinot algas par tik, par cik cēlušies dzīves dārdzība. Pacelt strādniecībai algas — tas nozīmētu 15. maija varas vīriem satricināt visu diriģēto, vadīto saimniecisko sistemu, padarīt pa daļai nenozīmīgu lata kursa pazemināšanu un izsaukt mantīgā pilsonībā nemieru. Strādniekiem tomēr kas jāsolā viņu prātu nomierināšanai — un nerrs solas, ka «valdība atradīs iespēju izlīdzināt cenu starpību». Bet augošā dzīves dārdzība radīja jūtamu iztrūkumu strādnieka budžetā, sacēla strādniecībā rūgumu un rosināja domu sākt algu cīņas. Zem streika drauda Rīgas strādnieki kokrūpniecībā panāk 15 proc. algas paaugstinājumu. Ko strādniecība draudēja izcīnīt, to Ulmanis gribēja pasteigties pasniegt strādniekiem kā «tautas vadoņa» aizgādības pierādījumu un

1937. g. vasarā «darba svētkos» sola rūpniecības uzņēmumos paaugstināt algas. Valdība piesūta uzņēmējiem apkārtrakstu, kurā uzaicina tos paaugstināt algas par 5-15 proc. Uzņēmēji ir ar mieru to darīt zem noteikuma—attiecīgi pacelt ražojumu cenas, bet tas Lozīmētu jaunu dzīves dārdzības pieaugumu visiem sabiedrības slāņiem. Bet tas nav 15. maija Latvijas valsts varas aprēķinos un apdraud viņas saimniecisko politiku, — «tautas vadonā» solītā algas paaugstināšana ronāca štrupceļā.

Jau 1937. g. pavasarī dzīves dārdzība bija tiktāl augusi, ka ierēdņa un strādnieka reālalgas noslīdēja zem nominālgalgas, — algoto darbinieku un strādnieku materiālais stāvoklis pasliktinājās. Dzīves tiesamība atkal rūgti izsmēja strādniecībā ministru-nerru:

«Ja kāds jums gribējis apgalvot, ka tagadējā Latvijā strādnieku tiesības un stāvoklis būs ļaunāki, nekā agrāk, tad varu droši pateikt-tā ir netaisnība.»

Par patiesību kļuvis tas, ko nerrs noliedza, par nepatiesību — terra apgalvojums. Strādniecības tiesiskais stāvoklis kļuva ļauns jau pēc 15. maija apvērsuma, viņas materiālais stāvoklis kļuva ļauns sevišķi pēc lata devalvācijas.

Neturpināt fašistiskajā Latvijā, vismaz tās pirmajos gados, krīzes laikā sāko deflāciju, algu apcirpšanu, to prasīja no 15. maija apvēršējiem politiskais saprāts, jo algu nosīšana būtu varējusi nostādīt strādniecību asā opozīcijā pret jauno režīmu un izsaukt protestus, streikus, to prasīja arī saimnieciskais saprāts, 1934.-1935. g.g. eksporta iespējamības lauksaimniecības ražojumiem stipri sašaurinājās un lielu nozīmi guva iekšējais tirgus, kur no svara bij uzturēt masu patērētāja pirkspējas. Bet augošās piemaksas lauksaimniecības ražojumiem, būvmateriāliem, auto un traktoru punktiem, parādu dzēšana pelēkam baronam un viņa dviņu brālim, to atbrīvošana no saistībām un šo saistību pārņemšana valsts rokās, prasīja finansiēlus līdzekļus, kurus nevarēja vairs budžeta kārtībā sadabūt, bija jāķeras pie dzīves atjaunošanas fonda un pasta krājiskas noguldījumiem. Šie avoti tomēr nav neizsīkstoši. Kad tagadējie varas vīri sāka uzpirkt cittautiešu uzņēmumus savai lielzemnieciskai lielpilsonībai, tad bija jārod vēl citi avoti, kā tikt pie raudas līdzekļiem, tad bija jāiet vēl citi ceļi, lai izpumpētu no tautas plašām aprindām vajadzīgos līdzekļus. Lai sadabūtu nepieciešamo naudu, tad «tautas vadonis» ķērās pie inflācijas, pie lata kursa nosīšanas. Šos savas rīcības iemeslus fašistiskās Latvijas valsts galva pastāsta Darba Kameras darbinieku sarāksmē 1937. g. janvārī:

*«Šī fabrika *) tika nopirkta par skaidru naudu, un vispirms*

**) Te domāta «Feniksa» fabrika.*

bija vajadzīgs, lai būtu nauda... Šo lietu nokārtošana prasīja daudz laika. Tikai pēc tam, kad mūsu...naudas un finansu politika bija pārkārtota mūsu zemē... kad mēs varējām sakopot šo naudu ārpus valsts budžeta, tikai tad varējām sākt šo lietu kārtošanu».

Nacionālās lielpilsonības celšanai fašistiskās Latvijas valsts vara izveda lata devalvāciju, pazemināja latu par 40 %, līdz ar to samazinot lata pirktspējas uz ārieni par 67%, vairāk vai mazāk, atsavina ieredomniecībai un strādniecībai darba ienākumus, noguldītājiem noguldījumus, pieaugot par 67% zelta segumam devalvētam latam, (Pēc formulas: $x:100-1:0,60$) viņa guva iespēju izlaist jaunus miljonus naudas zīmju. Pazeminot naudas kursu, 15. maija apvērseji varēja vēl plašākā mērā piekopt un veicināt nacionālās lielpilsonības celšanu. Kad Pad. Sav. izveda piecgadi, tad arī vara inflācijas celā radotāja nepieciešamos finansiēlos līdzekļus zemes industriālīzēšanai un sociālistiskās celtniecības izvešanai: krievu strādniecība un zemnieība nesa šajos 5 gados smagus jo smagus upurus un nesa tos nākotnes labad. Kad izveda 5-gadi, tad krievu tautas masas varēja palāviģi skatīties nākotnē, kad izveda vēl 5-gadi, tad smagās nedienas aizgāja un tautas masu dzīves līmenis un labklājība sāka celties. Fašistiskajā Latvijā valsts vara izveda inflāciju nacionālās lielpilsonības aprindu celšanai, tautas masām jāsasaūrina savas vajadzības un jāsajož ciešāk savs vēders dižtautiešu labad, strādniecībai jānes upuri tagadējās kapitalistiskās iekārtas uzturēšanai.

Kad lata kursu pazemināja, tad jau 1936. g. rudenī paaugstināja eksporta sviestam cietu cenu par Ls 0,45 kg, rudziem par Ls 10 un kviešiem par Ls 20 tonnā. Zemk. min. Birznieks solījās vēl pielikt un pielika 1937. g. martā: rudziem pacēla cietu cenu par 11,5%, kviešiem par 18%. Ko lielzemniecība varēja zaudēt uz lata kursa pazemināšanu, to viņa uzvijām atgūst uz augstākām cietām cenām saviem ražojumiem, uz piemaksām mākslīgiem mēsliem, mašīnām, būvmateriāliem un strādnieku algām: 1937-38. g. budžetā paredzēti Ls 600.000 piemaksas prēcētu laukstrādnieku algām vien. Ko algas darbinieki un strādnieki zaudēja uz lata devalvāciju, to viņi labprātīgi neatguva un neatgūs, ja neuzsāks algu cīņas, jo fašistiskai valsts varai ir no svara noturēt algas uz agrākā līmeņa un neļaut tām kāpt. Lai izdzītu no strādnieku galvām domu par cīņu un streikiem, tad ministrs-neris klāsta strādniecībai, ka streiki bezsekmīgi:

« Pirms pag. g. 15. maija strādnieki gāja cīņās un ar naudu gribēja panākt sev labumus, sarīkojo! streikus un demonstrācijas, bet nekā nesasniedza».

Latv. V. Stat. Pārvaldes dati par streikiem pēdējos gados pirms

15. maija apvērsuma, nostāda Ulmaņa nerru par meli: Latvijā bija:

	1931.g.	1932.g.	1933.g.	1934.g.	1935.g.
Pilnīgi vai daļai izdev. streiki	32	130	197	25	—
Neveiksmīgi streiki	10	9	49	10	—
Streiki u kopskaits	42	139	246	35	—

Kā no datiem redzams, streikiem visbagātākie gadi ir 1932. g. un 1933. g.; no tiem pirmais ir smagās krīzes gads, kurā notiek plaši uzbrukumi algām un kurā tomēr 94% streiku beidzas ar ierākiem vai mazākiem panākumiem; neizdevušies streiku ir tikai 6%. 1933. g. atplaukuma sākuma gads, kad pastāv vēl liela bezdarbnieku armija; saimnieciskās cīņas nosacījumā aizvien vēl nelabvēlīgi, vairāk vai mazāk veiksmīgu streiku tomēr ir 80%; neveiksmīgu streiku — 20%. 1934. g. maija pirmajā pusē notiecinājās streiki sevišķi kokrūpniecībā; neveiksmīgu streiku skaits pieaudzis uz 22%, pateicoties 15. maija apvērsumam. Streiks ir bijis un paliek strādnieku rakās īpats un izšķirošs ierocis saimnieciskā cīņā.

Lai uzņēmumos darbs ritētu bez pārtraukuma, neceltos nekādi darba konflikti un sarežģījumi, kuri varētu traucēt peļņas uzkrāšanos, tad fašistiskās Latvijas varas vīri un viņas ideologi sludina strādnieku sarāksmēs, strādnieku un uzņēmēju interešu kopību. Tā ir vecvecā dziesma, ko skandina kapitālistiskās iekārtas garīgi pārstāvji. Arī Ulmanis un viņa ministri, sevišķi viņa nerrs, skandina šo dziesmu strādniecībai: strādniekus un uzņēmējas

« vienā uzņēmumā visus kopā saista vienas intereses — šī uzņēmuma plaukšana, no kuņas atkarīga ir strādnieku izpeļņa un fabrikas vadītāja un īpašnieka peļņa ».

Ministra-nerra sludinātā interešu kopība nespēj segt to lielo interešu plaisu, kas veras starp uzņēmēju un strādnieku. Uzņēmējs ierīko fabriku un laiž to darbā nevis lai strādnieks tur gūtu darbu un maizi un varētu celt savu personīgo dzīvi, bet lai izvērtētu savu kapitālu un gūtu pēc iespējas jo lielāku peļņu. Alga, ko uzņēmējs maksā strādniekam, nodrošina tam tikai knapu iztiku viņa dzīvnieciskās dzīvības uzturēšanai un turpināšanai: algas nekad nepietiek kulturālāka dzīves veida nodibināšanai; strādnieku pastāvīgi pavada trūkums, kam vēl pievienojas nedrošība par rītdienu un bezdarba poste. Kad peļņa pārāk sašaurinas vai izbeidzas, tad uzņēmējs slēdz fabriku un bez žēlastības izsviež strādnieku uz ielas. Darba cilvēks nevienā iestādē nevar iet meklēt taisnību, ne par knapu algu, ne par izsviešanu uz ielas, jo kapitālistiskās sabiedrības likums rostājas uzņēmēja pusē. Šai ziņā Ulmaņa nerrs var apliecināt strādniecībai

tikai to, ka « strādnieks sapēms to, kas viņam pēc likuma pienākas». Fašistiskais valsts likums nevar iet pāri mantīgai pilsonībai, jo viņa ir tikai šīs šķiras varas organizācija, kuŗas uzdevums pakļaut strādniecību lauku un pilsētas buržuāzijas saimnieciskai un politiskai kundzībai. So uzdevumu 15. maija Latvija līdz šim ir sekmīgi veikusi. Fašistiskā Latvija — tā ir pelēkā barona un viņa dvīņu brāļa valsts un nevis strādnieku valsts, kā to neris min. A. Bērziņš grib strādniecībai melīgi iestāstīt: lai strādnieks « zin, ka valsts, kuŗā viņš dzīvo un strādā, ir viņa valsts». 15. maija Latvija ir strādniecības beztiesības un jūga valsts. Visas cilvēces šķiru sabiedrības vēsture ir šķiru cīņas vēsture: arī 15. maija Latvijas tapšana un izveidošanās ir šķiru cīņa un pie tam šķiru cīņa ļoti brutālā veidā, ko pelēkais barons ved pret citiem sabiedrības slāņiem, sevišķi pret darba tautas aprindām.

Kapitālistiskā iekārta tiecas strādnieku pēc iespējas izsūkt, kapitālistiskās valsts vara atkal — to nomākt; ja tomēr strādniecība pasaules mērogā spējusi celties augšup, fīziski, garīgi un ētiski augt un klūt par kultūras spēku, tad viņa to panākusi nevis gaidot no augšienes bet slēdzoties kopā vienotā šķirā īpatiem sociāliem mērķiem un uzdevumiem, veidojot īpatu domu un uzskatu pasauli un vedot patstāvīgu šķiru cīņu. Kur strādniecība palikusi sev neuzticīga, pakļāvusies pilsoniskai ideoloģijai un upurējusi savas šķiras intereses pastāvošai saimnieciskai sistēmai, pastāvošai politiskai sistēmai, tur viņa vienmēr bijusi cietēja, nonākot dažās valstīs pat fašisma žņaugos, kā tas noticis arī Latvijā. Fašisms noliedz tautas masām vest šķiru cīņu, lai toties jo nesaudzīgāki to izvestu augšgalā. Arī fašistiskā Latvijā nesaudzīgi apkāpo šķiru cīņu no tautas masu puses un sludina: *«Jaunā valsts kārtība, kuŗā nepazīst šķiru, nepazīst naidu un partiju, dos taisnību katram pilsonim, katram strādniekam»*, bet tai pašā laikā izved neaprobežotu pelēkā barona interešu politiku un izved to zem « taisnības katram pilsonim, katram strādniekam » izkārtnes.

Latvija ir kapitāliem nabaga zeme; tie ir vēl jārada un jāuzkrāj, ir jārada ražošanas procesā. Ražošanas līdzekļos ieguldītais kapitāls nekādas jaunas vērtības nerada, tas ieriet ražojamos priekšmetos tikai par tik, par cik izlietāts vai nodilis. Vērtības pieaugumu ražošanas procesā rada strādnieka darbs, ražojot pāri darba algai vēl virsvērtību, ko kā uzņēmējs nomaksā nodokļus, sedz %% par aizņemto kapitālu, izmaksā dividendes un gūst peļņu. No bezdarba ienākumiem, sevišķi no peļņas, parasti uzkrāj kapitālus. Strādniecības ražotā virsvērtība, t. i. viņas neatalgotais darbs, ir visu bezdarba ienākumu avots. Virsvērtības samērs ar algu, izsaka strādniecības izsūkšanas mēru: jo lielāka ir virsvērtības daļa, jo lielāka daļa ražojamā priekšmeta vērtības piekrīt uzņēmējam; jo mazāka ir algebra, jo mazāka ir tā

dala, ko strādnieks saņem no ražotā priekšmeta vērtība. — un jo tiešāka ir viņa izsūkšana. Kad 1932.-1933. g. g. uzņēmumos nosīta algas, pieauga strādnieku izsūkšana; tā no jauna pieauga fašistiskajā Latvijā, kad pežemināja lafa kursu: nominālalga gan palika tā pati, bet reālalga stipri krita. 15. maija Latvijā izlietā vēl kādu citu līdzekli strādnieku izsūkšanas mēra un uzņēmēja virsvērtības daļas palielināšanai; tā ir darba ražības pacelšana, ko var panākt, racionālizējot uzņēmuma tehniku vai intensivējot darbu, t. i. piespiežot strādnieku laika vienībā patērēt vairāk muskuļu, nervu un smadzeņu enerģijas. Tehnikas racionālizācija ir progresa faktors, bet Latvijas rūpniecībā viņa maz, vai nemaz neiedarbojas: šaurais iekšējā tirgus apjoms, augstie miltu vaļņi un zemas strādnieku algas sevišķi tām vēl krītot, nevar ierosināt un piespiest Latvijas uzņēmēju izdarīt jaunus kapitālu ieguldījumus uzņēmuma tehniskās iekārtas racionālizācijai. Atliek darba intensivācija, strādnieka piespiešana patērēt darba stundā vairāk savas enerģijas, un tā panākama, gan uzlabojot darba apstākļus darba vietā, gan piespiedu kārtā, gan morāliskas iespaidošanas ceļā. Pēdējos gados Latvijas uzņēmumos uzlabojušies tīrības, gaismas un siltuma apstākļi: tas ir kulturāls faktors: darba un atpūtas telpas kļuvušas piemīļīgākas, labvēlīgāki ietekmē strādnieku garastāvokli — un darbs tapis ražīgāks. Darba ražību fašistiskajā Latvijā stipri pacēla piespiedu kārtā, pakļaujot strādnieku darba procesā vairāk mašīnu gaitai, pastiprinot uzraudzību un paceļot darba ražības prasības. Darba ražības pacelšanai, virsvērtības vairošanai stipri pielietā morāliskas iespaidošanas līdzekļus, pie kam paši 15. maija varoņi izvērtušies par lielpilsonības aģitātoriem. Strādniecības morāliskajai iespaidošanai vēlti visskaistākos un viscēlākos vārdus, strādniekam un viņa darbam. Šķinu te dažus ziedus no «tautas vadoņa» vārdu un frāžu buketes.

«Mūsu strādnieks ir bijis slavens strādnieks visos laikos». «Sinis tulznainās rokās pulsē, pukst sirds, kas ir pilna karsta patriotisma». «Pāri visām mašīnām, pāri visiem skursteņiem, pāri visām fabriku lielajām ēkām stāv cilvēks, kas tur apakšstāvā strādā pie šīm mašīnām .. tas ir tas galvenais, tas ir tas kapitāls, tā ir tā bagātība».

Vārdos fašistiskās Latvijas diktatoram strādnieks «ir tas galvenais», bet praktiskajā politikā pelēkais barons ir tas galvenais; dzīves īstenībā, visos laikos slavens strādnieks, tulznainās rokās un karsta patriotisma pilnās sirdis, cilvēks pāri mašīnām un skursteņiem, ir nestādīts 15. maija Latvijā mantīgās pilsonības un valsts nastu nesēja ēzela lomā un saņem ēzeļa algu savas dzīvnieciskās dzīvības uzturēšanai.

Cildenus vārdus veltī arī darbam: «Darbs ir varonība». «Darbs dod tiesību dzīvot». «Strādnieka darbs... ieliet arī nākotnē». «Darbs ir labākā daļa no cilvēka dzīves un mūža». Visi šie cildenie vārdi darbam un mudinājumi būtu vietā mantīgās pilsonības dēlu un meitu sanāksmēs, bet ir nevietā strādnieku sanāksmēs, jo darba cilvēka mūžs ir viens nepārtraukts darba cēliens, kurā agri novecojas, sabojā veselību un nelaikā aiziet kapā. Darbs ir labākā daļa no cilvēka dzīves un mūža tad, ja tas ir radošs darbs, kurā cilvēks izdzīvo sevi garīgi un morāliski, bet darbs fabrikās tāds nav: te strādnieks ir spiests sevi garīgi un morāliski sakropļot, pakļauties mašīnas gaitai, izdarīt cauru dienu vienas un tās pašas kustības un tvērienus; darbs pie mašīnas ir pārāk nogurdinošs un vienmuļīgs; tas ir darbs, kas aiz nepieciešamības jādara. Fašistiskajā Latvijā varas vīru cildinātais darbs izvēršas par slikti atalgojamu darbu: cildeni vārdi-reālas algas vietā.

Strādniecības morāliskai iespaidošanai darbā un virsvērtības celšanai plaši pielietā ilggadīgu strādnieku godalgošanu par «uzticīgu un saticīgu darbu», apbalvojot tos ar goda zīmēm, izsniedzot viņiem diplomus, pulksteņus, bārdas nažus u. t. t. Valdībai nepaliek pakal arī uzņēmēji un tie aiz atzinības par augošo virsvērtību un kapitāla uzkrāšanos, izskiedz savas bagātības cēlējiem naudas balvas, sarīko Ziemassvētku eglītes, tējas vakarus un piedāvā auto par brīvu vizitācijai uz «strādnieku svētkiem». Uzņēmumos liekas valdam miers un satiecība, darba devēju un darba ņēmēju interešu saskaņa. Mantīgai pilsonībai no strādnieku pieaugošanas izsūkšanas uzkrājas bagātības, strādniecībai par viņas pieaugošo izdzīšanu tiek skaisti atzinības vārdi, ordeņi, balvas. Ziemassvētku eglītes, tēja un auto par brīvu, tiek «tautas un valsts nākotnes cēlēja» tituls, kas nav tukša skaņa, bet politiska staura pilni vārdi: 15. maija Latvijā, lauku un pilsētas nacionālas lielpilsonības intereses kļuvušas visvarenas un tapušas par valsts interesēm; par izredzētu «tautu» tautā un «valsti» valstī; reizē ar to privāta uzņēmuma strādnieks kļuvis par šīs «tautas» un «valsts» «neatraisāmu sastāvdaļu», par «tautas un valsts nākotnes cēlēju», jo buržuāzija nav domājama bez strādniecības, bez virsvērtības ražotāja.

Strādniecībā ir aprindas, kurās 15. maija varas vīru liekulīgi veltītie skaistie, cēlie vārdi strādniekam un darbam, «tautas un valsts neatraisāmai sastāvdaļai» veltītās goda zīmes un balvas izpelnās atzinību, rod pateicību un padevību. Šīs aprindas ir karjeristi, kuri iedomājas pienākušu laiku izcelties un avansēt; ir garā nabagie, kuri zina tik darbu un dievu lūgt, zina tik pieticību un padevību tiem, kam tā vara rokās; ir seklu izpriecu un izdzīves jaunieši, sevišķi, ja viņi gērti aizsargu un aizsardžu formās. Latvijas strādniecībā ir vēl

pelēcīgas aprindas, kurām uzņēmējs ir maizes devējs, ne peļņas mednieks; un varas vīrs, liekulīgi saldenu mēli, ir strādnieku draugs. Šīs aprindas tencina to varu, kas viņas apspiež, un jo vairāk izsūc; viņas tencina tāpat, kā citreiz dzimtsbūtībā dzimtscilvēks tencināja dzimtskungu, kurš to apspieda un izsūca; tās ir aprindas vērdziskām dvēselēm.

Kapitāliem nabagā Latvija var audzēt nacionālo lielpilsonību vispirmā kārtā uz strādniecības rēķina, palielinot tās izsūkšanu un sekmējot virsvērtības pieaugumu. Ieslēdzot 4 gados (1933.-1936. g. g.) ražošanas procesā no jauna ap 34.000 darbinieku un strādnieku, pieauga virsvērtības masa; pazeminot lata kursu, un dažādiem papēmieniem paceļot uzņēmumos darba ražību, virsvērtība pieauga i relatīvi, ceļoties viņas daļai ražojumos, i absolūti, kāpjot nodarbināto strādnieku skaitam. Pēc L. Eķa norādījuma tautas ienākumi bija

1932. g.	Ls	812 milj.
1935. g.	«	980,9 «
1936. g.	«	1000 «

Tautas ienākumi 1933.-1936. g. g. cēlušies par Ls 188 milj. un tie cēlušies, vispirmā kārtā, pateicoties strādniecības darbam, pie kam paša strādneka izpeļņa-alga, rūpriecībā palikusi agrākā. Audzis ir gan strādneku šķiras kopienākums, iesaistoties pēdējos 4 gados ražošanas procesā 34.000 bezdarbniekiem, kuŗu gada ienākumu var rēķināt uz Ls 34 milj., un pieaugot laukstrādnieku algām par apm. Ls 4 milj.. Cēlies ir arī darba zemniecības ielākums un tas cēlies, gan no augošām izpeļņām, ejot un braucot, sevišķi meža darbīs un peļņās, gan no kāpjošām cenām lopkopības produktiem 1936. g., gan pieaugot ienākumiem no citām lauksaimniecības lozarēm; darba zemniecības kopienākuma pieaugums jāreķina apm. uz Ls 18 milj.. Par tādu pašu summu var pieņemt vidus-šķiru kopienākuma pieaugumu pilsētās. Valsts ienākumu budžets 1933.-1936. g. g. pieaudzis par Ls 30 milj. No tautas ienākumu pieauguma Ls 188 milj.

Nelielas mantīgās pilsonības aprindas Lo tautas ienākumu 1933-1936. g. g. pieauguma patur Ls 84 milj., t. i. 44%. Tādu lauvas daļu no tautas ienākumu pieauguma var gūt mantīgā pilsonība tikai fašistiskajā Latvijā, kur — deklarē strādniecībai ministrs-nerrs.

«valdība negrib nevienu... vērdzināt un nospieš, bet vēlas, lai katrs Latvijas pilsonis un strādnieks dzīvotu labklājībā un pieticībā».

Tādu lauvas daļu no tautas ienākumiem var iegūt mantīgā pilsonība tikai zemē un valstī, kur valda K. Ulmaņa sociālā taisnība: «mēs nekalojam grupām, ne politiskām partijām, kuru vairs nav, bet mēs

kalpojām vispārībai un tās labumam».

No Ls 84 milj. vismaz 90% ir mantīgai pilsonībai bezdarba ienākumi: peļņa, rente un dividendes. Fašistiskajā Latvijā stipri pieaugusi strādnieku izsūkšana, bet reizē ļoti augusi virsvērtības masa; stipri un plaši pieauguši buržuāzijas ienākumi: jo vairāk ierākumu ir viņai, jo vairāk paliek tai pāri «dietām, par kurām varēja tik agrāk sapņot»; pieaugot virsvērtības masai var izsmalcināt dzīvi, uzkrāt kapitālus un bagātības, dot tūkstošiem un desmit tūkstošiem latu aviācijai, aizsargiem, Uzvaras laukuma izbūvei un citiem Ulmaņa skaļiem pasākumiem. Visi šie ziedojumi 15. maija nacionālismam, 15. maija Latvijas celtniecībai, galu galā ir jāizpumpē, galvenā kārtā, no strādniecības, jo tā ir tā vērtību radītāja.

Latvija pārdzīvoja 1934.-1936. g. g. saimnieciskās dzīves atplaukumu. Tas mēdz būt strādnieku saimniecisku cīņu un algu celšanas laiks, kad atgūst zaudēto un panāk jaunus iekāpumus; tas ir strādniecības materiālā stāvokļa uzlabošanas laiks. Bet fašistiskajā Latvijā viss mierīgi un klusu: nekādas algu cīņas, nekādas algu kustības; lata kursa nosīšana pat stipri pazemināja reālalgu. To visu pacietīgi un pādevīgi uzņēma strādniecība. Fašistiskā Latvija, sevišķi viņas arodbiedrības ar Darba Kameru priekšgalā, ir uz laiku nomākušas strādnieku aktivitāti, cīņas spar un enerģiju. Darba Kameru 15. maija apvērseji reklamē kā «strādnieku pašvaldību», kā «strādnieku parlamentu». Pašvaldība nozīmē pašnolemšanu un ir iespējama demokrātijā, ne diktatūras valstībā. Demokrātijā strādniecība savās pašvaldībās, savās šķiras organizācijās izlemj savus īpatos jautājumus un nokārto savas īpatas lietas, izejot no savas šķiras interešu viedokļa, ne no pilsoniskās valsts, resp. fašistiskās valsts interešu viedokļa; fašistiskajā iekārtā, tā dēvētā «strādnieku pašvaldība» ir šīs pašas iekārtas ierocis, vērsts pret strādniecību. Parlaments liberālā un demokrātiskā satversmē ir pārstāvības iestāde un sastāv no brīvi vēlētiem pārstāvjiem; fašistiskās zemēs «strādnieku parlaments» sastāv no varas vīru ieceltiem rokas pušiem un padevīgiem gariem, kurus fašistiskās Latvijas iekšl. ministrija resp. politiskā pārvalde, papildināja ar saviem pārstāvjiem; pēdējiem atvērās Darba Kameras kopās plašs politiskā aģenta darba lauks. Ja Ulmanis un viņa nerrs ieteica strādniecībai Darba Kameru, kā «strādnieku pašvaldību», kā «strādnieku parlamentu», tad tas nozīmē, kā viņiem trūka pārliecības citādā ceļā tuvināt strādniecībai savu varas ieroci. D. Kameras oficiālie mērķi un uzdevumi ir skaistii formulēti strādnieku zvejošanai, bet praksē viņa izveidojusies, kā fašistiskās valsts iestāde, kurās uzdevums ir iekļaut strādniecību 15. maija ideoloģijā un politiskajā iekārtā un pārvērst viņu par paklausīgu, padevīgu rīku ražošanas

procesā virsvērtības ražošanai un militārā frontē fašistiskās tēvzemes aizsardzībai. Kāds ir D. K. īstais uzdevums, to diktators nevilus izplāpāja «strādnieku svētkos» 26. jūl. 1936. g.: «D. K. lielākais un vienīgais uzdevums ir vairāk pacelt mūsu strādnieku darba spējas», t. i. ražot vēl vairāk virsvērtības. Strādnieks fašistiskajā Latvijā krīt svarā ne kā cilvēks, bet kā virsvērtības ražotājs.

Kad pēc 15. maija apvēruma tagadējie varas vīri sāka ierasties strādnieku sanāksmēs, tad solījās nevienu nevērdzināt, neapspiest un solījās atzīt strādnieka nopelnus un vainagot viņa darbu. Kā atzinību strādnieka nopelniem, kā vainagojumu viņa darbam, tie cīlāja un klāstīja projektēto kroplīgo apdrošināšanas likumu pret vecumu, bezdarbu un darba nespēju. 1935. g. 28. jūl. «strādnieku svētkos» «tautas vadonis» cerināja strādniekus:

«Valdība... izdos jaunus likumus... mums ļoti vajadzīgs, nepieciešams darbs-likuma izdošana par strādnieku apdrošināšanu... par vecuma apdrošināšanu.»

Tai pašā gadā 14. aug. Daugavpils strādnieku sanāksmē min. Rubulis klāsta: «Valdība domā un strādā pie visu 4 nozaru: slimības, vecuma, nelaimes gadījumu un bezdarba nodrošināšanas». Ulmaņa «nepieciešamais darbs», Rubuļa «visu 4 nozaru» nodrošināšanas likums, liekas tā pašā gada rudenī tiktāl nobriedis, ka ministris-nerrs «Kvadrate» strādnieku sanāksmē 12. okt. 1935. g., ne vairāk ne mazāk, paziņo:

«Viens no tuvākiem svarīgajiem uzdevumiem ir strādnieku apdrošināšana bezdarba un vecuma nespēka gadījumos. Attiecīgo likumu jau pašreiz izstrādā un to publicēs uz Ziemassvētkiem.»

Pagāja 1935. g. Ziemassvētki, pagāja 1936. g., bet no likuma vairs ne vēsts!): likuma izvešara dzīvē prasa dažus miljonus piemaksas no uzņēmējiem, kupi «arī strādniekā saskata pilsoni» un no valsts, kas esot «strādnieku valsts». Likums tika iezārkots; valdības solījums palika nepildīts. Neticams kļuva min. V. Gulbja vēstījums: «Ja tagadējā valdība ko sola, tad mēs visi zinām, ka viņa to arī pildīs»; melīgs tapa Ulmaņa nerra iepriecinājums strādniekiem: «Jūs, mīlie draugi, rariet iet savās darba gaitās, jo valdība uzklausi jūsu bēdas un palīdzēs jums».

Kad «tautas vadonis» un viņa ministri uzstājas zemnieku sanāksmēs, tad runā par piemaksām, cietām cenām, eksportu, produkciju un citām praktiskām lietām, bet kad viņi uzstājas strādnieku sanāksmēs, tad zākā pagātni, nonicina dēmonokrātiju, sarunā visādas melības, neļūdzības un švaukstības, ceļ debesīs darbu un strādnieku, tikai par

**) Sk. piezīmi šīs nodaļas beigās, 68 epp.*

algām un citiem darba nosacījumiem izvairas runāt, ieteic sevi pašu un slavē fašistisko Latviju. Kādā savā runā ministrs-nerrs norāda strādniekiem: « 15. maija Latvija devusi strādniekiem daudz vairāk, nekā pirms 15. maija Latvija ». Vēsturiskā patiesība ir tā, ka demokrātiskā Latvija deva strādniecībai 8-st. darba dienu, apdrošināšanas likumu pret slimībām un nelaimes gadījumiem un politiskās tiesības pašiem par sevi brīvi lemt un brīvi paust savus uzskatus un gribu. 15. maija Latvija nostādīja strādniecību valsts aizgādībā un beztiesības stāvoklī, veicināja tās augošo izsūkšanu un pasliktināja viņas materiālo stāvokli.

RED. PIEZĪME : Tagad pagājuši jau arī 1937. g. un 1938. g. Ziemassvētki, bet no apdrošināšanas likuma ne vēsts.

Istu cirkus klauna triku fašisti izspēlēja ar strādnieku sociāliem likumiem 1938. g. aprīlī. Fašistu presē tika izbazunēts kāds 4. aprīļa likums par dzīves vakara fonda nodibināšanu ka «jauns svarīgs sociāls likums». Patiesībā «jaunais svarīgais likums» strādniekiem neko nedod, jo nekāda likuma par nodrošināšanu vecuma dienās vēl nav, bet zem tukšu solījumu maskas, atņem strādniekiem to, kas tiem vēl bija — samazināja valsts piemaksas slimo kasēm, tā pasliktinot slimo strādnieku ārstēšanu.

Tai pašā laikā tika izdots likums par pilsētu rūpniecības ierobežošanu, nosakot, ka neviens rūpniecības uzņēmums nedrīkst nodarbināt vairāk strādnieku, kā tas nodarbinājis starplaikā starp 1933. un 1936. g. 1. augustu. Ar to Ulmaņa «strādnieku valdība» pēc mīn. nerra aprēķiniem gribēja spaidu kārtā ar bada pūtagas palīdzību izdzīt kādus 20.000 Rīgas rūpniecības strādniekus pie pelēkiem baroniem, lai tie tur palīdzētu nosist laukstrādnieku algas.

Tādā pašā nolūkā katru vasaru tiek dots rīkojums rūpniekiem piešķirt saviem strādniekiem vasaras mēnešos bezmaksas atvaļinājumus, lai tie ar tukšu vēderu iet veselīgā lauku gaisā baudīt zaļumu priekus. Tādi, lūk, ir fašistu valdības jaunākie soļi «strādnieku stāvokļa uzlabošanā».

Fašistiskās Latvijas valsts vara un radītā saimniecība

15. maija apvērsums atbrīvoja Zeml. Sav-bas vadošās aprindas no izlīguma politikas, no nepieciešamības dalīties ar citām partijām Latvijas valsts «pīrāgā» un sakopoja viņu rokās visu valsts varu, sakopoja to bez kādiem noteikumiem. Zeml. Sav-bas lideri guva iespēju bez ierobežojumiem izlietāt pēc savas gribas valsts finansielus līdzekļus, valsts pārvaldes aparātu un iestādes, valsts bruņotus spēkus un iekšējās aizsardzības orgānus. 15. maija apvērsumā Zeml. Sav-bas vadošās aprindas ieguva varas pilnību, kas bija jāietver attiecīgā valsts formā, bija jāizveido attiecīga valsts iekārta. Zem-saviēši varēja palikt arī pie parlamentāriskās iekārtas, nodrošinot savām aprindām noteicošu pārsvaru vai piešķirot vienīgi tām pārstāvību Saeimā un parādot savu kurdzību un valsti zem savas firmas atklātas izkārtnes. Šādu ceļu gāja Renesanses laikā uzzeļošo Itālijas republiku lielgruntniecība un lielpilsonība, šo ceļu gāja arī V.-Europas lielgruntniecība un lielpilsonība liberālisma laikā, bet zemsaviešu aprindām parlamentāriskā iekārta viņu virskundzības nostiprināšanai bija nepieņemama:

« Vecā iekārta, vecais ietērps mums vairs nederēja. Tas bija jārauj gabalos un jārada jauns ietērps, lai mēs mazākais varēsim klausīt savas sirds balsij un strādāt tā, kā tā mums pavēl ».

Renesanse bija kapitālisma ausmas laiks, liberālisma laikmets bija augošā kapitālisma laiks, kad kapitālistiskā, saimnieciskā sistēma auga un plauka bez valsts pabalstiem un stingriem priekšrakstiem uzlaboja un cēla augšup tautas plašu slāņu materiālo stāvokli. Fašistiskā Latvija radusies kapitālisma rietā, kapitālisma pagrimšanas laikmetā, kad kapitālistiskā lauksaimniecība un rūpniecība var pastāvēt tikai zem valsts lielaš aizgādības un ar lieliem valsts

pabalstiem, apspiežot un noplicinot tautas masas. Ietvert Zemī. Savas aprindām savu virskundzību parlamentāriskā formā nozīmētu izcelt visas tautas priekšā pelēkā barona riebīgo kailumu i saimniecībā, i sociālā laukā, i kultūrā. Atlikās iet to pašu ceļu, ko savā laikā gāja saimnieciskā un kulturālā ziņā izkurtējušā muižniecība, proti: celt un izveidot patvaldības iekārtu, tās paspārnē vairoto, ievākt un patērēt savus bezdarba ienākumus un sagādāt valsts un pašvaldības iestādēs nodrošinātas vietas saviem radiem, dēliem un meitām. Šo pašu ceļu gāja lielgruntniecība un buržuāzija Itālijā un uzcēla Musolini patvaldību; šo pašu ceļu gāja attiecīgas šķiras Vācijā un uzcēla Hitlera patvaldību; šo pašu ceļu gāja arī Latvijas pelēkais barons un viņa dēļu brālis-lielpilsonība un uzcēla K. Ūlmaņa patvaldību, lai uzceltu un izveidotu savu bezdarba ienākumu valstību un tās nostiprināšanai uzceltu un citām šķirām uzspiestu savu gara valstību:

*« Mēs esam gribējuši radīt lielāku brīvību ne tikai savām rokām, bet arī garam, un rast tam piemērotus labākus ceļus. Tādu labāku ceļu mēs esam atraduši, pa to esam gājuši un iesim arī turpmāk uz priekšu ». *)*

Ja gribam fašistiskās valsts varai meklēt līdzību vēsturē un pie tam nesenā pagātnē, tad zināmā mērā to varam rast bij krievijas cariskajā patvaldībā. Kā citreiz tur, tā tagad Latvijā, valsts varas priekšgalā stāv neaprobežots valdnieks: cariskajā Krievijā — dzimtsmonarchs, fašistiskajā Latvijā — varas sagrābējs — « tautas vadonis ». Krievijā cars iecēla ministrus, tie — gubernātorus; gubernātori iecēla apriņķa priekšniekus, zemnieku lietu komisārus un apstiprināja vai iecēla amatā pilsētu galvas; zemnieku lietu komisāri apstiprināja vai iecēla amatā pagasta vecākos un pagastu valdes; Latvijā « tautas vadonis » iecēl lauku un pilsētu pašvaldību darbiniekus. Starpība tikai tā, ka cariskajā Krievijā pašvaldības baudīja lielāku patstāvību, nekā 15. maija Latvijā.

Cara patvaldība pielauda sabiedrisku iestāžu un biedrību priekšgalā tik politiski uzticamas personas; « tautas vadona » patvaldība pielaiz sabiedrisku iestāžu, sabiedriski-saimniecisku organizāciju, kultūru biedrību un sporta organizāciju priekšgalā tik savus uzticības vīrus. Patvaldnieciskajā Krievijā tās tumšākos reakcijas laikos nolīdzināja skolas, vēsturi, literatūru, iespaidoja presi un sabiedrības domu, pieļaujot atklātībā runāt un iztirzāt tikai to, kas iekļāvās carisma ideoloģijā; fašistiskajā Latvijā nolīdzina mācības iestādes, literatūru, vēsturi, nolīdzina presi un sabiedrības domu,

*) No K. Ūlmaņa runas 13. aug. 1934. g.

pieļaujot atklāti paust un sludināt to, kas iekļaujas fašisma ideoloģijā. Cariskā patvaldība viltoja sabiedrības domu ar tai piederīgu presi un savu ļaužu sarāksmēm; «tautas vadoņa» patvaldība, sabiedrības domā: viltošanai un savu uzskatu un domu pasaules izplatīšanai, neorganizējusi veselu sarežģītu mašīnēriju, kurā, kā zobriteņi cits citā, iekeras lakejiskā prese, radiofons, kino, sanāksmes, fašistiskās biedrības un pašvaldības. Cariskajā Krievijā izsekoja iedzīvotāju politisko neuzticamību un to paveica vesela armija spiegu un žandarmu; 15. maija Latvijā to pašu paveic daudzie policijas un politiskās pārvaldes darbinieki un viņu algotie un nealgotie aģenti. Cariskās patvaldības valstībā brīva doma, brīvais vārds un tam sekojošais darbs tika vajāts un sodīts; «tautas vadoņa» patvaldības valstī tas notiek vēl stiprākā un nesaudzīgākā mērā: «*Noziedznieks, kurš vērs savu darbību pret valsti... mūsu apstākļos nepelna saudzību*», — 15. maija varas virs min. Apsīts iespaids fašistiskās Latvijas «neatkarīgo tiesu».

Krievijas cars skaitījās savā varā neaprobežots, brīvs savos lēmumos un tomēr bija tikai muižniecības gribas izpildītājs, viņas interešu politikas izvedējs, fašistiskās Latvijas «tautas vadonis» skaitas tāpat savā varā neaprobežots, tāpat brīvs savos lēmumos, tomēr ir bijis un paliek tikai pelēkā barona aģents. Cariskā Krievijā uz muižniecības kundzības pamata nodibinājās īpaša galma kamarilja, kas saviem nolēkiem nekautrīgi izmantoja cara valdonību; 15. maija Latvijā uz pelēkā barona kundzības pamata radusies īpaša kliķe, kurās rīcību sedz prezidentu prezidenta vadonība. Ko Latvijas mantīgai pilsonībai nozīmē prezidents jeb «tautas vadonis» neaprobežotām pilnvarām, te Raiņa asais prāts saskatīja jau Satversmes Sapulcē, kad Zemn. Sav-ba mēģināja iedabūt satversmē valsts prezidenta iestādījumu lietām un plašām tiesībām:

«Vai pilsonība domā, ka prezidents būs no vienas viņas kliķes un šī kliķe caur to savus spēkus pavairo? Te mēs nonākam tādā sferā, kur nav vairs runa par valsts dzīvi, bet par privātu kliķi.»

Cariskajā Krievijā atbildīgākās un labāki atalgotās vietas pārvaldē, iestādēs, diplomātijā, armijā tika rezervētas muižniecības cilts piederīgiem; tas pats vērojams fašistiskajā Latvijā, kur dižciltīgo ģimeņu locekļu vietā stājas pelēkā barona un lielpilsonības dzimts locekļi. Cariskā patvaldība veda augstākās mācības iestādēs karu ar ķekšu un kalpotāju dēliem un meitām, fašistiskās Latvijas valsts vara ticis visādiem līdzekļiem aizkavēt savu ķekšu un ormaņu dēlu un meitu iekļūšanu augstākās mācības iestādēs, gan pagarinot mācības

laiku, gan paaugstinot mācības naudu, gan pielietājot vēl citādus līdzekļus. Patvaldnieciskajā Krievijā administratīvie izdevumi bija valsts «pirāga» gardākais kumoss; fašistiskajā Latvijā tas ir tāpat: savā manifestā 15. maija apvēršēji pasvītvoja, ka «valsts un pašvaldību budžeti pārspilēti», bet 3 gadu laikā, kamēr pastāv tagadējā iekārta, valsts budžets pieaudzis no Ls 139,5 uz Ls 183 milj. (1938. g. jau uz 190 milj. Attiecīgi auguši arī pašvaldību budžeti. *Red.*), lauku pašvaldību budžeti no Ls 12 milj. uz Ls 14 milj. un pilsētu pašvaldību budžeti no Ls 43 milj. uz Ls 47 milj., pie kam auguši stipri administratīvie izdevumi: pilsētu pašvaldībās tie auguši no Ls 5,691 milj. uz Ls 6,238 milj., lauku pašvaldībās no Ls 4,108 milj. uz Ls 5,084 milj., palielinot saviem krustdēliem algas un štatus; valstī jaunuzņemtu darbinieku kadru noalgošanai, valsts darbinieku izdevumi pieauguši par Ls 2 mlj. (vēlāk vēl vairāk. *Red.*). Fašistiskie darbinieki un līdzgaitnieki prasa labu atalgojumu un nedrošinātas vietas.

Carisms Krievijā bija patvaldība muižniecības izdevumā; fašisms Latvijā ir patvaldība pelēkā barona izdevumā. Krievijas iedzīvotāji zem patvaldības bija cara apakšnieki, ne paši sava likteņa lēmēji, vaists pilsoņi; Latvijas iedzīvotāji, zem «tautas vadoņa» vadonības, kļuvuši no valsts pilsoņiem, par K. Ulmaņa apakšniekiem, jo

*« tagad, kungi, ir cita kārtība un jūs nu neviens neesat aicināti politiku taisīt. Politiku taisa tie, kas zināmās vietās nostājušies vai ar vadoņa gribu vai ar vadoņa pavēli noteic politikas linijas. Jums, kungi, jāpilda tas, ko jums uzdod, ko jums nosaka ». *)*

Fašistiskajā Latvijā taisīt politiku, lemt par valsts lietām un rīkoties ar valsts finansēm ir tikai pelēkā barona pārstāvju privilēģija, ir tikai Ulmaņa un viņa kompanijas priekšrocība. Kā citreiz cariskās Krievijas padevīgie un vērdziskie apakšnieki apliecināja caram savu padevību un uzticību, tā tagad 15. maija Latvijas vērdziskie apakšnieki steidz izteikt «tautas vadonim» savu padevības un uzticības apliecinājumu. Cars uz Krievijas vēstures skatuves spēlēja divējādu lomu: muižniecībai pakalpīga gara lomu un tautai cara tētiņa lomu; Ulmanis uz Latvijas vēstures skatuves spēlē pelēkajam baronam sulainā lomu, Latvijas nācijai «tautas vadoņa» lomu.

Ir tomēr viena iestāde, ar ko fašistiskā Latvija atšķiras no cariskās Krievijas: šī iestāde ir kameras. Carisms tās nepazina un nebija spiests pazīt, jo nepiedzīvoja kapitālisma pagrimšanu, bet pieredzēja

*) *No mīn. A. Bērziņa runas pašvaldību darbiniekiem.*

augošo kapitalismu, kas no valsts varas neprasija sevišķu iejaukšanos saimnieciskā dzīvē un tās organizēšanu. Fašisms Latvijā radā kapitalisma rieta laikmetā, radās nolūkā kārtot un veidot saimnieciskās attiecības, kārtot un veidot tās tā, ka neaizskārtu kapitālistiskā privātīpašuma tiesības un nodrošinātu mantīgai pilsonībai, sevišķi nacionālai lielpilsonībai, laukos un pilsētās, bezdarba ienākumus.

Latvijas nacionālā mantīgā pilsonība resp. pelēkais barons izveda 15. maija apvērsumu savas virskundzības uzcelšanai valsts vadībā un pārvaldē; tagad šo varas pilnību izlietā savas saimnieciskās varas un virskundzības celšanai:

« Polītikai pieder virsvadība saimnieciskā laukā. Saimniecība izpilda to, ko politika prasa un tiek... Ko, kā un kas ražos, to nosaka politika, jo viņa ir iekarojusi savu rīcības brīvību. Tiem ļaudim, kam pieder politikas vadība vienā valstī, lai neviens neuzdrošinās pa kājām pīties, kad viņi taisa saimniecisko politiku un diktē samniecībai to, kas tai jādara. Tagad mums iespējams apzinīgi un skaidri veidot savu saimniecisko politiku ».

Te pelēkā barona aģents skaidri formulējis politikas un saimniecības attiecības 15. maija Latvijā: kam pieder virsvadība politikā, tam pieder virsvadība arī saimniecības laukā. Saimnieciskā politika, ko fašistiskās Latvijas valdība «apzinīgi un skaidri» veido, iziet uz to, lai «datvietis arī saimnieciski būtu kas savā zemē» un lai «datvieši tiktu pie vārda tur, kur tas viņiem pienākas». Šīs «datvietis», šie «datvieši» 15. maija Latvijā ir — kā to redzējām — pelēkais barons un viņa dvīņu brālis — lielpilsonis pilsētā. Nacionālās lielpilsonības virskundzība valstī nebūtu pilnīga, ja viņa neuzkundzētos arī saimniecības laukā, jo tikai te viņa var gūt pietiekošus materiālus līdzekļus sava sociālā stāvokļa celšanai. Šo aprindu, šo «datviešu» un šī «datvieša» saimnieciskās varas un sociālā stāvokļa celšanu lauksaimniecība, tirdzniecība un rūpniecība, sociālā laukā un kultūrā, «tautas vadonis» ar savu pavadoņību izved zem nacionālās politikas izkārtnes:

« Mums tagad ir pilnīgi noteikta nacionāla rūpniecības politika, nacionāla tirdzniecības politika, nacionāla sociālā politika, nacionāla lauksaimniecības politika, nacionāla skolas un kultūras politika ».

Nacionālās saimnieciskās politikas izvedējas ir jau 4 nodibinātās kameras: L. L. K., L. T. R. K., L. A. K., L. D. K. un 5. jaundibināmā Kultūras Kamera. Šīm iestādēm tagadējā Latvijā ir bez tam vēl cits uzdevums, proti: nostiprināt pastāvošās varas attiecības valstī, ierādīt katrai šķirai un grupai attiecīgu vietu fašistiskajā Latvijā. Pelēkais

barons un viņa dvīņu brālis, kas stāv savas varas augstumos un, par sevi saprotams, grib un tiecas šo stāvokli uzturēt mūžīgi. Tāds ir apjaušamais saturs Ulmaņa mūžīgajā Latvijā vai viņa frazē: « *Tevo mūžam dzīvot, Latvija!* »

15. maija Latvijas politika iziet celt un audzēt nacionālo lielpilsoņību, ne tik daudz veicinot viņas saimniecības tehniku, kā tieši veidojot viņas ienākumus. Šim nolīkam izveda lielu parādu dzēšanu lietzemniecībai un nacionālai lielpilsoņībai, nostabilizēja augstas ražoju cenu, uzceļot augstus miltu vaļņus, ievēdot kontingentus, un nesamērīgi ar pašizmaksu un pasaule tirgus cenām augstas cietas cenas, sevišķi tiem ražojumiem, kurus ražo lielsaimniecības; dārgi ražojumus uzpērk, dārgi pārdod iekšzemē, lēti izved uz ārzemēm, ciešot lielus zaudējumus; būvniecībā pielīdzina vecsaimniecības jaun-saimniecībām, izsniedzot arī pirmajām būvkokus par 20% takses ce-las un neatmaksājamus pabalstus par celtām ugunsdrošām ēkām, piegādā ķieģeļus un šifera plāksnes par puscenu un sedz veduma maksu (šo labumu izmanto galvenā kārtā lietzemniecība), ierīko tai smago auto un traktoru punktus, izdara piemaksas labierīcību celšanai, strādnieku koalģošanai, lauksaimniecības mašīnu un māks-līgu mēslu iegādei, dibina un atbalsta tautiskas monopolistiskas akci-ju sabiedrības tirdzniecībā un rūpniecībā, uzpērk cittautiešu rūpnie-cības uzņēmumus un nodod tos dižtautiešu akciju sabiedrībām; iz-pumpē no pasta krājkases noguldījumus, no dzīves atjaunošanas fonda ķīlu zīmes un kopā ar citām vērtībām izlietā tās nacionālās lielpilsoņības finansēšanai; pazeminot lata kursu, atsavina, par labu tai pašai lielpilsoņībai, noguldītājiem, daļu noguldījumu, strādniecī-bai daļu reālalgas; beidzot, sagraujot strādniecības cīņas organizācijas un politiskās tiesības, regulējot ar preču cenām darba algas, uzstājo-ties kā šķirējtiesnesis darba un kapitāla konfliktos, un piegādājot ārzemju lēto darba spēku, fašistiskā valsts vara stipri palielināja strādniecības izsūkšanu buržuāzijas virsvērtības vairošanai. Lai tādu «nacionālu» saimniecisku un sociālu politiku varētu vest, tad jākopo saimnieciski un finansiēli spēki, jāsagrauj visas tās biedrības, iestā-des un organizācijas, kurās pārstāvēja citu, ne izredzētu sociālu aprindu intereses; tad jāveido zināmā virzienā tautas masu gara un jūtu pasaule un jādibina īpaša Kultūras Kamera; tad jātur Latvijas nācija kapastāvokļa žņaugos, tad jādraud:

« *Lai zina, ka valdībai ir acis un ka tā savas acis tura valā, lai... neiedomājas, ka varēs kaut ko noslēpt, lai neviens arī neie-domājas, ka noslēps ko ar to, ka aizceļos viņi vai daži viņu drau-gi vai kalpi pāri par robežu. To visu zināt un ievērojāt »;**)

*) *No Ulmaņa runas Rēzeknē.*

tad jāatvaļina zemsaviešu aprindām patālāk stāvošā daļa augstākās virsniecības un tās vietā jāavansē savi ļaudis; citi virsnieki atkal jāpārceļ armijas uzticības nodrošināšanai tagadējam režīmam; tad jāpalielina izdevumi policijas uzturēšanai, politiskās pārvaldes un tās aģentu koalīgošanai. Iekšējās aizsardzības izdevumi 15. maija Latvijā auguši no Ls 8,5 milj. uz Ls 11,7 milj.; stipri auguši arī kara ministrijas izdevumi, no Ls 27 milj. uz Ls 52 milj.

Fašistiskās lielvalstis, kā Vācija un Itālija, savas lielgrundniecības un lielburžuāzijas interešu politikas veicināšanai, kopo valsts finansētos, saimnieciskos un militāros spēkus ekspanzijai uz ārieni, pret citār: zemēm un valstīm, lai iekārotu jaunus apgabalus un iegūtu jaunus tirgus; fašistiskā Latvija, kā maza valsts, nevar piekopt nekādu imperiālistisku politiku, viņa savas nacionālās lielpilsonības celšanai vērs savu ekspanziju uz iekšieni, pret savu darba tautu un cittautiešiem. Vadot un pakļaujot noteikumiem zemes saimniecību, tagadējie varas vīri iedomājas vedam plānveidīgu saimniecību. Ne saimniecība pati par sevi, bet gan tās politika ir plānveidīga tai ziņā, ka valdība kopo savās rokās saimnieciskus, finansēlus un sociālus spēkus un pakāpeniski, sistemātiski cenšas tos vadīt noteiktos un vēlamos virzienos, t. i. nacionālās buržuāzijas celšanai. Kaut kas no plānveidīgas saimniecības ronams Leskaidrā tieksmē līdzsvarot lauksaimniecību un rūpniecību, laukus un pilsētas. Kad 1935. g. sākumā nezināja, kas pasaules tirgū ņemtu pretim Latvijas bekonu un labību, tad fašistiskās valdošās aprindas sāka noģist iekšzemes tirgus nozīmi lauksaimniecības ražojumiem, izbeidza strādniecības jautājumā politiku, kas gribēja noliegt privātiem uzņēmumiem pieņemt no laukiem ienākušos strādniekus, sāka ciltāt un virzīt uz priekšu Kēguma spēktācijas celtnes jautājumu, lai sagādātu rūpniecībai lētu un drošu enerģijas avotu un padarītu to jo vairāk konkurences spējīgu. Fašistiski vadītā saimniecība tomēr nav plānveidīga tai ziņā, ka viņa nespēj novērst krīzes, saimnieciskus satricinājumus un sabrukumus, un nespēj to parākt, paliekot uz kapitālistiskā īpašuma bāzes, kas uzskata peļņu kā kapitālistiskās saimniecības dzinējspēku. Paņemot virsvērtības daļu un palielinot peļņas masu, stabilizējot tai pašā laikā nominal algas vai tās pazeminot, fašistiskā valsts vara gan sekmēja atplaukumu, bet reizē paasināja nesamērību starp produkcijas apjomu un masu pirktspējām, — nesamērību, kas drīzi vien izpaušies jaunā asā saimnieciskā krīzē, kad aizjūras zemēs pagādās labāka lauksaimniecības raža: tagadējais uzplaukums Latvijā ir celts uz pasaules tirgus, ne uz iekšzemes tirgus apjoma 1933. g. izveda ražojumus par Ls 81,5 milj., 1936. g. — par Ls 138,4 milj.

Fašistiskās Latvijas ideoloģija

Ikvienai sabiedrībai, ikvienai sociālai un politiskai iekārtai ir sava jēdzienu, domu un uzskatu pasaule, ir sava valdošā ideoloģija. Tā smadzenes uztver, garīgi izpauž sabiedrībā valdošas sociālas, saimnieciskas attiecības: « *Valdošas domas* — norāda K. Markss — *nav nekas cits, kā valdošu saimniecisku attiecību garīga izpausme, kā domās ietvērtas valdošas saimnieciskas attiecības* ». Tagadējā kapitālistiskajā iekārtā valdošas sociālas attiecības ir kapitāla un darba attiecības. Sabiedrība ieinteresēta nepārtrauktā, vienmērīgi plūstošā ražošanas procesā, kas nodrošina darbu un nepieciešamu lietošanas vērtību jeb mantu ražošanu. Pie tagadējās ražošanas līdzekļu attīstības, ražošanas procesu, kā darba procesu, ir iespējams noorganizēt un uzturēt, ieguldot kapitālu, t. i. uzkrātās materiālās vērtības. Bet uzņēmējs iegulda ražošanas procesā kapitālu, tā izvērtēšanai un peļņas gūšanai. Peļņa ir kapitālistiskās produkcijas dzinējspēks: aug peļņa — ražošana vērsas plašumā; peļņai samazinoties un izbeidzoties, ražošana sašaurinās un izbeidzas. Savā domu pasaulē buržuāzija var nostādīt un arī nostāda savas šķiras intereses par visas sabiedrības locekļu kopības interesēm. Šo mantīgās pilsonības domu gājienu pilsoniskā sabiedrība vispārina, uzskata par vienīgi pareizu un vispār derīgu; viņa uzskata peļņu par neaizskaramu, uzņēmēja kapitāla izvērtēšanas intereses aizplīvuro par visas tautas interesēm. Uz kapitālistiskās sabiedrības bāzes izaugušā valdošā ideoloģija pasludina kapitāla intereses par valsts, tautas, produkcijas un vispārības labumu. Kas kādai šaurai sociālai grupai noder un ir izdevīgi, to viņa tiecas vispārināt un ietvert skaļos vārdos; jo šaurāka ir sociālā grupa, jo skaļāka viņas interešu izkārtne.

Kad 1932.-1933. g. g. t. i. krīzes gados, peļņas uzturēšanai nosita aigas, cietām cenām ražojumiem apcirpa masu patērētāju un netiešiem nodokļiem masu nodokļu maksātāju, tad šādu savu rīcību vienotā pilsonība Saeimā nostādīja Latvijas nacionālās produkcijas, Latvijas nacionālās saimniecības interesēs. Toreiz jēdziens «nacionāls» ietvēra visas Latvijas lielpilsonības interese; Saeimā līdzās latvju lielpilsonībai tad sēdēja vācu, žīdu un krievu lielpilsonība, ar kuru

Zemn. Sav. ba veda kopīgu nacionālu politiku pret Latvijas strādniecību, toreiz jēdziens «nacionāls» izrietēja no jēdziena «nācija», ko sastāda visas Latvijas tautības. Tagad, pēc 15. maija apvērsuma, latvju lielpilsonībai sagrābjot varu savās rokās, jēdzieni «nacionāls», «valsts intereses», «tautas intereses» ir stipri sašaurinājušies un izpauž tikai latvju pelēkā barona un viņa dvīņu brāļa intereses; tagad jēdziens «nacionāls» izriet no latvju tautības jēdziena. Kad fašistiskās Latvijas varas vīri, viņas ideologi un literāti, runās, rakstos reklamē nacionālo politiku lauksaimniecībā, tirdzniecībā, rūpniecībā, kreditā, sociālā laukā un kultūras laukā, tad viņi vispārina un nostāda par nacionālu, par latvisku pelēkā barona interešu politiku, topošās nacionālās lielpilsonības interešu politiku. Nacionālais, latviskais plīvurs, skaļa nacionāla, latviska izkārtne nacionālai martīgai šķirai vajadzīga, lai ar 15. maija Latviju samierinātu latvju tautas masas un tāra varētu vieglāki iestāstīt, ka «*latvietis latvietim nevar būt ienaidnieks; latvietis latvietim var būt tikai draugs*»; ka «*jo stiprāka būs latviskā Latvija un tauta, jo stiprāks jutīsies strādnieks*». Ar tautību var viegli vazāt mazapzinīgas, pelēcīgas masas aiz deguna, ar tautību var viegli tautu uz laiku vadīt vēlamā virzienā... pretim pilnīgai pakļaušanai nacionālai lielpilsonībai.

Izvedot 15. maija apvērsumu, Zemn. Sav. vadošās aprindas izpildīja tik Zemgales pelēko baronu uzdevumu un izpildīja to nakts apvērsuma, savvērestības ceļā, balstoties uz armijas reakcionāro virniecību un aizsargu korpusu. Lai nepaceltos kāda roka par demokrātisko Latviju, lai strādnieku masas nevarētu sarīkot protestu, tad arestēja simtiem aktīvu socialdemokrātisku darbinieku, zemē ievada karastāvokli, uzstādīja kaujas gatavībā lielgabalus un ložmetējus, nōrīkoja brunotas patruļas. Šādos apstākļos uzsākt kādu akciju bez masu aktīva atbalsta bija grūti. Tomēr cīņa starp demokrātiju un fašismu ir tikai atlikta, bet ne uz visiem laikiem pazaudēta.

Brutālas varas ceļā Zemn. Sav. lideri izveda Zemgales lielsaimnieku gribu un šo gribu viltoja par «tautas gribu». 15. maija naktī notika tikai pašas tautas gribētais un cerētais» blēdīgi pauž «tautas vadonis», jo «pašas tautas gribēto un cerēto» apvērseji neuzdrošinājās nodot Latvijas tautai izlemšarā, neuzdrošinājās to nodot tautas nobalsošanā. Ulmaņa «tauta» haidās no īstas, nemaskotas tautas: pelēkā barona griba taču nav patiesās tautas griba.

Nolikvidējot 15. maija apvērsumā tautas pārstāvību, politiskās tiesības un brīvības, Zemn. Sav. vadošās personas ieguva iekšējo ticības brīvību, nebija vairs spiestas rēķināties ar citiem sociāliem veicajumiem un stāties ar tiem kādos izlīgumos, varēja savu gribu un politiku izvest 100-procentīgi. 15. maija Latvijā, pelēko baronu

noteicošās aprindas ieguva savām rokām un garam neaprobežotu brīvību uz citu sociālu šķiru un grupu rēķina. Zemē valda nebrīvība un apspiestība, bet pelēkais barons savā rīcībā un ideoloģijā bauda vislielāko brīvību; tamdēļ «lai dzīvo brīvā Latvija!» Tāds ir šī lozunga laikmetīgais saturs. Nekad nav tik daudz runāts un balamutēts par brīvību kā tagad! Nekad nav celts tik daudz brīvības pieminekļu, kā tagad. Daži prāto, ka šīs runas un pieminekļi veltīti mirušai tautas brīvībai; citi nerāda, ka tie veltīti pelēkā barona gara un roku brīvībai.

Lielzemniecības aprindas kļuvas zemē visspēcīgākās; viņas varēja un var līdzī savam «tautas vadonim» dibināti kļūst: «*Lai dzīvo Latvija, mūsu Latvija!*» 15. maija Latvija ir pelēkā barona Latvija. Tā paša pelēkā barona un viņa diviņu brāļa intereses izvērtušās par valsts interesēm; šo aprindu labklājība un vara stāv valsts gādības pirmā vietā. Darbs pelēkā barona saimniecībā, darbs viņa diviņu brāļa uzņēmumos, kļuvis par «valsts darbu»: «ikviens savā darbā, bet visi valsts darbā». «Katrs savu darbu strādājot, var justies, ka viņš strādā līdz valsts darbu». Ikvienu Latvijas pilsoni tagadējie varas nesēji aicina celt pelēkā barona un viņa diviņu brāļa valsti: «*Lai valsts un valstiskums stāv un paliek pirmā vietā, domās, vārdos un darbos*».

15. maija apvērsums nolikvidēja partijas, sakausēja Zemn. Sav-bu ar valsts varas organizāciju un uzcēla pelēkā barona politiskās vadības virskundzību Latvijā. Zemn. Sav. vadošās aprindas varēja izvest savu politiku, ne vairs kā partija, bet kā valsts vara un reklamēja savu valdību, kā «latviešu valdību», kā «nacionālo valdību», kas «stāv pāri dažādām sabiedriskām grupām un viņu atsevišķām interesēm, kurām visām jāpadodas valdības vadībai». 15. maija Latvijā pelēkais barons pāri dažādām sabiedriskām grupām uzcēla savu vadošo aprindu patvaldību, padarīja savas šķiras intereses valstī visvarenas un pakļāva tām citu sociālu grupu intereses: «*Mums vairs nava ne šķiru, ne plaisu šķiru starpā. Mums nava partiju valdībā un mums nava partiju valdības*». Ir tikai zemsaviešu valdība un tā ir neaprobežota: savā politikā viņa zina tikai vienu šķiru un zina to kā «tautu». 15. maija Latvijas ideoloģijā, vienā naktī pelēkais barons kļuva par «tautu», viņa valdība — par «valdību no tautas» un viņa vadonis — par «tautas vadoni» un «tautas gribas» paudēju: «Vadoņa griba — tautas griba» pauž Ulmaņa neris; «vadoņa ceļš — tautas ceļš» piebalso lakejiskās «Jaunākās Ziņas», vadoņa dzīve dzīvot tikai savai tautai, turpina tas pats Neris-ministrs. Visā šī švaukstīgā, melīgā

un liekulīgā ideoloģija ir plaša, daudziem liekačiem bagāts tīkls, tautas masu gara un dvēseles zvejošanai un to iekļaušanai fašistiskajā Latvijā.

Nolikvidējot politiskās partijas un nepakļaujamās sabiedriski-kulturālās organizācijas, iztīrot pašvaldības iestādes, sabiedrisku organizāciju un kulturālu biedrību pārvaldes orgānus no opozicionāriem elementiem, iznīcinot politiskās brīvības un ievedot kara stāvokli, izveidojot spiegošanas tīklu un policijas sodu sistēmu, apvēršēji panāca, ka pagaidām, uz laiku, nevarēja pacalties neviena organizēta protesta balss pret notikušām pārgrozībām un pastāvošo režimu. No vienas puses skatoties, tiešām var rasties iespaids, ka tautas masas samierinājušās ar 15. maija apvērsumu, ka zemē valda miers, satība un vienprātība. To klāsta savās runās tagadējie varas vīri; bet paši tam netic. «Šķiru cīņa izbeigta», «tautas vienotība nodibināta», bet kara stāvoklis tiek kārtīgi pagarināts. To atceļot mēneša laikā sagrautu un nojauktu, ko fašistiskā melība, liekulība un švaukstība cēlusi. *) Tamdēļ «vienota tauta» joprojām jātur kara stāvokļa žņaugos. Bet uz armijas durkļiem, uz aizsargu šautenēm un politiskās pārvaldes rungām ilgi nevar sēdēt; ir jātiecas pāraudzināt tautu, pārveidot viņas ideoloģiju un psihi tādā virzienā, ka ne piespiedu kārtā, bet ar laba prāta darbu cilvēks būtupadevīgs savam «tautas brālīm» — cīņautietim i dzīvē, i uzņēmuma, i politikā. Tas panākams, ja tauta domā to pašu domu, apziņas to pašu mērķi un iet to pašu ceļu, kas ir pelēkam baronam, jo «vienība ir viena doma, viens mērķis, viens ceļš». Tautas vienības celšanai aicina talkā baznīcu, skolu, presi, inteligenci, kuŗu uzdevums ieaudzēt tautā fašistisko ideoloģiju. No skolotājiem «tautas vadoņis» prasa, lai «viņi būtu visi vienas ideoloģijas, 15. maija ideoloģijas atzinēji, un ne tikai atzinēji, bet arī sludinātāji un mācītāji». Kuŗi no skolotājiem pasniedz vēsturi, tiem tā vēsture jāstiepj fašistiskās ideoloģijas Prokrusta gultā : vēstures skolotājiem «jāvadas no stingras, skaidras ideoloģijas». Kas no vēstures šīs ideoloģijas Prokrusta gultā neietilptu, tas jānokapā un jāatmet; kas no vēstures šīs ideoloģijas gultā paliktu krokains un saburzīts, tas ar ideoloģijas pletdzelzi jāizlīdzina un jānogludina. Vēsturei jāpalīdz pamatot un atbalstīt fašistisko ideoloģiju; šim nolūkam vēsture jāvilto tāpat, kā vilto tagadni. Melo, ka kara stāvokļa žņaugu dienu

*) *Lai tas tomēr nenotiktu, kara stāvokli formēli atceļot 1938. g. 15. februārī, viņa vietā Ulmaņa valdība izdeva drošības likumu, kas uztur spēkā visus kara stāvokļa noteikumus, ciliem vārdiem, pārvērš kara stāvokli par normālu stāvokli valstī. Red.*

vienprātība esot atbrīvošanas cīņu dienu vienprātība « 15. maijs *deva mums atkal vecu cīņu dienu vienprātību... un deva no jauna klāt, mums vēl nepieredzētu tautas vienību* » — melīgi pauž K. Ulmanis.

Seno cīņu dienu vienprātība bija izaugusi no naida, kas kvēloja latvju tautas masās gadu simtiem pret saviem apspiedējiem un kas iekvēlojās sevišķi pēc 1905. g.; viņa bija izaugusi no brīvas apzinātas gribas celt savu valsti, pie kam katrai sociālai šķirai un sabiedriskai grupai bija savi uzskati par valsti celšanas metodēm un ceļamās valst. veidojamo satversmi. Un jauncelta valstī katra socialā grupa un šķira varēja brīvi izpaust savu gribu un likumīgiem līdzekļiem cīnīties par šīs gribas realizēšanu (izņemot komunistisko kustību, kas no pilson. valsts varas un likuma arī demokrātijas laikā tika vājāta). Tagadējo dienu «vienprātība», ir kara stāvokļa žņaugu uzspīlēta vienprātība; tagadējā «nepieredzētā tautas vienība» — ir tautas gribas nebrīvība. Ja Ulmanis un viņa kompanija, varbūt, iedomājās pāraudzināt savas diktatūras laikā tautas masas tāpat, kā to panāca lielajā austrumu kaimiņu valstī, tad vēsture par to zobosies. Padomju Savienība varēja pāraudzināt tautas masas un uzcelt jaunu sociālu valsti, darbojoties sabiedriskās attīstības virzienā un radot sociālus pamatus tautas vienībai; bet 15. maija Latvija tiecas pagriezt sabiedriskās attīstības gaitu atpakaļ un celt tautas vienību šķiru sabiedrībā. Ja K. Ulmanis pastāvīgi dižojas, ka «mēs esam gājuši uz priekšu uz visas līnijas», tad fašistiskās Latvijas uz priekšu iešana ir līdzīga vēža atpakaļ-rāpulīgai gaitai: arī šis rāpulis, droši vien, iedomājas uz priekšu ejam, rāpojot atpakaļ.

Lai neseno pagātni ielocītu fašistiskajā ideoloģijā, tad jānoklusē, ka Zemn. Sav. vīri, tagadējie 15. maija «varoņi», vairīdamies savas tautas masas, gribēja celt latvisko Latviju» ar sveštautiešu karaspēku, un ka viņu līderis K. Ulmanis, tagadējais «tautas vadonis», 1918. g. beigās, noslēdza ar valsts vāciešiem līgumu par zemes un Latvijas pašvalstniecības piešķiršanu 40.000 vācu karavīriem, ja tie aizstāvētu Latvijas robežas pret Padomju sarkano armiju. Tad jānoliedz, ka K. Ulmanis 1919. g. pirmajos mēnešos veda ar fon der Golcu un Baltijas muižniecību sarunas par izlīgumu, kas varēja notikt tik uz latvju darba tautas tiesību un materiālās labklājības rēķina; ja šīs sarunas izjuka, tad ne aiz Ulmaņa vainas, jo dižciltīgie baroni gribēja vieni paši, bez pelēkā barona, valdīt Latvijā un izveda 16. aprīļa puči. Tad jānoklusē, ka «Ventas ērgļu» lidojums un ģen. Baloža kara gājiens, plecu pie pleca ar f. d. Golca dzelsdivīziju, atbrīvoja gan no sarkanajiem Kurzemi un Rīgu, un «debrīvoja» tās daudz ļaunāka ienaidnieka — melnā bruņinieka — rokās, kuŗi Kurzemē apšāva simtiem bezzemnieku,

progresīvu saimnieku, inteliģentu un Rīgā noslepkavoja tūkstošiem strādnieku. Tāda ir šīs Kurzemes un Rīgas «atbrīvošanas» bilance; *) bei tie simti un tūkstoši nebija zemsaviešu ļaudis, kuŗi jau toreiz pārāk labi sapratās ar landesvēru. Tad jānokusē, ka priekš latvju tautas svarīgās, izšķirošās Cēsu kaujās, Ulmaņa ģen. Balodis, tagadējais «tautas varonis», liedzās aktīvu dalību ņemt un ar savu brigādi, ne visai tālu no Cēsīm, iedzēma nogaidošu stāvokli, lai vēlāk pieslietos tai pusei, kas uzvarētu. Tad jānokusē, ka Satversmes Sapulcē tagadējie 15. maija «varoņi» uzstājās muižniecības interešu aizstāvju lomā, prasīja daļu latvju zemes atstāt baronu rokās un maksāt tiem atlīdzību par atsavināmo zemi, kas «ir mūsu zeme gadu tūkstošos», kā tagad Ubmanis izsakās. Tad jānokusē, ka Saeimā Zemn. Sav. ar Ulmani priekšgalā savas «nacionālās, daiļas un varenās Latvijas» politikas izvešanai, slēdza koalīcijas ar cittautiešu lielpilsoņību pret savas tautas demokrātiskiem slāņiem, jo «simtreiz labāki kopā iet ar cittautiešiem, nekā ar savas tautas kreisajiem». Šajos zemsaviešu lidera H. Celmiņa vārdos ir izteiktas Zemn. Sav. attiecības pret latvju darba tautu. 15. maija apvērsums ir tikai turpinājums tai nodevīgai politikai, ko pelēkā barona vadošās aprindas piekopa no valsts tapšanas laikiem, un piekopa to lielburžuāzijas interesēs. Pirms 15. maija apvērsuma Zemn. Sav. bija spiesta vest savu tautas masām nodevīgo politiku, kā partijas politiku, bet pēc 15. maija viņa to izved, kā «latviskas valdības», kā «nacionālās valdības» politiku.

Savā veidojumā un savā izpausmē, fašistiskās Latvijas valsts vara atgādina cariskās Krievijas valsts varu. Arī ideoloģija abām zemēm ir vienāda: cariskās Krievijas ideoloģija cars bija krieviskās zemes valdnieks un krieviskās valsts saimnieks; fašistiskās Latvijas ideoloģijā, «tautas vadonis» — «zemes valdnieks» un «valsts saimnieks». Cara ļaudis, «īstie krievu ļaudis», daudz runāja un balmutēja par valstiskumu, valsts interesēm un tautas interesēm, kuŗas bija galu galā muižniecības un lielburžuāzijas interese; arī «tautas vadoņa» ļaudis daudz runā un balamutē par valstiskumu, valsts un tautas interesēm, kuŗas galu galā ir pelēkā barona un nacionālās lielpilsoņības intereses. Cariskās Krievijas ideologi pauda: «Te latvisks gars, te Latvijas īpatnības!» Kā cariskajā Krievijā krievisks gars bija dižciltīgu muižnieku gars un Krievijas smaka — viņu smaka, tā fašistiskajā Latvijā «latvisks gars» ir pelēkā barona gars un «Latvijas īpat-

*) Par šiem dzelzdivīzijas nopelniem Kurzemes un Rīgas «atbrīvošanā» vācu nacionālsociālistiskā prese prasa vēl šodien, ne vairāk, ne mazāk, lai «neatkarīgā valsts» respektētu Ulmaņa slēgto līgumu par Latvijas kolonizēšanu ar vācu kareivjiem.

niļas» — viņa īpatnības. Cariskā Krievija aicināja stāvēt par caru, tēvzemi un pareizticību; fašistiskā Latvija aicina stāvēt par «tautas vadoņi», tēvzemi un baznīcu. Carisma pārstāvji sludināja nacionālu, krievisku politiku tirdzniecība, rūpniecība, skolā un kultūrā; tādu pašu nacionālo politiku, tikai latviskā izdevumā, sludina fašisma pārstāvji Latvijā. Vēsturiska apkārtnē, ģeogrāfiska vieta var mainīties, var mainīties arī sociālais sastāvs valdošām šķirām, bet viņu ideoloģija palikusi tā pati: garīgie, idejiskie līdzekļi tautas mulsināšanai un mānīšanai, i cariskajai Krievijai, i fašistiskajai Latvijai — vienī un tie paši, tāpat, kā valsts varas organizācija un izpausme. 15. maija Latvija ir maza kopija no cariskās Krievijas, pie kam tā kopija iznākusī slītāka par oriģinālu : cariskajā Krievijā varēja rast zināmu preses un rakstu brīvību un kādu nebūt pašvaldības patstāvību, kamēr fašistiskajā Latvijā no tā nevar būt ne vēsts. Bet par to šai sliktajā, mazajā kopijā, no citreizējās cariskās Krievijas pelēkais barons kļuvis par neaprobežotu valsts izmantotāju un saimnieku valstī, un ministrs — nērs var dižoties: «Tagad mēs esam kungi savā dzimtajā zemē un paši varam lemt par saviem likteņiem».

Katras šķiras ideoloģijas izveidošanā liela loma piekrīt viņas inteliģencei: tā uzveļ, formulē un izsaka domas un idejas, pie kurām attiecīgā šķira nonākusi vēstures gaitā. Kapitālisma pagrimsana sāšķobija kapitālistiskās iekārtas pamatus un apdraud buržuāzijas bezdarba ienākums. Kapitālists-uzņēmējs prasa tādu valsts iekārtu un, tāču valsts varu, kas viņam nodrošinātu peļņu, renti, dividendes un pat šos bezdarba ienākumus vairotu. Sava sociālā stāvokļa, savas labklājības celšanas interesēs uz strādniecības izsūkšanas rēķina, kapitālistisks uzņēmējs nespēj iedomāties un pieļaut kādu citu sabiedrisku iekārtu, un uzskata pastāvošo saimniecisko sistēmu par vienīgi fareizu un mūžīgu. Ja šī sistēma savos pamatos šķobas, tad tie jānostiprina un par sevi saprotams, jānostiprina tautas, vispārības un valsts interesēs. Arī pilsoniskā inteliģence, paliekot uz kapitālistiskās sistēmas bāzes, nespēj savās smadzenēs teorētiski pārvarēt tās pašas vēsturiski-sociālās robežas, kurām praksē netiek pāri kapitālists-uzņēmējs; arī viņa uzskata kapitālistisko iekārtu par mūžīgu un tās nostiprināšanu par valsts, tautas un vispārības interesēm. Pilsoniskā inteliģence — izsakās K. Markss — «teorētiski... nonāk pie tiem pašiem uzdevumiem un atrisinājumiem, kurp to praktiski trauc materiālās intereses un sabiedriskais stāvoklis». Materiālā labklājība un sabiedriskais stāvoklis prasa no pilsoniskiem inteliģentiem kļūt par lielpilsonības ideologiem un garīgiem aģentiem. Ar inteliģences palīdzību, kapitālam kalpojošās ideju sistēmas pārvalda presi, rakstniecību, sabiedrības domu un skolu, neizslēdzot pat vēlēšanu tiesības. Arī fašistiskajā

Latvijā, ar nacionālās pilsoniskās inteliģences palīdzību, latvju lauku un pilsētas lielpilsonībai kalpojošās ideju sistēmas pārvalda Latvijas augstskolu, mācības iestādes, presi, rakstniecību, sabiedrības domu, radiofonu un skatuvi.

Latvijas valsts deva latvju inteliģencei darbu un maizi, ko tā pirms kara bija spiesta meklēt svešumā. Valsts iestādēs un uzņēmumos atrada darbu prāva daļa inteliģences, bet pieprasītāju bija vairāk nekā vietu: daļa palika ārpusē. Nenodrošināts palika Latvijā literātu, mākslinieku un rakstnieku materiālais stāvoklis: sikas, mazas partijas nevarēja diez vai kādu algu maksāt saviem literātiem un žurnālistiem. Nacionālā pilsonība nevarēja izvirzīt labvēlus un pabalstītājus mākslai, jo viņa sastāvēja, galvenā kārtā, no vidus-šķirām, lielpilsonības bija maz, un tā pati bija pārāk ierousīga. Smagā saimnieciskā krīze pasliktināja literātu, mākslinieku un dzejnieku sociālo stāvokli, samazinot pieprasījumus pēc viņu ražojumiem un pakalpojumiem, un izsauca viņu aprindās idejas un gaidas pēc mesija. Tas nāca 15. maija apvērsumā. Par jaunās, fašistiskās Latvijas ideoloģiem kļuva tiklab Zemn. Sav. aprindām tuvu stāvošie inteliģentie, kā tā sauktā dēmoakratskā inteliģence, kas grupējās ap demcentru un ap « J. Z. », kuŗu redakcija, otrā dienā pēc apvērsuma, pasteidzās apliecināt savu lojalitāti:

« Drošību, ka jaunā kustība nāks par labu nevīs atsevišķām grupām un personām, bet visai latviešu tautai, dod tas, ka jaunās kustības priekšgalā atrodas tādas personas, kā Latvijas min. prez. K. Ulmanis, ģen. Balodis un M. Skujenieks ».

Demcentrists un 5-gadnieks Akurāters ņemās « J. Z. » lasītājiem iegalvot, ka

« jaunā iekārta nav šķiru iekārta. Neparēzi domāt, ka tā nāks par labu tikai zināmām grupām. Taisni darba tautai latviska Latvija — visvairāk nepieciešama ».

Par 15. maija apustuli top arī Nonācs: « 16. maija notikumiem ir pilnīga tiesība saukties pat tautas valdības spīdošo izpausmi ». Viens otrs pilsonisks inteliģents, varbūt, sapinās fašistiskās Latvijas idejiskā tīkla liekačos, bet vairums cerēja gūt saviem ražojumiem un darbiem lielāku atzinību, noņemšanu un labāku samaksu. Zīmīgi šai ziņā ir Akurātera norādījumi:

« Mēs no tagadējā laikmeta sagaidām nacionālas kultūras atdzimšanu, gara darbinieki ir jāatbalsta ne mazāk kā rūpnieki — materiālu vērtību ražotāji ».

Pilsoniskā inteliģence Akurātera personā, piedāvā savus pakalpojumus «nacionālās» kultūras celšanai, bet par to prasa pienācīgu atalgojumu, ne mazāku, kā rūpniekiem. Jāatzīst, ka 15. maija apvēr-

sēji šai ziņā neskopojas saviem literāriskiem lakejiem un saviem pakalpīgiem māksliniekiem: jo vairāk kāds literārisks ražojums un māksliniecisks veidojums iekļaujas fašistiskās Latvijas ideoloģijā, jo lielāks stalgojums, pie kam Virza, kā Ulmaņa galma dzejnieks un rakstnieks, saņem lauvas tiesu. Starp tagadējiem varas vīriem un literātiem ir nodibinājušās ciešas, mīlīgas attiecības: valdība sauc, prese atsaucas; tā izvērtusiēs par valdības presi; «tautas vadoris» un «tautas varonis» sumina un cildina savus pakalpīgos literātus un dzejniekus, tie atkal sumina un cildina savus patronus. Fašistiskajā Latvijā lakejiskie rakstnieki un dzejnieki, ir celti godā un materiālā labklājībā, rīko balles un jubilejas, kur skatāmi «bagātīgi dāvinājumi un balvas», dzirdami «makslinieciski priekšnesumi», ronami «dabs mielasts, salds miests», — var izbaudīt reiz to omulību, ko izbaudīja Gētes «Fausta» studenti Auerbacha pagrabā: « *mums omulīgi, kā 500 cūkām* ».

Kultūras pagrimšana

Pilsoniskā demokrātija nodrošināja valsts pilsoņiem vienlīdzību likuma priekšā, katram personas neaizskaramību, personas politisko un garīgo brīvību, kas izpaudās apziņas, runas un preses brīvības, pret ko, zināms, reakcionārā pilsonība jau ko paša sakuma veda neatlaidīgu cīņu; nedrošināja sociālām grupām un šķirām kolektīvo pašrolemšanos, kas izpaudās sapulču, biedrošanās un vēlēšanas tiesībās; pateicoties šīm brīvībām un tiesībām, nodrošināja cilvēcību. Demokrātijā strādniecība izveidojās no bezkultūras masas, par kultūras spēku, uzlaboja savus darba un dzīves nosacījumus, piespieda buržuāziju apvienot augstākas algas ar tehnikas un darba ražības paaugstināšanu, darba laika saīsināšanu ar darba intensivāciju, ievest aizsardzības līdzekļus pret nelaimes gadījumiem un uzlabot darba vietās higiēniskos apstākļus. Demokrātiskā valstī strādniecība panāca labāku skolas un veselības politiku un sociālas reformas, kuŗas nodrošināja slimības un nelaimes gadījumos. Demokrātijā strādniecība stādījās kopā un veidojās par patstāvīgu šķiru, īpatiem lieliem sociāliem mērķiem un ideāliem un īpatu kultūru, kuŗu sāka izkopt i sabiedriskā laukā i literatūrā un mākslā.

Pilsoniskā demokrātija radās ne aiz buržuāzijas labvēlības, bet izauga cīņā, ko strādniecība un mazpilsonība kopīgi veda pret feodālām un pusfeodālām valsts varām, kuŗas pārstāvēja lielgruntniecību un lielpilsonību. Pilsoniskā demokrātija iezīmē augstāko kultūras pakāpi kapitalistiskajā iekārtā, pakāpi, kuŗā kapitāls valda ne tikai politiskiem spaidiem, bet ar savu saimniecisko varu un ideoloģiskām sistēmām. Arī demokrātiskā Latvija ir tās darba tautas ilgstošu cīņu iznākums: šīs cīņas sākās un risinājās 1905. g. revolūcijā un noslēdzās Latvijas atbrīvošanas cīņas. Ir 1905. g., ir 1919-1920. g. g. Latvijas strādniecība un bezzemniecība gāja cīņā par demokrātisku republiku, par demokrātisku Latviju; ieročiem rokās padzina svešas varas, nolikvidēja baronu kundzību un savā cīņas gatavībā piespieda pēlēc baronu, resp. Zem. Sav. aprindas, negribot pieņemt demokrātisku satversmi, agrārreformu un sociālas reformas. Latvju tautas masu garam atbrīvošanas cīņās nav nekā kopēja ar 15. maija garu,

kas ir pelēkā barona un nacionālās lielpilsoņības gars: no darba tautas gara dzima demokrātiskā Latvija; no pelēkā barona un viņa dvīņu brāja gara dzima 15. maija Latvija.

Gadi gāja; demokrātija apslāpēja strādniecībā un topošā jaunzemniecībā revolūcionāru garu un aktivitāti; lūk šīs darba tautas pasivitātes dēļ zemsaviešu aprindām radās drosme, un smagās krīzes dēļ tā kļuva par neatliekamu prasību izvest apvērsumu, lai «tautu», t. i. pelēkā barona pārstāvību sakausētu ar valsts varu; viņa un tā dvīņu brāju labklājību un kundzību varētu celt kā valsts un tautas labklājību, godu un varu. Šādai «valstiskai» un «nacionālai» politikai, parlamentāriskā, demokrātiskā iekārta nederēja, tamdēļ tā bija jāatmet, jākopē vaj nu cariskās Krievijas, vaj Hitlera un Musolini fašisma diktatūras valsts varas celtnie un jāpiesavinās viņas ideoloģija; tamdēļ bija jānoliedz politiska brīve, lai aizkavētu tautas masām viņu sociālo atbrīvošanos, kurās nepieciešamību kapitālisma krīze bija izsaukusi un sociāldemokrātija formulējusi un propagandējusi. Pilsoniskā demokrātija nodrošināja sabiedrības locekļiem gan brīvību valstī, bet samnieciskā laukā neovērsa kalpību kapitālam; nodrošināja gan vienlīdzību likuma priekšā, bet atstāja nevienlīdzību sabiedriskajā dzīvē: nodrošināja tautai gan varu valstī, bet valdīja kapitāls. Novērst šīs pretrunas pilsoniskajā demokrātijā, ir sociālās demokrātijas, t. i. tās demokrātijas uzdevums, kas veidosies bezšķiru, sociālistiskajā sabiedrībā.

Personas politiskā un garīgā brīvība, kolektīva pašnolemšanās, ir lielas kultūras vērtības. Par tiesību un brīvību domāt un paust savu domu, sludināt savas idejas un vervēt tām piekritējus, lemt pašiem par savu likteni un pašiem to veidot—cilvēki gājuši uz sārta un moku sola, gājuši cietumā, trimdā un spaidu darbos; masas cīnījušās un kritušas uz barikādēm, tautas izeinījušas lielas revolūcijas. Kāda gan būtu zinātne, tehnika, māksla un civilizācija bez šīm tiesībām un brīvībām? Cilvēce aizvien vēl nebūtu pārrāvusi nabas saiti ar viduslaikiem. 15. maija apvērsums šīs brīvības un tiesības, šīs lielās kultūras vērtības iznīcināja un atstāja viduslaiku tiesību un brīvību, domāt un paust to domu, ko domā un pauž valdošās aprindas; darīt to sabiedrisko darbu, nosprauž tās pašas aprindas; sludināt tos ideālus un vervēt piekritējus tiem centieniem, kuŗi ir pastāvošās varas «ideāli» un centieni. Domāt un sludināt savu, ne 15. maija domu, ir noziegums, par ko vislabākā gadījumā draud daži mēneši cietuma vai naudas sods; rakstīt un drukāt vārdu, kas nav 15. maija vārds, ir nozliegums, par ko var dabūt pārmācības namu; sludināt savus, ne 15. maija ideālus, ir noziegums, par ko draud spaidu darbi. Kas demokrātiskās zemēs atļauts, par sevi saprotams, tas 15. maija Latvijā — noziegums.

Bija jārada nebrīvības nosacījumu un jāizveido vesela sodu sistēma, lai fašistiskās Latvijas melīgā doma, liekulīgās idejas, švaukstīgie centieni un pelēkā barona ideāli varētu izpausties. Lūk, šādai 15. maija Latvijas viduslaiku «brīvībai» dzied slavas dziesmas mūsu pilsoniskā intelīģence; dzied tās nevien «Br. Z.» un «Rīta» aprindas, bet arī mūsu augstskolas profesori, «J. Z.» vakardienas demokrāti un bijušie 5-gadnieki-pilsoņi. 15. maija apvērsumu āpsveic Latvijas augstskolas padome šādiem vārdiem: «Brīvs ir ceļš uz veselīgu attīstību un patiesu tautvaldību.»; prof. Tentelis skandina: «Latviskā Latvija cilā savu gara un dvēseles spārnus», un deklamē: «Eš, latvietis, esmu brīvs, brīva ir mana tauta, brīva mana valsts, mūsu Latvija». Prof. Auškapam, šim dieva meklētājam zinātn.ē, 15. maija apvērsums šķiet, kā saule: «15. maijs... latviešiem kā saule uzlēca». Nonācs jūtās ne visai brīvs demokratiskajā Latvijā, bet jūtas brīvs ulmaniskajā Latvijā: «Jaunajā stāvoklī pēc iespējas jājūtas brīvi, pie tam brīvības istajā nozīmē, nē viņas izķēmotā veidā, kā tas bija līdz šim». Visaugstāku gara lidojumu izdara dzejn. Akurāters: «Ir radīta nacionāla atmoda mūsu gara dzīvē». Lasot šādas vārsmas 15. maija apvērsumam, rodas šaubas, vai viņu autori ir jēl maz. 20. g. s. kultūras cilvēki. Viņi dzīvo gar šinī gadsimtenī, bet savā gara un dvēseles dzīvē palikuši atpakaļ, iestiguši miētpilsoniskās apkārtnes tradīcijās, aizspriedumos, uzskatos un šaurā dzīves lokā; lielas atziņas dabas zinātnēs un sabiedriskās zinātnēs ir gājušas viņiem secen, lielie politiskās kultūras ieguvumi palikuši viņiem sveši un nevajadzīgi. Viņi slēpj sevī to pašu miētpilsoņi, kas ronams Ulmaņa ministros, kuņiem kara stāvokļa žņaugos iespīlētā brīvība nav nekāda nebrīvība: min. V. Gulbim «kara stāvoklis godīgus cilvēkus nemaz netraucē»; min. Apsītim «godīgs pilsonis kara stāvoklī nemaz neizjūt». No ministru Gulbja un Apsīša mutes runā tas «godīgais pilsonis», kas savā garīgā apvārkšnī palicis aprobežots, sabiedriskās lietās un parādībās zina ne savu, bet cita domu, ne savu, bet cita spriedumu; savā sabiedriskā darbā un gaitā nekad nav bijis pats sev kungs, bef cita kalps; zinājis vienmēr pielāgoties tiem, kam tā vara rokās, ļai paši, varbūt, kļūtu par varas vīriem.

Lai idejiski un morāliski attaisnotu demokrātijas sagraušanu un vadonības uzcelšanu, tad apvērseji un viņu literāriskie lakeji vērs savus skatus atpakaļ, latvju tautas pagātnē, meklē tur paraugus un līdzības, liekulīgai un švaukstīgai tagadnei. Paraugu vadonībai bija patriarchālajā laikmētā: «Vadonības princīps visstīprākais bija patriarchālā, vecu latviešu saimnieka ģimenē» — pauž Ulmaņa nerris. Bet šis laiks bij vēl tik nesen un vecākiem cilvēkiem ļabi pazīstams, tamdēļ ne visai noderīgs vadonīgas, nebrīvas Latvijas «kultūras» un

ideoloģijas veidošanai. Skati bija jāvērs vēl daudz tālāk atpakaļ, bija jāvērs senatnē un pa senču tekām jāmeklē īstais «latviskais gars» un «latviskais vērtīgais». Turp «tautas vadonis» aicīra:

«Mēs patiesi tagad atgūvam savu pilno brīvību un griezīsimies atpakaļ uz vecām tekām, atpakaļ pie mūsu pirmām tekām, pie mūsu senču tekām, atkal atpakaļ uz mūsu tēvu un mātes tekām.»^{)}*

Senatnē tagadnes iedoma un fantāzija var brīvi lidot, 15. maija Latvijas ideologi var rast savu garu kā latvisku garu, pelēkā barona sabiedriskos ideālus kā latviskus ideālus un vadonību kā vienīgi pareizu valsts varas formu. Nu varēja runāt un rakstīt, ka demokrātiskās sadzīves formas esot svešas un pretīgas «latvju tautai»:

«Ja latvju tauta bija iekarojusi un atguvusi savu valsti, tad šai pašā valstī viņas dvēseli sāka kalt važās un uzspiest tai sadzīves formas, kas tai bija svešas un pretīgas.»^{)}*

Nu varēja senatnē brīvi meklēt vēsturiskas fabulas un tās pārstrādāt 15. maija ideoloģijas garā, ar izskaņu «par vadoni»; nu varēja klāstīt, ka dabas un sabiedrisku zinātņu lielās atziņas esot tik «sēnalas» samērā ar «latviski vērtīgo». Nu varēja nekautrīgi tālāk klāstīt, ka nevērtīgas sēnalas, politiskas teorijas un demokrātiskas doktrīnas žņaugušas «tautas», t. i. pelēkā barona dzīvo garu un izsaukušas tajā augošu pretības sajūtu:

«Gadu pēc gada auga iekšējais saspīlējums starp tautas dzīvo garu, kas gribēja izlausties uz āru, lai nodrošinātu savā latviskā mājā arī savu latvisko kārtību, no teoriju un formulu žņaugiem, kas apņēma tautas karsto dvēseli kā ar ledus garozu.»^{)}*

Nu varēja nekautrīgi attaisnot 15. maija apvērsumu:

«15. maijā šis saspīlējums izbeidzās, izbeidzās ar tautas mūžam veselīgā gara uzvaru... Rīts, kas ausa pēc 15. maija nakts, nesa jauna gaismu. Mēs pateicām: nav vairs svešu teoriju, nav vairs doktrīnu un formulu... ir tikai Latvija un latvju tauta.»^{)}*

Pēc 15. maija ir tikai pelēko baronu Latvija, ir tikai pelēko baronu tauta. Tai pašā Latvijā nav vairs jaunlaiku kultūras, bet ronama pusmežonība. Izejot no «latviskās» senatnes, no nodibinātās «patnējās latviski-nacionālās kārtības» viedokļa, 15. maija ideologi apkaņo pilsoniskā kultūrā nevis to, kas viņā morāliski nosodams, bet gar to, kas viņā cildens un progresīvs; apkaņo viņā nevis šķiru sabiedrību un

^{*)} No K. Ulmaņa runas 15. maijā 1936. g.

tajā pastāvošo izsūkšanu un apspiešanu, bet gan viņas atbrīvojošas iedarbības iestādījumus, t. i. politiskās tiesības un brīvības. 15. maija ideoloģija ir naidīga tautas masu emansipācijai, tautas masu sociālai atbrīvošanai; viņa sludina un propagandē vienotu tautu un tautas vienību, nevis lai iznīcinātu šķiras, bet lai uzturētu šķiru sabiedrību, kurā dažas sabiedriskas grupas dzīvo no bezdarba ienākumiem, dzīvo no citu sabiedrisku slāņu izmantošanas; lai uzturētu tagadējo kapitālistisko iekārtu, kurā ar savām iekšējām pretruņām rada smagus saimnieciskus satricinājumus, kas izmet strādniekus no ražošanas procesa, iegrūž tos postā un badā, kamēr tai pašā laikā valda ražojumu pārpilnība. Vienota tauta apvēršējiem un viņu domu biedriem ir pakļaušanās pelēkā barona vadībai un kundzībai, tautas vienība — iekļaušanās valdošās šķiras ideoloģijā. 15. maija garīgie pārstāvji sludina un izceļ autoritāras labklājības valsts ideālu, sludina un izceļ to pašu uz vadonības celto valsts ideālu, ko monarķistiskā Hohencollernu Vācija pasaules karā izvirzīja kā pretstatu Anglijas, Francijas un Am. Sav. Valst. pilsoniskajai dēmkratijai. Tas bija prūšu junkuru un vācu lielburžuāzijas sociālās kultūras ideāls, kas valdošām šķirām nodrošina iespēju pakļaut darba tautas masas savai aizgādībai. Tā tagad 15. maija domu, uzskatu un mērķu paudēji grib pakļaut Latvijas darba tautu pelēkā barona un viņa dvīņu brāļa aizgādībai.

15. maija Latvijā politiskā nekultūra dzemdēja garīgo nekultūru. Lai tautas gara un jūtu dzīvē uzceltu un nostiprinātu « īpatnējo latviski-nacionālo kārtību », tad vadonība sauca un aicināja talkā baznīcu, kas par samaksu vienmēr gatava kalpot tam, kam tā varu rokā. Cariskajā Krievijā Latvijas dažādu ticību baznīcas kalpoja carismam un muižniecībai: aizlūdza par caru un baroniem, sludināja tautas masām padevību un pazemību laicīgām varām, pieticību un pacietību pēc iespējas lielākas rentes un peļņas ražošanā muižniecībai un buržuāzijai, lielākas nodokļu nastas nešanā valstij. Baznīca vienmēr kalusi garīgas un dvēseliskas važas darba tautai un palīdzējusi laicīgām varām noturēt tautu paklausībā un padevībā; jo lielāka atpakaļrāpule un jo lielāka apspiedēja ir kāda valsts vara, jo repēciesamāks viņai baznīcas atbalsts. Tagad baznīca aicināta kalpot vadonībai, pelēkam baronam un liepilonībai; viņa aicināta kalpot vadoģebesu kungu, kas nodrošinātu varu zemes kuņģam-vadonim; viņa ir aicināta ieaudzēt atkal tautā reliģiskas padevības, pazemības, pieticības un pacietības jūtas, lai pelēkais barons gūtu to, kas viņam kā « atvietim » pienākas, proti: rente, peļņa un kundzība; lai viņa valsts sanemtu to, kas viņai, kā « atviskai valstij » pienākas, proti, nodokļi, kareivji un vara. 15. maija apvēršēji ierādījuši baznīcai valstī, sabiedrībā un privātā dzīvē atkal to vietu, kādu viņas ieņēma cariskajā

Krievijā. Baznīca un baznīckungs, ir kļuvuši neatņemamas sastāvdaļas valsts svinībās, sabiedriskos pasākumos un Ulmaņa apakšnieku privātā dzīvē. Mācības iestādēs baznīca atguvusi savu agrāko iespaidu un koteikšanu; ticības mācība tapusi obligāta un nodota baznīckungu izredzēto pasniedzēju rokās; skolās kultivē pātaru garu un skaita tos vismaz divreiz dienā tāpat, kā carisma laikos. Dievgalds, iesvētīšana, baznīcas kristības un laulības, kļuvušas 15. maija Latvijā, ja ne oficiāli obligātas, tad praksē nepieciešami iestādījumi ikvienam, kurš grib būt «godīgs pilsonis» un baudīt pelēkā barona un valsts varas uzticību un labvēlību. Pilnām tiesībām K. Ulmanis var plātīties: «*Baznīca atkal ieņem savu vietu dzīvē*». Un šī baznīca nav evaņģēliski-luterņu baznīca vien, bet arī pareizticīgo un katoļu baznīcas. Fašistiskās Latvijas valsts vara grib saistīt pie sevis visas ticību baznīcas vienādā mērā un solas par visām vienādi rūpēties. «*Mēs stiprināsim visas ticības, arī katoļu ticību*», vēsta «*daugas vadonis*», un valsts kases līdzekļiem ceļ un uztur katoļu baznīcai katedri teoloģijas fakultātē Latvijas augstskolā. Šis katēdris ir tā maksa, ar ko K. Ulmanis pērk augstākās katoļu garīdzniecības labvēlību; tādā pašā ceļā viņš pērk augstākās pareizticīgo garīdzniecības labvēlību.

Skolās fašisms dabas un tehniskās zinātnēs atzīst dabaszinātnisko domāšanu, kas dabā nerod nekā pārdabiska, skata parādību, kopsakarību un likumību, izreķina patērētās enerģijas un gūtā darba samērību, bet sabiedriskās zinātnēs noraida zinātnisku domāšanu un tās vietā izvirza vēstures un sadzīves izpratni jūtām un dzinām, kas noliedz sabiedriskās parādības likumību un vietu ierāda lieliem vīriem un vadoņiem. Technikā pielietā dabas zinātņu sasniegumus, bet politikā izmanto tautas masu dziņas, tumšas izjūtas, aizspriedumus, mānticību un kultivē tos savas varas celšanai un nostiprināšanai. Tā tas ir fašistiskajā Itālijā, nacionālsociālistiskajā Vācijā, tā tas ir «latviskajā Latvijā». Arī te latvju pelēkā barona un nacionālās lielpilsonības sociālās un politiskās varas celšanai apelē pie latvju tautas latvietības izjūtas: spekulējot uz tautas masu mazapziņu, švaukstīgām, liekulīgām un melīgām frazēm par tautu, tautību un valsti, mulsina un muļķo tās; izmantojot darba tautā dzimtsbūtības ieaudzētas pieticības un pacietības jūtas, valdošās aprindas nekautras izdzīt aizvien lielāku virsvērtību un par desmitiem miljoniem latu virsvērtības pieauguma atnest strādniecībai mazvērtīgas goda zīmes diplomus, pulksteņus un citus tamlīdzīgus sīkumus. Tās ir druskas no bagātīgā galda, ko darba cilvēks klāj 15. maija Latvijā fašistiskām aprindām. Izmantojot tautā tradicionālo mānticību, kultivē, to no jauna, lai ar debesu kunga palīdzību gūtu tautas masās spēka un stipruma balstus celtai vadoņa un pelēkā barona varai, jo «*valdība*

red: ticībā un baznīcas apmeklējumā lielu spēku un stiprumu » --
pauz K. Ulmanis.

Dabas zinātnes savās lielās atziņās izdzinušas pasaules visumā-
kosmosā pārdabiskas varas. Keplera un Kopernika atziņa par sauli
kā centru mūsu saules sistēmā un zemes griešanos ap savu asi un ap
sauli, Ņutona debesu ķermeņu kustības likumi, izdzina dievību no
pasaules centra; Lamarka un Darvina evolūcijas mācība sagrāva
mānticību pasaules tapšanas un veidošanās procesā; Meiera un Helm-
holca enerģijas nezūdamības likums izdzēsa pārdabiskus spēkus dabas
spēku sarakstā; jaunlaiku fizikas tiešie atklājumi un atziņas paver
mums ieskatu neredzamā, nedzirdamā pasaulē, rāda mums visu kus-
tību, pārvar pretības starp enerģiju un matēriju, starp masu un sta-
rējumu un starp ķīmiskiem elementiem. Šis lielās atziņas uzmet reālu
grieznu par kosmosu, rāda mums lietas pašas par sevi un noraida
tradicionālo mānticību, ko audzē baznīca.

Jaunlaiku sabiedriskā zinātne — marksisms noraida mānticību
sabiedriskās parādībās, formulē šeit valdošus likumus, māca izprast
sabiedriskas attīstības virzienus un vēstures procesu, kurā kā rotei-
cošas varas darbojas nevis varoņi un vadoni, bet sociāli spēki. Patī
vēsture izvēršas par šķiru cīņu un sabiedrisku spēku vēsturi. Un šķiru
cīņa, ko mantīgās, valdošās šķiras ved augšgalā, nožņaudzot šķiru
cīņu apakšā, tautas masās, ved atpakaļ uz regresu un uz leju, uz
tautas un valsts bojāeju. Nemantīgo, apspiesto, ražošanas procesā
nepieciešamo šķiru cīņa ved uz priekšu, uz progresu, uz augšu, uz
tautas un valsts stiprumu. «*Šķiru cīņa* — izsakās Marks — *ir vēstu-
res lokomotīve* » Tā šķiru cīņa, ko tagad fašistiskajā Latvijā ved
pelēkais barons un viņa dvīņu brālis, ved Latviju un latvju tautu ne
uz priekšu, bet atpakaļ, ne uz progresu, bet uz regresu.

Lielas dabaszinātniskas atziņas sagrāva kosmosa izpratnē tradi-
cionālo mānticību; tā guva paspārni valdošās atpakaļrāpīgās šķirās,
kuras tiecas ar reliģijas un baznīcas palīdzību atkal viņu uzcelt. Lielas
sabiedriskas atziņas atklāja sabiedriskas attīstīgas gaitas likumus,
radīja vēsturi un izdzina no vēstures vadonību, bet fašisms, ar dziņu
un mānticības kultu ceršas to atkal ievest. Garīgā dzīvē 15. maija
Latvijas varas vīri, kā īsti pelēko baronu pārstāvji, cel tumsonību,
kas plūst baznīcā un skolā, plūst pa radio valstī un zemē, plūst lite-
ratūrā un presē, kas pārdrukā veselus sprediķus, kuŗos lasām, ne
vairā ne mazāk, kā «*sātāns ir kritis enģelis un viņa daļa ir uguns-
zauķi, kur būs arī visi viņa piekritēji* »,*) un ievieto ievadrakstus, ku-
ri nobeidzas vārdiem:

*) «*J. Z.* », Nr. 243 no 24. okt. 1936.

*Kas dievu lūdz, tam debess atvērta
 Un dzīvē gaīsmā lej.
 Dievs svētī to un stāv tam klātu,
 Kas viņu lūdz ar bērna prātu,
 Dievs paklausā! »**)*

Lasot šādus sprediķus un ievadrakstus, gars negribot pārceļas tēvtēvu laikos, kad baronu baznīckungi biedēja latviešu tautu ar elles mokām un zobu klabēšanu, lai uzturētu viņā paklausību un padevību zemes kungiem, un aicināja tautu krist ceļos un izlūgties. Dieva žēlastību un svētību savam darbam, tā kā tas pāri rentei un peļņai barona labā, atlicinātu ko nebūt paša darba darītājam. Lūdz Dievu un strādā! — tāds bija dižciltīgo baronu ideoloģijas leitmotīvs darba tautai, un tāds tas palicis arī pelēko baronu domu pasaulē. 15. maija Latvijas baznīckungi ne sliktāki izpilda savu amatu, kā mūžniecības varas laika baznīckungi. Ir tomēr viena starpība: pagātnē tradicionālo mānticība tiek izvazāta pa visu zemi un valsti. Fašistiskajā Latvijā tumsonības mucai ir spunde izrauta. Šo tumsonīgo gara dzīvi ministrs-bērns sludina kā «garīgās kultūras augstumus»; Ulmaņa informācijas un propagandas vadītājs Mežraups reklamē kā «garīgu m. p. eriju» (var redzēt, vīrs sava uzdevuma augstumos!); «J. Z.» redakcija sumina par — «grandiozu tautas gaismas pils celtni».

Ko fašistiskā Latvija un viņas vadonis ceļ sociālā laukā, politikā un garīgā dzīvē, tas, varbūt, no «datviskas» *senatnes* viedokļa ir progress un kultūra, bet ko *tagadnes* kultūras augstumiem skatoties — tā ir nekultūra sociālā laukā, nekultūra politikā un nekultūra gara dzīvē. Šo «datvisko» nekultūru nevar segt ne draudzīgais aicinājums, ne Uzvaras parks, ne «monumentālās» celtnes; nevar aizplīvurot ne senlatviešu sērstības un tautiskie vakari, ne latvisks dzīves stils un latviski ornamentī, ne tautiski gērbi un tautisks miezīts. Nekultūru var zeltīt un rotāt kā grib, bet nekultūra paliek nekultūra. Jauna, uz priekšu un uz augšu vedoša kultūra kapitālisma pagrimšanas laikmetā var dzimt tikai no strādniecības un tai tuvu stāvošām sociālām grupām. Ja Latvijas strādniecība un tai tuvu stāvošā darba zemniecība nerādīs sevi un neizvirzīs spēku 15. maija Latvijas pārvarēšanai, tad varam rakstīt «morituri» **) i Latvijas valstij i latvju tautai, jo

« mēs, kā valsts — norāda Rainis — varam pastāvēt tikai tad, ja mēs esam kulturēla valsts un kulturēla valsts mēs varam būt tikai tad, ja mēs esam dēmonkratiska valsts ».

Tikai dzīvē augoša tauta spēj atraisīt gara un dvēselas spēkus.

*) « J. Z. » Nr. 52 no 3. marta 1936. g.

**) Nāvei nolemtie.

kapī nodrošina, sevišķi mazām tautām, dzīvotspēju starp lietām tautām Prof. Auškaps gan māca, ka «dēмократisms ir spēka un vara izkļiedēšana», bet pasaules karā demokrātiskās valstis sakāva vadonīgās, patvaldnieciskās un puspatvaldnieciskās valstis. Mūsu pilsonībai spēcīga šķiet tā valsts, kurās vara spaidu kārtā pakļauj savai gribai nāciju. Šo pilsonības viedokli labi raksturo Rainis Satv. Sapulcē: pilsonība «ir tādos uzskatos, ka valsts būs stipra tikai ar stipras dūres vīru».

«Nacionālā Latvija katram dos taisnību» — sola «vadonis» un var solīt tikai to taisnību, ko atzīst 15. maija Latvijas valsts vara: «ir tikai viena taisnība, kas izriet no valsts autoritātes» — paskaidro Ulmaņa nerrs. Un šī taisnība ir to aprindu taisnība, kuru uzdevumā izveda 15. maija apvērsumu un ceļ fašistisko Latviju; tā ir pelēko baronu un viņu dvīņu brāļu taisnība. Lai šo «nacionālo» taisnību napārprastu, tad ministrs-nerrs steidzās norādīt, ka zem tās neesot jāsaprot «utopiskās vienlīdzības ideja», jo «nekad pasaulē nav bijusi un nebūs starp visiem vienlīdzība». Bet 170 milj. lielā Padomju Republikā sabiedrība nedalas vairs šķirās, kapitālistos un strādniekos; tur pastāv bezšķiru sabiedrība, pateicoties privātīpašuma atcelšanai uz ražošanas līdzekļiem, un tā dienu no dienas atgādina pasaulei, ka sociālās vienlīdzības ideja-dzīvē ir izvedama. Ulmaņa nerram nacionāla vienlīdzība ir tikai «savstarpējas cieņas un uzticības jautājums», kura vārdā Ulmanis un kompanija ceļ uz 75% latvietības zemes nacionālā pelēkā barona un nacionālās lielpilsonības kundzību visās dzīves nozarēs; sociālās taisnības vārdā ceļ šo aprindu saimniecisko kundzību ar pieaugošo virsvērtību uz strādniecības rēķina, ar cietām cenām un piemaksām uz mazpilsonības un darba zemniecības, kā masu patērētāju un letiešo nodokļu maksātāju rēķina. «Polītiskās taisnības» vārdā pastāvošā vara teicas ievērojam vienlīdzību likuma priekšā, bet praksē tiesl. min. Apsīts prasa no tiesas iekļaušanos 15. maija Latvijā:

«Neatkarību un patstāvību nedrīkst greizi saprast, jo nedrīkst būt, ka tiesnesim varētu palikt tāli un sveši tie mērķi un centieni, kādus spraudis mūsu dzīves reformātors—tautas vadonis un tas lielais vienošanas darbs, ko viņš veic.»

15. maija Latvijas «neatkarīgā tiesa» šo ministra norādījumu piepilda savos spriedumos: par vieniem un tiem pašiem noziegumiem nacionālsocialisti līdz tiesas zālei lenonāk un tiek cauri ar dažiem mēnešiem aresta, bet socialisti un komūnisti — gadus pārmācības nama vai spaidu darbos.

Savā 15. maija Latvijā pelēkais barons, viņa aģents K. Ulmanis un pilsoniskā inteliģence, varēja parādīt un parāda visā pilnībā un

kailumā savu garīgo un ētisko būtņi, savus sociālos ideālus un ceļus uz tiem. Viņi pauž garīgu tukšumu, ko aizplīvuro ar švaukstību, melību un liekulību; viņu sociālais ideāls-uzsēdināt Latvijas darba tautai uz muguras nacionālo pelēko baronu un viņa dvīņu brāļi; viņu ceļš šī sociālā mērķa sasniegšanai — tumsonības kultivēšana un nebrīve, kas savukārt sekmē līdelību, mēlnesību un nodevību, sekmē tos pašus netikumus, kurus savā laikā sekmēja baronu vara un carisms. Švaukstību, melību un liekulību pa Latvijas ārēm un pilsētām izvazā te radiofons, te prese, kas kļuvusi par valdības presi; 15. maija literāti un žurnālisti izvērtušies par Ulmaņa idejiskiem lakejiem. Visai šai fašistiskās Latvijas nekultūras celtnei sargu vietās stāv aizsargi, šie pelēkie baronu dēļi un tiem radniecīgi gari. «Aizsargi—lietājot K. Ulmaņa izteicinu—īsti vīri savās vietās»; «die lauku kultūras cēlāji», jo viņi ir tradicionālas māņticības un nebrīvības cēlāji un sargi: «Aizsargi — pauž «vadonis» — būs līdz galam šīs jaunās dzīves sargātāji... tā ir droša ķīļa, ka jaunais saturs, ko atnesa 15. un 16. maijs nekad vairs nebeigsies».

Fašistiskās kultūras, t. i. nekultūras celšanai 20. gadu simtenī, fašistiski noskaņotām aprindām vajadzīgi cilvēki, kuri nekautrīgi līdzekļu izvēlē, gatavi mīt, kājām tautas tiesības un brīvības, izvarot un viltot tautas gribu un, ja vajadzīgs, pat likumiem pāri iet. Tādi apņēmīgi un uzņēmīgi vīri radās lielgruntniecībai un lielburžuāzijai Itālijā un Vācijā, tādi vīri radās arī Latvijas pelēkajam baronam un dzimstošai tautiskai lielpilsonībai. Ko Itālijā Musolini izveda ar saviem melnkrekļiem, Vācijā Hitlers — ar saviem brūnkrekļiem, to Latvijā Ulmanis un kompānija ar saviem zaļpelēkajiem. Viņi domājās esam lieli vīri, lieli gari un veicam dzižus, vēsturiskus darbus, tāpat, kā senajā Grieķijā Herostrats, nodedzinot dievietas Diānas templi, iedomājās darām vēsturisku darbu un tiešām iegāja vēsturē, kā cilvēks, kas pastrādā lielu noziegumu, lai tiktu slavens. Arī 15. maija varonī un viņu ideologi dižojas ar savu noziegumu pret Latvijas nāciju. «Latvietis—pauž Ulmaņa darba biedris M. Skujenieks—ja ko grib, spēj panākt. Tāpēc latvietim ir iemesls būt pašlepnam un apzinīgam.» «Tautas vadonis» aicīra : «Būsim pašapzinīgi, lepni uz to, ko tagad darām». Prof. Tentelis piebalso: «Esiet paši lepni uz to, ka esiet latvieši!» Viņi lepojas ar savu 15. maija noziegumu, viņi jūtas lieli par savu nekultūru, ko tie tagad cel, un grib lai arī latvju tauta justos liela 15. maija Latvija. «Tas nav mans draugs, kas saka, ka latviešu tauta ir maza tauta un Latvijas valsts ir maza valsts; tagad pienācis laiks celt galvu augšā» — sludina K. Ulmanis.

Bet Rainis vēl nav miris, ir atstājis mums vēstījumu: «Mēs esam mazi, bet mēs varam būt lieli, ja mēs esam kulturēli». Apvērsēji grib

būt lieli ar savu nekultūru, bet Rainis vēsta latvju tautai būt lielai ar savu kultūru. Zviedri, norvēģi, dāņi un somi ir mazas tautas, bet lielas ar savu kultūru — ir lielas kultūrtautas; Zviedrija, Norvēģija, Dānija un Somija ir mazas valstis, bet lielas ar savu kultūru — ir lielas kultūrvalstis. Šīs tautas un valstis ir demokrātiskas visplašākā nozīmē. Ja šīs augstās kultūras tautās un valstīs sociālistiskās partijas kopo ap sevi 40-52% vēlētāju masas, tad tā nav nejaušība, jo augstās kultūras ceļš ved uz sociālismu.

15. maija režīma likvidācija

Tas jaunais laiks, kas gaidās trīs, tas nenāks, ja ļaudis to nevedīs. Tikai cilvēki, kam nav nākotnes, sēro pēc pagātnes. Latvju darba tauta atrodas uz dzīvākā satiksmes ceļa starp Eiropas Rietumiem un Austrumiem, viņai šī nākotne ir, ja vien turpmākos vēsturiskos notikumos viņa neļausies sevi nobīdīt pie malas. Lai pēdējais nenotiktu vispirms, jāatjauno tiesības līdzrunāt un līdzlemt valsts dzīvē. Jālikvidē 15. maija pelēkā barona nodibinātā un viņa dvīņu brāļa diktatūra un janodrošinās pret taml. diktatūras mēģinājumiem nākotnē, attiecīgi pārkārtojot valsts politisko, saimniecisko, kulturālo un sociālo uzbūvi.

Izvirzot tēzi par demokrātijas atjaunošanu tautas aizstāvēšanai pret Ulmaņa diktatūru, varam būt pārliecināti, ka vislielākais tautas vairums tagad, pēc 4 diktatūras gadiem, sāk apzināties, ko ar 15. maija apvērsumu latvju darba tauta visplašākā nozīmē zaudējusi. Tā turpināties tas ilgāk vairs nevar — skan no visām pusēm. Bet tiklīdz nebākam pie jautājuma, kā tagadējo neciešamo stāvokli izbeigt, tad domas jau stipri dalās. Vairums, lai attaisnotu savu pasivitāti, cenšas sevi mierināt ar cerēšanu, ka tā lieta, t. i. diktatūra, izbeigsies drīz vien pati no sevis, aprūkstot valsts rezervēm piemaksu un pabalstu politikas turpināšanai. Ir jau pareizi, ka šī politika iztukšojusi valsts citreizejo 100 milj. latu lielo rezerves fondu tiktāl, ka pats šis fonds bij jāpārdēvē no rezerves fonda par kredīta (parādu) fondu. Arī pārējie Saeimas laikā uzkrātie fondi, piem. labības u. c. no Ulmaņa tā puslīdz iztukšoti. Starp citu, likvidējot nodokļu parādus resp. pirms 15. maija uzkrāto nodokļu fondu, tagadējais režīms paspējis nevien to izsmelt, bet pat saņemt avansus uz nākošiem maksājumiem, pārceļot tiešo nodokļu maksāšanas laiku par vienu gadu uz priekšu. Ievērojami paspējis ciest dzīves atjaunošanas fonds.

Izsīkstot valsts līdzekļiem, piemaksas un pabalsti būtu jāizbeidz. Valsts vadība, kura laikus nav parūpējusies izmantot šīs rezerves, devu vietā, tautas saimniecības pārārtošanai uz racionālākiem pamatiem, atrastos pie sasistas siles ar plašu tautas nemiera vilni aizmugurē. Viss tas tā jau būtu, ja vien atlikušais dzīves atjaunošanas

fonds, zelta un valutas un citas valsts rezerves, kur zaļais zelts neieņem pēdējo vietu, nedotu «vadamim» iespēju vēl dažu labu gadīņu turpināt valsts izsaimniekošanu pēc līdzšinējā parauga. Kur tad vēl iespēja līdzekļu sagādāšanai iekļāt valsts ienākumu avotus, pēc Ķīnas parauga, ārzemniekiem. Uz šādu varbūtību norādījis pats Ulmanis jau agrāk savos rakstos. Neatkarīgi no šīm iespējamībām, diktatūras rīcībā ir arī vēl citas rezerves, ar kuru palīdzību turpināt līdzšinējo politiku. Bez strādniekiem, no kuriem būs pagrūti vairs ko izspiest un Ulmaņa dižpilsonības, kuras labā 15. maija režīms nodibināts, Latvijā ir vēl citas aprindas kuras «vadoņa» acīs, kā izmantošanas objekti, pietiekoši noderīgas. Šo aprindu privātās rezerves, ne tikai tās, kas noguldītas kredītiestādēs, pastāvošā iekārta prot un prātis izmantot savas varas stiprināšanai un uzturēšanai. Doma, ka ar valsts rezervu drīzu izsīkšanu 15. maija diktatūras režīms pats no sevis sabruks, kā nereāla, jāatmet. Ar valsts rezervu izsaimniekošanu pastiprināsies tautas masu izmantošana, kas eventueli varētu paātrināt sabrukumu Iniciatīvei tagadējā režīma likvidācijai jānāk no citurienes.

Ir cilvēki, kuri 15. maija režīma galu gaida (atkal gaida!) no kara, kas pēc viņu pārliecības izcelsies jau tuvākā nākotnē. Ari mūsu pārliecība, ka jaunu pasaules karu Eiropā, ja kas varētu novērst, tad tikai tautas revolūcijas draudi fašistiskās lielvalstīs, kuŗas gatavo karu. Vai kaŗš būs jau tuvākā nākotnē, vai vēlāk, par to domas var dalīties, bet par divām lietām mums jau tagad jātiek skaidrībā un proti: ko kaŗš Latvijai un viņas darba tautai var dot un kā mums izturēties kaŗa gadījumā.

Latvijas līdzdalība ar vai pret valdības gribu, lielvalstu nākotnes kaŗā var izbeigt Latvijas patstāvību, paceļot jautājumu, kuŗai no pierobežu valstīm to pievienot, resp. kā pierobežu valstu starpā to visērtāk sadalīt. Lielvalstu kaŗā par iespaidu Baltijas piekrastē mazo valstu likteni izlems, neprasot daudz pēc viņu uzskatiem, atkarībā no kara rezultātiem. Jau tas vien, nerunājot par kaŗa postu, pamudina mums uzstāties pret kaŗa gaidīšanu, kā tagadējā režīma gāzēju. Latvijas patstāvību likvidējot, 15. maija režīma valdība būs gatava, dižtautiešu šķiras interesēs, palīdzēt Latviju pārvērst labāk par vācu vai poļu nomaļu provinci, nekā par latviešu nacionālo valsti Padomju Savienības sastāvā. Tautība, nacionāla kultūra, par ko tagad tik daudz balamutē, Latvijas un viņas iedzīvotāju vairākuma nākotnes jautājumā — viss tas Ulmanim un viņa kliķei arvien stāvējis otrā vietā, jau no Latvijas tapšanas dienas. To pierāda Ulmaņa gatavība Latvijas visgrūtākā pārbaudījumu laikā uzticēt Latvijas nākotni vietējiem baroniem pakalpigai vācu armijai. Šai ziņā Ulmaņa politikā nekas nav

grozījies, nelūkojot uz skaļiem vārdiem par vienotu tautu un vadoņu tituli.

Vācu-poļu sadarbības līgums Ulmaņa ārlietu politikā ienesa uz laiku mazu disonanci, kas pamudināja meklēt to drošības garantijas pret vācu-poļu iespējamo agresiju gan Ženevā (kollektīvās drošības sistēma), gan Parīzē (savstarpējas palīdzības līgumu sferā). No visas šīs meklēšanas nekā reāls nav iznācis. Tagad pēc neilgas ko-
ketēšanas ar Maskavu, mēs redzam atkal mūsu «vadoni» un viņa ārlietu ministri mīlīgi uzsmaidam vecai mīlestībai — Varšavai. Tas notiek, nelūkojoties uz to, ka vācu-poļu sadarbības līgums vēl arvien spēka un ka šī līguma pamatā guļ draudi Latvijas vienībai, patstāvībai un latviešu nacionālai kultūrai. Karš pie tagadējā režīma nozīmētu Latvijai vest karu par pašnolemšanās tiesībām ar tautas un viņas kultūras nodevējiem vadoņu lomās. Tas nav latvju tautas interesēs, kādēļ jādara viss, lai pastāvošā diktatūra tiktu likvidēta vēl pirms draudošā kara. Ja karš tomēr sāktos ātrāk, arī tad nav jābūt fatalis-tam, kas mierīgi nogaida kara iznākumu. Otrādi, jādara viss iespē-
jamais, lai pasargātu Latviju no sadalīšanas un pievienošanas Vāci-jai vai Polijai, ne uz mirkli nepārtraucot cīņu pret tautas vienības ārdītāju, 15. maija režīmu un mūsu dižpilsonu nodevīgo politiku. Nā-
košā lielvalstu karā, ja Latvijai viņā jāpiedalās, Latvijas darba tautai ir tik viena izvēle — kopā ar sarkano armiju pret uzbrūkošo fašismu. To prasa Latvijas rakotnes intereses.

Ir vēl trešā tagadējā režīma pretinieku «gaidītāju» grupa, kura visu nelaimi saskata Ulmaņa personā: vajagot tikai noņemt Ulmani un viņa pēcnācējs atjaunos demokrātiju. Tas viņiem esot droši zināms no paša «vadoņa» apkārtnes. Acīm redzot par 15. maija apvērsuma šķiras raksturu šiem gaidītājiem nav ne jausmas, kādēļ uzvaru šķira cīņā cer no divkaujas starp Ulmani un viņa vēl nezināmo pretinieku. Arī mēs esam dzirdējuši, ka Ulmaņa vistuvākā apkārtnē pierakstot tagadējā režīma nepopulāritāti tautas «vadoņa» personai. «Tā sistēma jau laba, tik tā persona neder». — Ir šo «vadoņa» līdzgaitnieku formu-la, bet no tās neizriet demokrātijas atjaunošanas tieksmes pēc Ulmaņa nozušanas. Šķiru cīņā var izņemt vienu otru personu no apgrozības, bet ar to cīņa nebūt netiek izšķirta, ja režīma pamati paliek nesagrau-ti. «Vadoņa» vietas tūkotājiem tik daudz taisnības, ka Ulmaņa bala-mutēšanai par tautas vienību, pāri šķirām stāvošo vadoni un tam-līdzīgām lietām, retic jau tamdēļ vien, ka šis vīrs pazīstams no nesē-nās pagātnes kā lielzemnieku šķiras politikas spilgts piekopējs. Šīnī ziņā Ulmanis neapšaubami daudz redzamāka figūra nekā viņa «varo-nis» un sporta ministrs, kuru fašistiskās sejas plašām tautas masām mazāk pazīstamas. Bet šīs apstākļi mūsu acīs ledod pēdējiem nekādu

priekšrocību pret Ulmani. Tagadējā «vadoņa» godkāre un uzņēmība arī neļaus līdzgaitniekiem viņu nobīdīt pie malas, līdz 15. maija vēsturiskā misija (sagatavot Latvijas dižpilsoņu bojā ejas priekšnoteikumus) nebūs piepildīta. Ārpus masu kustības individuēlais terors, uz ko šie trešās grupas «gaidītāji» liek savas cerības, iespaidot šķiru cīņas iznākumu nav spējīgs. Otrādi — neatbalstoties uz masu kustību terors var noderēt mazapzinīgas masas priekšā valdības terora pastiprināšanai. Tas nav mūsu interesēs. Vēlreiz atkārtojam : gaidas nevienu pestītāju nedzemdēs un sava likteņa kalējiem jābūt mums pašiem.

15. maija apvērseji savas varas pamatus nav atraduši tautas vairuma atziņā. Viņu atbalstītāji ir valsts bruņotais spēks un valsts pārvaldes aparāts. Kamēr abi šie balsti droši, tagadējie varas vīri var droši gulēt. Tiklab valsts bruņotais spēks, kā valsts pārvaldes aparāts atrodas tomēr tā utas masu ietekmē. Šo masu revolūcionāra pašdarbība ir vienīgais ceļš padarīt abus tos nederīgus tagadējā režīma aizstāvēšanai. Cīņa pret 15. maija diktatūru tādēļ arī jāsāk ar tautas revolūcionāro pašdarbības ierosmi. Tas nav vienas dienas darbs! Bet šai darbā var ņemt daļību ikviens tagadējā iežūma pretinieks, gan līdzekļiem, gan personīgi, noskaidrojot tautai. K. Ulmaņa fašistiskā apvērsuma šķiras raksturu un modinot tautas masās cīņas gribu un cīņas drosmi. Ikviens, kas pie šī darba pieliks roku, var būt pārliecināts, ka tagadējā režīma sabrukumu viņš piedzīvos ātrāki, nekā pie šīs dienas apstākļiem tas varētu likties. Masu nemiers aug un Ulmaņa kliķes politika to nevar apturēt.

Ar dzīves dārdzības celšanos un darba iespēju pavairošanas klusie ūdeņi strādnieku frontē sāk kustēties. Šie ūdeņi ies garām fašistiskām arodorganizācijām ar viņu balamutībām un spiegu tīkliem un ievirzīsies atkal šķiru cīņas gultrē. Pagājušā (1937.) gadā dzīves dārdzība cēlusies par 25%, salīdzinot ar gadu iepriekš. Strādnieku izpeļņa, turpretim, tai pašā laikā caurnērā tik par 5-6% (Rīgā) kvalificētiem strādniekiem un nekvalificētiem (pēc V. St. P. datiem) par 10-14%. Lielāku izpeļņas pieaugumu atrodam tik arodos, kur bija sajūtams mācīto strādnieku trūkums, vai uzņēmumos, kur strādnieki ķērušies pie streika. Bet arī šais gadījums dzīves dārdzība aizsteigusies izpeļņas pieaugumam priekšā un reālā izpeļņa kritusi. Ir uzņēmumi un arodi, kur pagājušā gadā, nelūkojoties uz «vadoņa» solījumiem, pazeļņojusies pat neminālā izpeļņa. Jau tā cieši savilkta vēdera sikсна strādniekam jāsavelk vēl ciešāki.

Par labprātīgu algas pielikumu uzņēmēji atsakās runāt, atsaukdamies uz cenu inspektoru. Zemas algas cenu inspektoram padotos uzņēmumos neļauj strādnieka izpeļnai sekot dzīves dārdzībai arī citos uzņēmumos. Par slīdošām algām runāt, sakarā ar dzīves dārdzī-

bas celšanas no valdības aizliegts. No «vadoņa» solījumiem un min-
terra balamutēšanās strādnieku sapulcēs strādnieks paēdis nav. Atliek
cīņa, uz kuru valdība gatavojas ar strādnieku stāvokļa tālāku paslikti-
rāšanu, dodot uzņēmējiem tiesību izsviest no darba vietas strādniekus
bez iepriekšējas uzteikšanas. Algas pielikumi apdraud preču cenu
stabilitāti un uzņēmēju peļņu, kuras sargāšanai valdība laidīs darbā
pret strādniekiem savus varas līdzekļus. Tas pārvērtīs strādnieku saim-
niecisko cīņu par politisku cīņu pret tagadējo režīmu.

Dzīves dārdzības pieaugums nevarēja uzlabot, protams, ne valsts
ne pašvaldības kalpotāju stāvokli, ne amatnieku, ne sīkuzņēmēju vai
sīktirgotāju reālo izpeļņu. Atļaujas sistēmas ieviešana patstāvīgu darba
vietu ierkošanai un uzturēšanai, amatnieku un sīk-uzņēmēju masu
nevar diez cik sajūsmināt. Daudzi, sevišķi no cittautiešu aprindām,
atļaujas nemaz nedabūs, citiem tā būs saistīta ar dažādām grūtībām
un liekiem naudas izdevumiem. Ja tagad vēl amatnieks paceļ amat-
nieku kamerā šaubīgu jautājumu par viņa un viņa aroda aizstāvēšanu
pret lieluzņēmējiem, tad drīzi vien viņš pārliecināsies, ka arī amat-
nieku kameras vienīgais uzdevums ir veicināt iedzīvotāju, to starpā
amatnieku, izmantošanu no pelēkā barona un viņa dvīņu brāļa pil-
sētā. Miljonus izdod no valsts kases tautiskā lielpilsoņa radīšanai,
bet ne amatniecības aizsardzībai no pēdējā.

K. Ulmaņa diktatūra nesapņo par amatnieku aroda tiesībām, bet
par savas kliķes kapitāla uzkrāšanu. Tik mazā zemītē, kā Latvija,
to izdarīt uz ātru roku nav viegli, bet kapitāla rietas posmā laiks
negaida. Tautiski lieluzņēmumi var būt ne tikai fabriku rūpniecībā un
tirdzniecībā vairumā, bet arī amatniecībā un sīktirdzniecībā. Tik pat
maigi, kā strādniekus, tagadējā diktatūra mēģina izģērbt un apvārdot
sīk- un mazpilsoni. 15. maija valdības piedāvāto mīlestību strādnie-
cība savā vairumā jau izpratusi. Izpratīs to drīz vien, ciktāl tas vēl
nebūtu noticis, pilsētu mazpilsonība un vidus šķiras, kuru labklājību
stipri iespaido strādnieku izpeļņa.

Ipatnējā stāvoklī atrodas pilsētu lielpilsonība. Ciktāl tā nepieder
pie Ulmaņa kliķes, arī viņa ir nemierā ar tagadējo stāvokli un taisa
opozīciju. Tas notiek nelūkojoties uz to, ka savā laikā viņa ar visu
krūti iestājās par apvērsumu un pirmā pēc 15. maija applaudēja. Izra-
dījās tomēr, ka savu aprēķinu viņa bija taisījusi bez saimnieka. Dabū-
jusas varu savās rokās, mūsu lielzemnieku aprindas nedomāja tajā
dalīties ar citiem. Pelēkais barons itin labi apsvēra, ka pēdējais vārds
tagadējā sabiedrībā, galu galā vienmēr kapitālam, bet tā mājas vieta
pilsētu lieluzņēmumos. Būtu lielākais neprāts no apvērsuma izvedēju
puses atstāt šos uzņēmumus svešu aprindu rokās, kad tik pat labi
mērīto aprindu vietu var aizpildīt pašu laudis. Tā sākās pārpratoms

starp apvērsuma pirmajiem dziedoņiem un apvērsuma izvedējiem, kas nav galīgi izbeidzies vēl šodien. Ne jau tādēļ, ka Ulmaņa kliķe ar valsts naudu atpērk fabrikas un namus. Par šiem labi, pat pārāk labi samaksā, pēc devīzes «roka roku mazgā». Tas latviešu veco lielpilsonību arī maz skar. Protams, nav patīkami, kad jaunceptie rūpnieki un tirgotāji, no valsts kases žēlastības, bauda visādas priekšrocības pat līdz monopola tiesībām konkurencē ar agrākajiem zolīdiem uzņēmējiem. Tam tomēr, tāpat kā īres likumam, varētu tikt pāri — ar kniķsīti «vadonim» un pievienošanās viņa svītai. Bet priekš tiem, kas prot lasīt laika zīmes, jautājums nopietnāks.

Latvijas kreditoperācijas pagājušā gadā sākarā ar tautsaimniecības apgrozījumu pieaugumu ievērojami paplašinājušās. Kā jau aizrādīts, par Latvijas tautsaimniecības tagadējo rosību mums jāpateicas agrārreformai, priekš 15. maija uzkrātām valsts rezervēm un cenu un apgrozījumu pieaugumam pasaules tirgū. Pakalpigās preses jūsmošana par valsts izdevumu sabalansēšanu ar valsts ienākumiem, par valsts rezervu papildinājumiem ar budžeta atlikumiem ir blēņas. Ja budžetu atlikumi būtu reāla, tad nevajadzētu saimniekot ar patapinājumiem no dzīves atjaunošanas fonda, pasta krājības un citiem avotiem, kas pagājušā gadā turpinājās tāpat kā agrāk. Laižot miljoniem, valsts rezervu apgrozībā zināmai rosībai valsts saimnieciskā dzīvē vajaga rasties un no tautsaimnieciskā viedokļa intresanti tik ievērot, kā apgrozībā laistās rezerves ietekmējušas no valsts līdzekļiem neatkarīgo privāto ierosmi.

Pārbaudot Latvijas lielāko banku kreditoperācijās Latvijas lielpilsonībai nav iemesla jūsmot: minētās kreditoperācijās dominē valsts, valsts autonomi un citi no valsts atkarīgie uzņēmumi. Tie, pēc aprādītām kreditoperācijām spriežot, arī ir galvenie Latvijas saimnieciskās atplaukšanas jubilāri. No valsts neatkarīga privāta lielu uzņēmība profitējusi maz. Tā zaudējusi savas pozīcijas pret pirmajiem ne tikai samērā, bet arī apgrozījumu kopsummā. Ar Ulmaņa kliķes uzņēmumu paplašināšanos arvienu vairāk palielinājas, uz neatkarīgo uzņēmumu rēķina, to mūsu lielpilsoņu pasākumu skaits, kas strādā ar valsts un tikai ar valsts naudu. K. Ulmaņa dižtautiņu cenšarās visu pievākt, lai pēc tam ar privātu monopolu palīdzību diktētu patērētājiem cenas, augšā aprādīto atīstību stipri paātrina. Privātais monopols jau pats par sevi, iedzīvotāju pasargāšanai no izmantošanas, rada nepieciešamību pārņemt viņa apvienotos uzņēmumus valsts rokās. Apstākļi, ka Ulmaņa kliķes uzņēmumi iegūti un nodibināti ar valsts līdzekļiem, veicina atziņu par viņu nacionālizācijas vajadzību pat pilsoniski noskaņotās aprindās. Nepieciešamība atjaunot no Ulmaņa izsaimniekotās rezerves pēc diktatūras kri-

šanas padarīs minēto uzņēmumu nacionālizāciju par neatliekamu. Vai ar to pietiks? Ja ar to nepietiks, kas maksās Ulmaņa diktatūras rēķinus? Lielpilsoņu atsevišķo aprindu opozīciju pret Ulmani varam saprast, bet, kad viņa tagad sāk runāt par tautas tiesību atjaunošanu, tad šis viņu demokratisms mūs nepārlicina. Izšķirošā momentā tā stāvēs aiz Ulmaņa — par saviem uzņēmumiem.

Dzīves dārdzība nepadara vieglāku arī laukstrādnieka stāvokli. Viņa naudas atalgojums savā pirktpējā 1937/38. saimnieciskā gadā tiktāl krities, ka viss pēdējo gadu algas pieaugums palicis nereāls. Tāds pat stāvoklis radies sīkzemniekiem, kuriem savas saimniecības ienākumi jāpapildina ar blakus peļņu. Var muļķot strādnieku, bet ne uz ilgu laiku. Pēc lata kursa pazemināšanas valdība, lai pelēkam baronam nebūtu jāpieliek saviem strādniekiem alga, piemaksāja poļu un leišu strādniekam radušos kursa starpību. Tā poļu un leišu strādniekiem Latvijā bija nodrošināta faktiski lielāka alga, nekā daudz vērtīgākam vietējam strādniekam. Pagājušā gadā valdībai tiešām izdevās pēdējo apvest ap stūri. Vēl otru gadu apmuļķot Latvijas strādnieku būs grūti: 1937. g. otrā pusē Latgales zemes strādnieks prasīja un saņēma Ls 5. — dienā, un akordā pat vairāk. Viņam sekoja vietējais zemes strādnieks un nav ticams, ka no novērojumiem un augošās dzīves dārdzības laukstrādnieks nebūtu mācījies. Algas prasības uz laukiem augs. Valdības šķiras politika arī šeit ievadīs algas kustību politiskās sliedēs. Ja saimnieks tagad var savu sezonas vai gada strādnieku kurā katrā laikā atlaist, paziņojot par līguma laušanu tikai 2 ned. resp. vienu mēnesi iepriekš, tad strādniekam par saimnieka atstāšanu pirms līguma notecēšanas draud sods un nopelnītās algas pametums, tad labāku aģitācijas līdzekli par tagadējā režīma šķiras raksturu grūti izdomāt.

Laukstrādnieka algas celšanās nav novēršama. Pirmo atbildi valdība dzirdēs no saviem lielzemniekiem, kuri prasīs labības cenām jaunu paaugstinājumu. Vēl ar lielāku tiesību lauksaimnieks prasīs pielikumam sviesta cenām, tiklīdz viņš uzzinās ka Londonā un Berlinē Latvija saņem par sviestu vairāk, nekā izmaksā viņam — piena ražotājam. Sevišķi vēl, ja viņš nāks uz pēdām, ka tas tā turpinājies visu 1937. gadu. Ar pāri palikušo naudu piensaimnieku centrāles vīri, uz ražotāju rēķina nelietderīgi svaidās apkārt, gan ziedojot desmitiem tūkstošiem latu nekam redzīgām loterejām, gan uzdāvinot jaunā gadā Ls 50.000 pašam «vadonim». Arī sviesta cenas, kuras ar lata kursa pazemināšanu tika pazeminātas par 40% un pagājušā gadā nepaspēja tos atgūt, būs no jauna jāpaaugstina.

Tāds pat stāvoklis, kā ar sviestu, ir ar liniem, par kuriem valdība saņem stipri vairāk, nekā viņa izmaksā līkopjiem. Bet tā kā pēdējie

savā vairumā ir sūk-un mazzemnieki, tad ar viņiem «avadonis» mazāk rēķinājas. Interesanti atzīmēt, ka valdības noteikto sviesta un linu cenu nesamērs ar labības cenām apturējis arī linkopības un lopkopības tālākattīstību: no 1936. g. samazinājas linu sējumu platība un pierlopu skaits.

Pasliktināts no valdības arī graudnieka un rentnieka stāvoklis par labu gruntniekam. Bet galvenais — graudniekam un rentniekam laupīta iespēja nākotnē uz agrārreformas izdevīgā pamata kļūt pie savas zemes. Ne jau tādēļ, ka Latvijā vairs nebūtu dīkā stāvošas lauksaimniecībai noderīgas valsts zemes. Tagad šīs zemes izdalīs pēc saviem ieskatiem zemkopības ministrs, bezzemniekam vai lielzemniekam, kam gribēs, tam dos. Ar to valsts zemes fonds, kas nodibināts bezzemnieku apgādāšanai ar zemi, no 15. maija varas vīriem pārvērsts par devas fondu diktatūras atbalstītājiem.

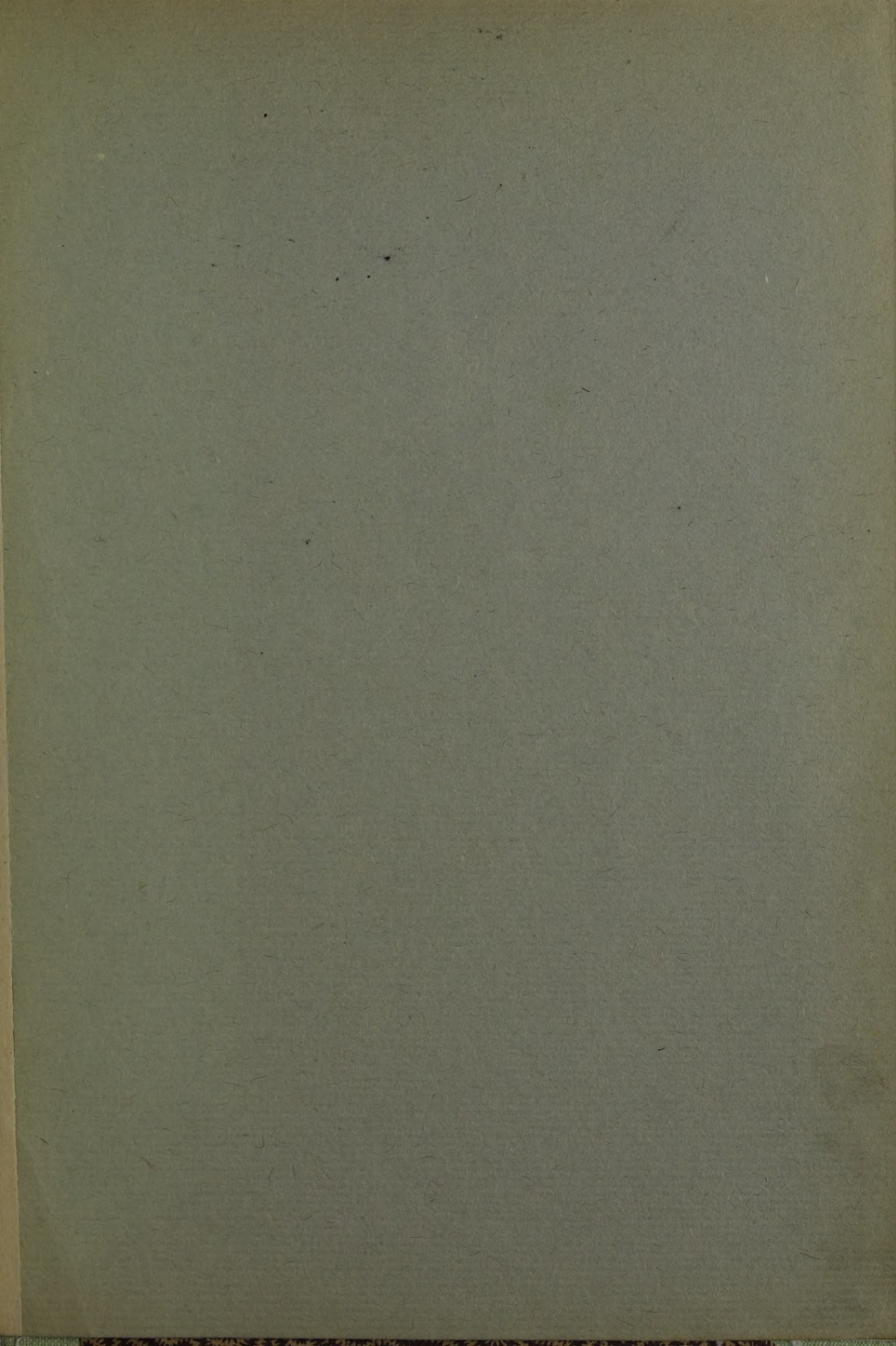
Pēc 15. maija apvērsuma stipri pasliktinājies arī jaunsaimnieku un mazzemnieku stāvoklis. Pirms apvērsuma šīs aprindas pagastā bija bieži vien noteicējas. Valsts dzīvē viņas bija līdztiesīgas lielzemniekiem un ar strādniecības atbalstu arī neatkarīgas no pēdējiem. Pēc 15. maija diktatūrās nodibināšanās viss tas mainījies. Pagastā un valstī vienīgie noteicēji ir lielzemnieku varas vīri un viņu rokas puši. Nerunājot par nodokļiem un klausām, kur pelēkais barons, jo vairāk tam zemes, jo mazāk par to viņš maksā, arī valsts piemaksu un pabalstu sadalīšanā nodibinājies princips — kam ir, tam tiek dots. Acu apmānīšanai to izdara zem vienlīdzības segas. Tā, tiesību uz piemaksām pie strādnieku algām bauda visi lauksaimnieki, bet izmantot šīs tiesības var tikai tie, kas strādā ar sezonas vai gada strādniekiem. Tiesības uz pabalstiem un atvieglojumiem strādnieku dzīvokļu celšanai, kas saistas ar iespēju neaprobežotā daudzumā nodot cukurbietes par valdības cenām, ir uz papīra atkal ikvienam lauksaimniekam. Izmantot šīs tiesības jaun- un mazzemnieks tomēr nevar, jo savu zemi viņš apstrādā pats ar ģimeni. Izdoti noteikumi par V. Z. Bankas parādu dzēšanu ugunsdrošu ēku cēlājiem. Kaut maz, bet tomēr vienam otram jaun- un mazzemniekam tādas ir. Viņš vēlas šīs tiesības izmantot un izpilda tam nolūkam vajadzīgās listes. Izrādās — viņa ēkai vai tu tilpuma par maz, vai citi defekti. Gar lūpām pasmērēja, mutē netika. Pat tur, kur mazgruntnieks izpildījis visus valdības priekšrakstus, viņš saņem gala rezultātā netikai kopsummā, bet arī samērā daudz mazāk par lielzemnieku. Pie tā visu nāk klāt beztiesīgais stāvoklis un šikani no to puses, kam tagad ir vara. Pamēģini protestēt pret atvilkumiem r. o. piena, labības un citām naudām «Brīvai Zemei», dažādām loterejām u. c. uzspiestiem ziedojumiem! Ulmaņa kliķes akeiju plūdi vēl turpinas.

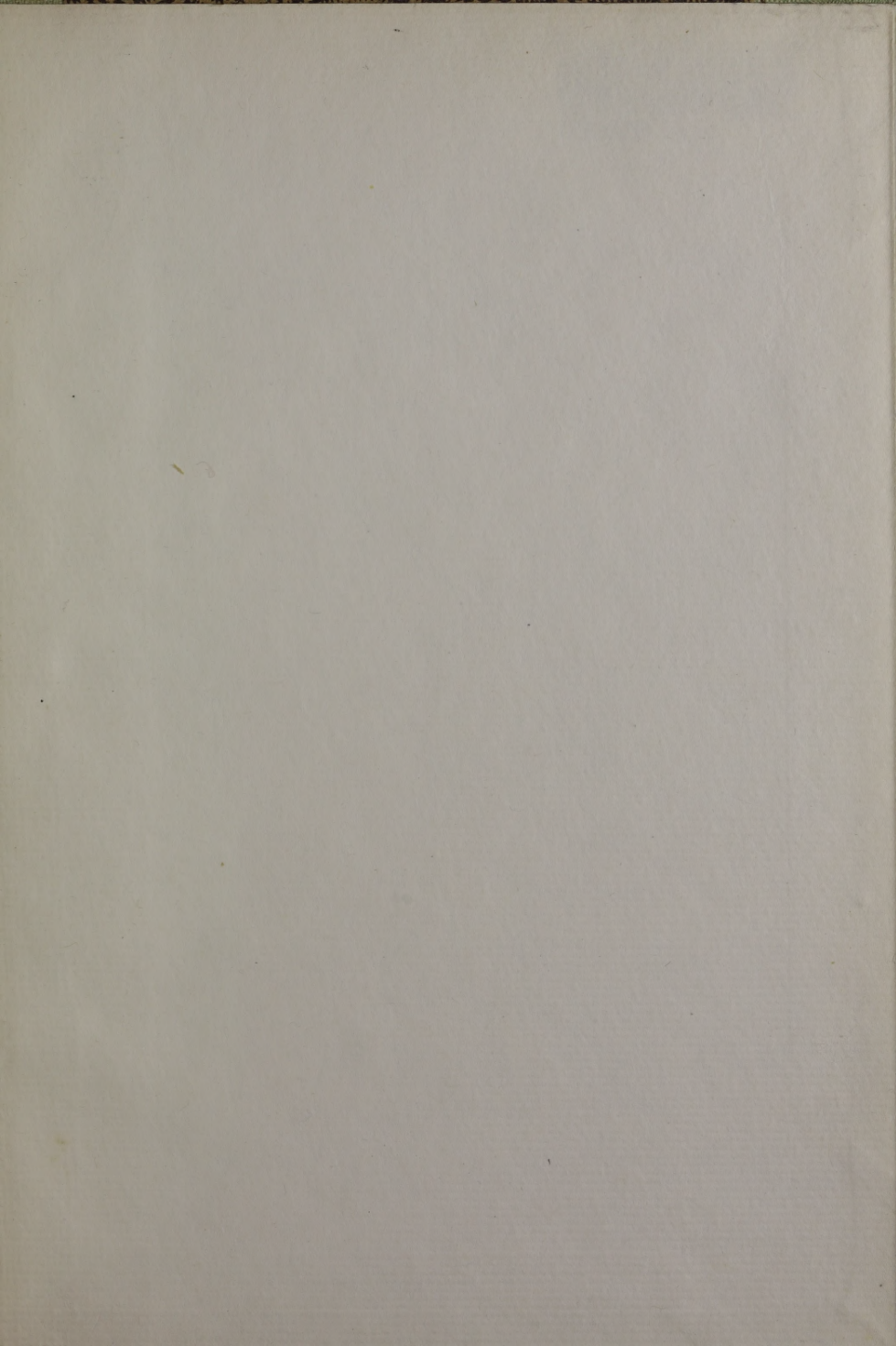
Pēc 15. maija apvērsuma Latvija ir beigusi būt tiesiska valsts. Ka tas tā, to redzam ik uz soļa. Zemē valda ne likums, bet «vadonis» un viņa aģentu ieskats, patvaļa, terors, vēl nepiedzīvota izspiešana, kukuļošana un valsts līdzekļu izšķiešana un piesavināšana, gan uz likuma pamata, gan bez tā. Tieslietu ministris, kam jābūt likuma sargam, atklāti aicina tiesnešus spriest tiesu ne pēc sirdsapziņas un likuma, bet vadoties no 15. maija naktsapvērseju loricādījumiem.

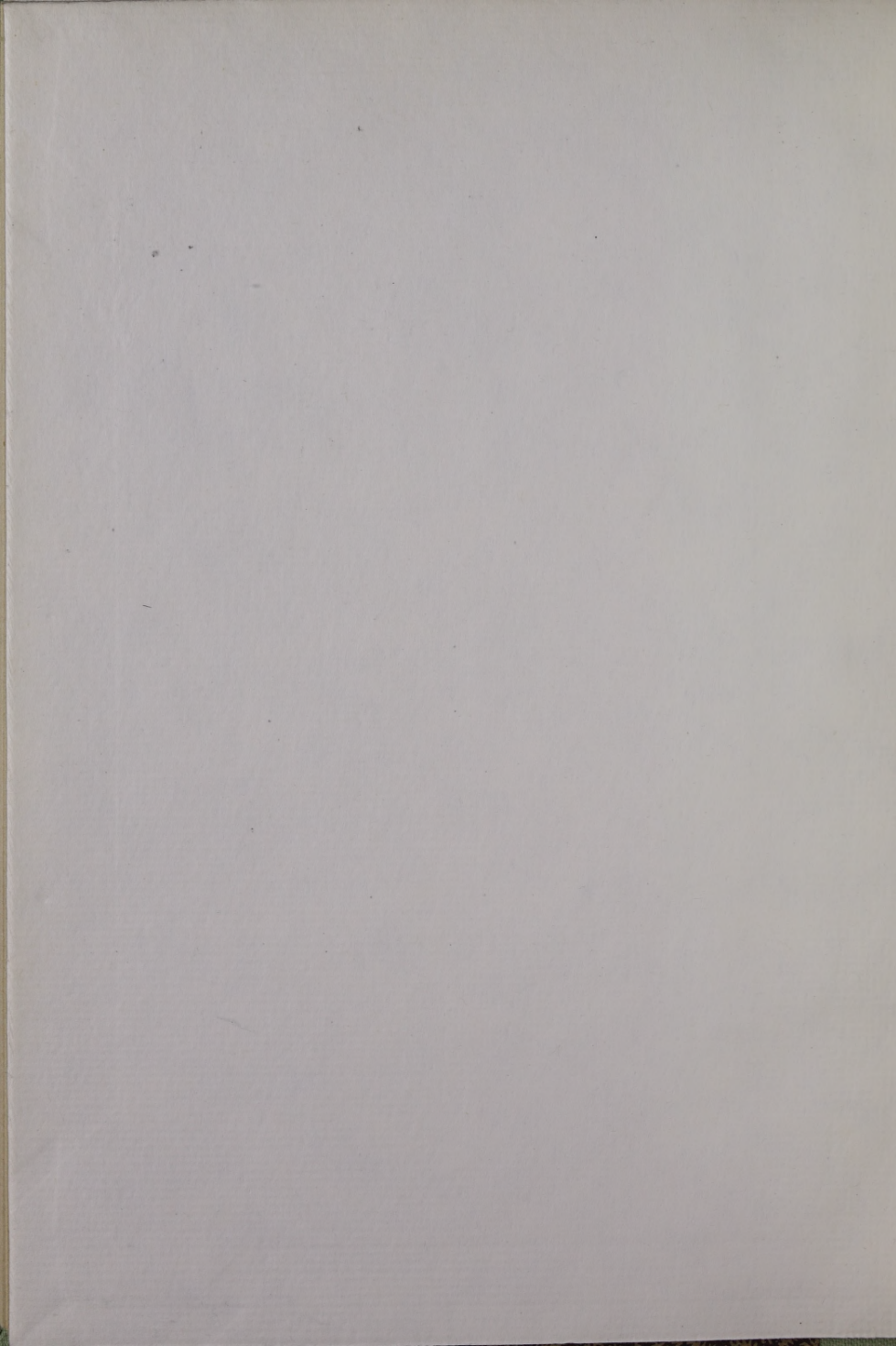
Atliek vēl tikai tiesnešus sūtīt tautā aizstāvēt 15. maija noziegumu pret Latvijas satvērsmi, lai katrs, pārliecinātos, ka pret Ulmaņa diktatūras varas vīru nelikumībām un patvaļu tiesā velti meklēt taisnību. 15. maija «vadonis» un viņa ministri, kuri tautas priekšā atklāti dīžējas ar savu varu, kuri šai nolūkā nekautrējas diskreditēt pat savu tiesu, grauj paši tautā palāvību un uzticību iestādēm, uz kurām viņu vara balstas.

Revolūcionārai masu kustībai, lai tā uzvarētu, jāprot praktiskās dienas prasības saistīt ar lielo nākotnes mērķi. Tikai paturot praktiskā darbā lielo mērķi acīs, iespējams izvairīties masu kustībā no strupceļa. Kapitalisma rietu laikā vienīgi strādniecībai ir tāds mērķis, kas apgaismo tautas attīstības ceļu nākotnē. Viņai piekritīs vadoša loma cīņā pret tagadējo režīmu par tautas brīvības atjaunošanu. Šai cēlā jāpatur acis, ka Latvija ir agrārzeme ar izvestu agrāru revolūciju un stipri atīstītu mazgruntniecību un mazpilsonību, ar kuru ietresēm strādniecībai jāreķinājas. Bet arī šīs aprindas ir ieintresētas aizsargāt sevi pret kapitāla izmantošanas tieksmēm. Sevišķi, ja minētās tieksmes pastiprina privāti monopoli rūpniecībā un tirdzniecībā, par kuru ātrāku noorganizēšanu rūpējas «vadonis». Cīņa par tautas tiesību atjaunošanu saistāma uz ciešāko ar prasību par kapitālistisko lieluzņēmumu nacionālizāciju. Tas paasinās cīņu par tautas brīvību, bet reizē padziļinās viņas saturu. Jo plašākas masas ņems cīņā dalību, jo lielākas būs pārvērtības pēc uzvaras. Likvidējot masu revolūcionāras cīņas ceļā 15. maija K. Ulmaņa nodibināto dižtautiešu diktatūru, šai diktatūrai aizies līdz tiklab viņas ierosinātāji un atbalstītāji, kā lielpilsonība, topošā un esošā.

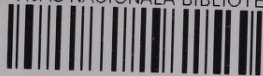
Impr. RHENUS
PARIS (X I)

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309081404